

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE YAŞAYAN SURİYELİ GÖÇMENLERİN
SORUNLARI VE SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK
KAMU POLİTİKALARI

Yüksek Lisans Tezi

HANDAN DİNÇ GÜZEL

AĞUSTOS 2021

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE YAŞAYAN SURİYELİ GÖÇMENLERİN
SORUNLARI VE SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK
KAMU POLİTİKALARI

Yüksek Lisans Tezi

HANDAN DİNÇ GÜZEL

AĞUSTOS 2021

**T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE YAŞAYAN SURİYELİ GÖÇMENLERİN
SORUNLARI VE SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK
KAMU POLİTİKALARI**

Yüksek Lisans Tezi

HANDAN DİNÇ GÜZEL

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. İDİL TUNÇER KILAVUZ**

AĞUSTOS 2021

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza

Handan DİNÇ GÜZEL

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı taahhüt ederim.

Doç. Dr. İdil Tunçer KILAVUZ

İMZA SAYFASI

Handan Dinç tarafından hazırlanan ‘Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Göçmenlerin Sorunları ve Suriyeli Göçmenlere Yönelik Kamu Politikaları’ başlıklı bu yüksek lisans tezi, Anabilim/bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

[Ünvanı, Adı SOYADI]

.....

Kurumu:

Üyeler:

[Ünvanı, Adı ve Soyadı]

.....

Kurumu:

[Ünvanı, Adı ve Soyadı]

.....

Kurumu:

[Ünvanı, Adı ve Soyadı]

.....

Kurumu:

[Ünvanı, Adı ve Soyadı]

.....

Kurumu:

Tez Savunma Tarihi: / / 201...

ÖNSÖZ

İlk olarak yüksek lisans dönemimden itibaren tanıma fırsatı bulduğum eğitim disipliniyle bakışımı değiştiren, tez çalışmam süresince yardımlarını benden esirgemeyen, görüş ve önerileriyle tezimin şekillenmesinde büyük emeği olan tez danışmanım değerli hocam Doç. Dr. İdil Tunçer KILAVUZ' a en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Tez jürimde bulunma nezaketi gösteren ve yapıcı eleştirileriyle tezime katkı sağlayan sayın Doç. Dr. Hatice Deniz GENÇ ve Dr. Öğr. Üyesi Burcu Taşkın'a teşekkür ediyorum.

Her zaman en büyük destekçim olan sevgili annem Yıldız DİNÇ ve babam Durhan DİNÇ'e bu yolda en büyük destekçim oldukları, bana her zaman güvendikleri ve en umutsuz anlarımda beni hep cesaretlendirdikleri için sonsuz teşekkür ediyorum.

Bu uzun yolculukta birlikte yol aldığımız, yardımlarını ve desteğini esirgemeyen, sabırlı ve fedakar hayat arkadaşım Serdar GÜZEL'e ve biricik oğlumuz Uraz GÜZEL'e her zaman yanımda oldukları için teşekkür ediyorum.

ÖZET

TÜRKİYE’DE YAŞAYAN SURIYELİ GÖÇMENLERİN SORUNLARI VE SURIYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK KAMU POLİTİKALARI

Dinç Güzel, Handan

Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı,

Danışman: Doç.Dr. İdil Tunçer Kılavuz

Ağustos, 2021. 136 Pages.

Suriye’de yaşanan iç savaş ve karışıklık sebebiyle birçok Suriyeli yaşadığı toprakları terk etmek zorunda kalmıştır. Suriye’den kaçan milyonlarca göçmenin başka ülkelere sığınması tüm dünyayı etkileyen insani bir dramın da başlangıcı olmuştur. 2011’den bu yana Türkiye 3,5 milyonu aşan Suriyeliye ev sahipliği yapmasıyla Suriye göçünden en fazla etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Suriyelilerin göç süreci, gelecek kaygılarını artırarak karmaşık bir hal alması nedeniyle üzerinde hassasiyetle durulmasını gerektirmektedir.

Bu çalışmada da 2011’den itibaren kitleler halinde Türkiye’ye gelmeye başlayan ve bugün azımsanmayacak sayıda ülkemizde yaşayan Suriyeli sığınmacıların temel ihtiyaç alanlarında yaşadıkları sorunlar bütüncül olarak ele alınmış, buna yönelik kamu politikaları incelenerek literatürde yer alan boşluğun doldurulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Suriyelilerin göç ettikten sonra Türkiye’deki toplumsal ve ekonomik hayattaki yaşam deneyimlerine yer verilerek sağlık, eğitim, istihdam alanlarında karşılaştıkları sorunlar ile göçün en mağdur bireyleri olan kadınlar ve çocukların yaşadıkları sorunlar incelenmiştir. Günümüze kadar misafir olarak görülen Suriyelilerin mevcut sorunlarına yönelik bugüne kadar hayata geçirilen politikalardan bahsedilerek çözüme ulaşmış ve ulaşmadıkları incelenmiş ve çözüm olacak önerilerde bulunulmasına çalışılmıştır. Suriyelilerle yapılan görüşmelerin olduğu pek çok çalışma incelenmiş ve bunun neticesinde Suriyelilerin çoğunluğunun Türkiye’de kalmayı düşündüğü gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Suriyelilerin toplumsal hayatta kabul görmesinin sağlanmasına yönelik çalışmalara yer verilmiştir. Suriyelilerin mevcut sorunlarını en aza indirmek amacıyla günümüzde Suriyelilerin ülkemizdeki geleceklerine yönelik birtakım çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde Suriyelilerin dil probleminin her alanda sorun teşkil ettiği sonucuna varılarak Türkçeyi öğrenmelerinin öneminden bahsedilmiştir.

Tüm bunlara ek olarak Suriyelilerin Türkiye’de kalıcı oldukları düşünülerek ev sahibi toplumla entegrasyonu konusuna değinilmiş ve toplumsal uyumun öneminden bahsedilmiştir. Yerli halk ile Suriyelilerin entegrasyonu toplumda huzur içinde yaşamının ön koşulu olduğundan toplumsal uyum açısından ev sahibi toplum ve Suriyelilerin bir arada yaşamasını sağlayan çözüm önerileri ortaya konulmuştur. Türk halkında var olan Suriyeli imajını değiştirerek uyum sağlanması öncelikli hedefler arasında yer almıştır. Bu öneriler Suriyelilerin bölgedeki güncel verileri ele alınarak Suriyelilerin yoğun olduğu bölgelere

öncelik verilmesinin önemine değinilmiştir. Her iki toplumun uyumu sağlandığında sorunun büyük kısmının giderileceğı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Göç, Suriyeli Sığınmacı, Toplumsal Uyum, Kamu Politikaları

ABSTRACT

PROBLEMS OF SYRIAN MIGRANTS LIVING IN TURKEY AND PUBLIC POLICIES FOR SYRIAN MIGRANTS

Dinç Güzel, Handan

Master Thesis, **Political Science and Public Administration**

Danışman: Assoc. Prof. İdil Tunçer Kılavuz

August, 2021. 193 Sayfa.

Due to the civil war and turmoil in Syria, many Syrians had to leave their lands. The fact that millions of immigrants fleeing Syria took refuge in other countries has also been the beginning of a humanitarian drama that affected the whole world. Since 2011, Turkey has been one of the countries most affected by Syrian migration, with more than 3.5 million Syrian immigrants. Since the migration process of Syrians is becoming more complex as it increases their concerns about the future, this subject requires careful attention.

In this study, the problems experienced by the Syrian refugees, who have started to come to Turkey in large numbers since 2011 and who are still living in our country in substantial numbers, are handled holistically, and it is aimed to fill the gap in the literature by examining the public policies that address these problems. For this purpose, the problems faced by Syrians in the fields of health, education, employment and the problems experienced by women and children, who are the most vulnerable individuals of migration, are examined by giving place to the life experiences of Syrians in social and economic life in Turkey after they migrated. By referring to the policies implemented so far for the actual problems of the Syrians, who have been seen as guests until today, it is analyzed whether these policies have reached a solution and several suggestions have been made for the solution of these problems. The interviews with Syrians are examined, and as a result, it is observed that the majority of Syrians are planning to stay in Turkey. In this context, analyses to studies that aim at ensuring the acceptance of Syrians in social life. In order to minimize the current problems of Syrians, some studies have been carried out for the future of Syrians in our country. Since these studies have revealed the fact that the language problem of Syrians poses a problem in every field, it is emphasized that learning Turkish is important for the refugees.

In addition to all these, considering that Syrians will be permanent in Turkey, the issue of integration with the host society and the importance of social cohesion is mentioned. Since the integration of the local people and the Syrians is a precondition for living peacefully in the society, solutions have been put forward that would enable a peaceful coexistence between the host society and the Syrians in terms of social cohesion. Changing the prevalent Syrian image among the Turkish people has been among the priority targets. These suggestions are addressed by considering the current data of Syrians, and it is emphasized that it is important to give priority to the regions where Syrians are concentrated. Finally, it

has been determined that most of the problems will be solved when the harmony of both communities is achieved.

Keywords: Migration, Syrian Refugee, Social Cohesion, Public Policies

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	ii
İMZA SAYFASI.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	5
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1. Göç Kavramı.....	5
1.2. Göç Türleri.....	7
1.3. İç Göç-Dış Göç	8
1.4. Düzenli Göç-Düzensiz Göç	8
1.5. Zorunlu Göç- Gönüllü Göç.....	9
1.6. Hukuksal Statüye İlişkin Kavramlar.....	9
1.6.1. Göçmen kavramı	10
1.6.2. Mülteci kavramı	10
1.6.3. Sığınmacı kavramı	11
1.6.4 Şartlı Mülteci Kavramı.....	12
1.6.5. İkincil koruma kavramı	12
1.6.6. Geçici koruma kavramı	13
1.7. Suriyelilerin Hukuki Statüsü.....	14
BÖLÜM II	17
2. SURİYELİ GÖÇMENLERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	17

2.1. Eğitim Alanındaki Sorunlar	18
2.1.1. Suriyeli çocukların eğitim durumları	18
2.1.2. Suriyeli sığınmacıların eğitime erişimi önündeki engeller ve çözüm önerileri	23
2.1.2.1. Dil sorunu.....	23
2.1.2.2. Öğretmen sorunu	27
2.1.2.3. Gem’lerde ve devlet okullarında öğretmenlerin durumu	29
2.1.2.4. Okula devam sorunu ve bina yetersizliği	30
2.1.2.5. Ekonomik Sorunlar	31
2.1.2.6. Uyum Sorunu	32
2.1.2.7. Ulaşım sorunu	34
2.2. Suriyeli sığınmacıların emek piyasasındaki durumu	35
2.2.1. Suriyeli sığınmacıların istihdam sorunları	37
2.2.2. Düşük ücret	39
2.3.3. Halkın olumsuz algısı.....	40
2.3.4. Ayrımcılık ve dışlanma	41
2.3.5. Mali yük ve ekonomik Etkisi	42
2.3.6. Kayıtdışı istihdam ve sömürü.....	48
2.3.7. Öneriler	51
2.3. Suriyelilerin Sağlık Sorunları	52
2.3.1. Dil engeli	58
2.3.2. Kayıtdışı istihdamın sağlık konusunda yarattığı sorunlar	60
2.3.3. Ruh sağlığı sorunları ve psikososyal desteğe erişim.....	61
2.4. Suriyeli Çocukların Sorunları	62
2.4.1. Çocuk işçiliği sorunları	65
2.4.2. Eğitim ve okullaşamama sorunları.....	68
2.4.3. Vatansız olma sorunu	73
2.4.4. Sağlık sorunları	76
2.5. Suriyeli Kadınların Sorunları.....	77
2.5.1. Sağlık sorunları	80
2.5.2. Erken yaşta yapılan ve çok eşli evlilikler.....	82

2.5.3. Toplumsal dışlanma ve uyum sorunları	84
2.5.3.1. Barınma sorunları.....	84
2.5.3.2. Cinsel taciz, şiddet, insan ticareti sorunları.....	84
2.5.4. Suriyeli kadınlara yönelik düzenlemeler.....	85
BÖLÜM III.....	87
3. SURIYELİLERE YÖNELİK POLİTİKALAR	87
3.1. Eğitim Alanındaki Düzenlemeler.....	87
3.2. Suriyelilere Yönelik Sağlık Politikaları.....	94
BÖLÜM IV	99
4. SURIYELİ SİĞİNMACILARIN ENTEGRASYONU.....	99
4.1. Entegrasyon Kavramı ve Türkiye’deki Durumu	100
4.2. Türkiye’deki Suriyelilerin Toplum Üzerindeki Etkileri ve Toplumdaki Algı	102
4.3. Ekonomik Tehdit Algısı.....	103
4.4. Çalışma Hayatı Üzerindeki Tehdit Algısı.....	104
4.5. Güvenlikle İlgili Tehdit Algısı.....	105
4.6. Eğitim ve Sağlık hizmetlerinde Tehdit Algısı	106
4.7. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Beklentileri ve Uyum Süreci	108
4.8. Suriyeli Sığınmacılar ve Yerli Toplumun Entegrasyonu.....	111
4.9. Covid-19 Sürecinde Suriyeliler	117
SONUÇ.....	120
KAYNAKÇA	124

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Suriyeli Sığınmacıların Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	35
Tablo 2. Suriyelilerin Eğitim Durumunun Dağılımı (6 Yaş ve Üzeri)	36
Tablo 3. Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı.....	38
Tablo 4. Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı	52
Tablo 6. Türkiye'deki Suriyelilerin ve Okul Çağı (5-18) Çocukların Tahmini Verileri	67
Tablo 7. Eğitim- Öğretim Yılına Göre Devlet Okullarına ve GEM'lere Kayıtlı Suriyeli Öğrenci Sayısı, Okul Çağındaki Nüfus ve BOO (2014-2019)	70
Tablo 8: Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Eğitim Durumu Dağılımı	78
Tablo 9: Suriye'ye Dönmek Konusunda Suriyelilerin Verdiğı Cevaplar	109

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye’deki Suriyeli Sayısı	22
Şekil 2. Suriyelilerin En Fazla Bulunduğu 10 İl	22
Grafik 3. Okul Çağındaki Suriyeli Çocuklar Yüzdesi	23
Şekil 4. Yıllara Göre Suriyeli Öğrencilerin Okullaşma Verileri.....	26
Şekil 5: Çalışma İzni Verilen Suriyeli Sayısı 2014-2019.....	49
Grafik 7. Geçici Barınma Merkezleri İçinde Ve Dışında Kalan Suriyeliler	54
Grafik 8. Suriyeli İş Gücü ve Kayıtlı İstihdam	60
Şekil 8. Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Eğitim Durumu Dağılımı	78
Şekil 9. Sığınmacı Kadınların Yaş Grubuna Göre Dağılımı	80
Şekil 10. Yıllara Göre Ülkemizde Eğitime Erişimi Sağlanan Suriyeli Öğrenci Sayısı (2014-2019).....	91

GİRİŞ

İnsanların bir yerden başka bir yere bireysel veya kitleler halinde gerçekleştirdiği yer değiştirme hareketi olarak tanımlanan göç tarih sahnesinde her daim yer bulabilmiş ve ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel boyutlarıyla toplumları ve ülkeleri etkilemiş bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Göçün pek çok sebebi olmakla beraber insanların ortak paydada buluştuğu temel sebep daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak ve hayatta kalabilmektir. Bu ortak hedef doğrultusunda insanlar nesiller boyu mücadele etmişlerdir. Göç gerçekleştiğinde bunu yaşayan ülkelerin dinamiklerinde değişimler yaşanmaktadır. Ancak son yıllarda küresel bir hal alarak savaşların, felaketlerin sonucunda insanların zorla yer değiştirmek zorunda kalması tüm dünyada sorunlara ve krizlere yol açmaktadır.

2011 yılında Dera kentinde bir grup çocuğun düzenin yıkılmasına yönelik duvar yazıları nedeniyle içeri alınarak işkence görmeleriyle Suriye’de ayaklanmalar başlamıştır. Çocukların bölgedeki ailelerin ısrarına rağmen serbest bırakılmaması birçok insanın sokaklara dökülmesine sebep olmuş ve gün geçtikçe onbinlerce insanın sokaklara dökülmesiyle isyan giderek büyümüştür. Böylelikle Suriye’de iç savaş ateşi fitillenmiş olup ülkenin dört bir yanında hükümet karşıtı gruplar ile hükümetin güvenlik güçleri arasında silahlı çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Arap baharı ayaklanmaları olarak başlayan demokrasi yanlısı protestolar Suriye’de şiddetin artmasıyla iç savaşın ülkede hızlıca yayılmasına sebep olmuştur. Tam anlamıyla bir insanlık dramının yaşandığı bölgede yüz binlerce insan hayatını kaybetmiş ve milyonlarca insan da yurtlarını terk etmek zorunda kalmıştır.

Suriye krizinin ilk günlerinden itibaren başlayan göç, bugün itibarı ile dünya tarihinde yaşanan en büyük kitlesel göç haline gelmiştir. Ülkelerinde başlayan iç savaşla birlikte ülkelerini terk eden Suriyeliler Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi komşu ülkelere göç etmişlerdir. Ancak Suriyelilere uyguladığı “açık kapı politikası” ile bundan en çok etkilenen ülke Türkiye olmuştur. 2011’de başlayan

Suriye krizinin uzaması, savaş ve şiddetin devam etmesi nedeniyle ülkemize sığınan Suriyelilerin sayısının günden güne artmasıyla Türkiye'nin ciddi bir yük altına girdiği anlaşılmıştır. İlk yıllarda Suriyelilerin geçici olduğu düşüncesiyle “misafir” gözüyle bakılan sığınmacıların ülkelerindeki karışıklığın öngörülemez bir hal almasıyla kalıcı olduklarını dair bir düşünce hakim olmaya başlamıştır.

2011 yılından beri ülkemizde yaşayan Suriyelilerin toplumla bir arada barışçıl bir ortamda yaşamalarını sağlayan uzun vadeli politikalara ihtiyaç duyulmuştur. Özellikle sığınmacıların büyük çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturması da bu sürecin özenle idaresini gerektirmektedir. Geldikleri ilk yıllarda Suriyeliler için oluşturulan geçici barınma merkezlerinde ağırlanan Suriyelilerin temel ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. Ancak giderek ülkenin diğer şehirlerine yayılan Suriyeliler için geçici hizmetlerin yeterli olmadığı anlaşılmış olup kapsamlı politikalara ihtiyaç duyulmuştur.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, toplumsal uyum için önemli olan istihdam, toplumsal kabul, ev sahibi toplumun dilini öğrenme, ev sahibi toplumla etkileşim ve kendini içinde yaşadığı toplumun bir parçası olarak görme konusunda Suriyeli sığınmacıların ve yerel toplumun mevcut sorunları olduğu görülmektedir. Mevcut sorunlar çözüme ulaştırılması iki toplumun bir arada yaşaması için ve uyumsuzluğun giderilmesi açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye'ye sığınmış Suriyelilerin (kadın, çocuk, genç, yaşlı) insan olarak sahip oldukları temel haklara erişiminde yaşadıkları sorunları ve buna yönelik ortaya konulan çözüm politikalarını ele almaktır. Eğitimden sağlığa, çalışma hayatından sosyal hayata kadar yaşadıkları olumsuzlukları, hizmetlere erişimleri ve bunun önündeki engelleri ele alarak daha yaşanılabilir bir ortam oluşturulmasına katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Yerli halkla bir arada yaşayan Suriyelilerin topluma uyum süreçleri hakkında yapılması gerekenler de aktarılacaktır.

Bu araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kavramsal çerçeve ve Suriyelilerin hukuki statüsünden bahsedilmektedir. Suriyelilerin Türkiye'ye geldiklerinden itibaren geçirdikleri yasal süreç ve hangi statüde oldukları mevzuatsal olarak ele alınacaktır.

İkinci bölümde Suriyeli sığınmacıların karşılaştıkları sorunlar ve buna yönelik çözüm önerilerinden bahsedilecektir. Suriyelilerin eğitim alanındaki sorunları, sağlık sorunları, emek piyasasındaki durumu ve istihdam sorunları, Suriyeli çocukların sorunları ve Suriyeli kadınların sorunları olmak üzere ayrı başlıklar ve alt başlıkları halinde incelenmektedir.

Üçüncü bölümde mevcut sorunlara yönelik yapılan düzenlemeler eğitim alanındaki sorunlara yönelik düzenlemeler ve sağlık politikaları ele alınmaktadır.

Dördüncü ve son bölümde ise Suriyelilerin toplumsal entegrasyon süreci ele alınacaktır. Suriyelilerin Türkiye’de yaşamaya başlamalarıyla birlikte toplum üzerindeki etkileri ve toplumun onlara karşı algısı ele alınarak uyumun sağlanmasına araştırma yapılacaktır. Suriyeliler konusu 10 yıldır ülkemizde gündemden düşmeyen bir konu olmakla beraber bu süreçte yapılan pek çok çalışma bulunmaktadır. Her alandaki sorunlara yönelik ayrı ayrı yapılan çalışmalar da mevcuttur. Ancak burada ülkemizde yaşadıkları temel sorunların hepsinin incelenerek buna yönelik yapılan düzenlemelerin yeterliliği ve sürecin daha iyi yönetilmesi için yapılması gerekenlerin anlatılması hedeflenmektedir.

Son olarak sonuç bölümünde araştırma sonucunda elde edilen bulgular neticesinden çözüme yönelik tartışma yapılmış ve buna yönelik önerilerde bulunulmuştur

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi:

Bu araştırmanın amacı 2011’den itibaren Türkiye’de yaşamaya başlayan ve bugün sayıları 3,5 milyonu aşan Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de eğitim, sağlık ve istihdam alanlarında yaşadıkları sorunları, kadınların ve çocukların sorunlarını ele alarak çözüm politikalarını değerlendirmektir. Böylece 10 yıldır ülkemizde yaşayan Suriyelilerin toplumsal uyumunun sağlanmasına katkıda bulunarak yerli toplum tarafından istenmemesi sebeplerini inceleyerek bunlara çözüm olacak önerilerde bulunmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda Türkiye’de bir sorun mu oldukları yoksa sadece bu bakış açısı nedeniyle mi nefret söyleminin yayıldığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla yapılan çalışmada nitel yöntem kullanılarak sahada Suriyelilerle görüşme yapılan çalışmalar analiz edilmiştir. Güncel verilerden oluşturulan tablolarla yıllar arasındaki değişim ortaya konulmuştur. Kayıt altında

olmayan pek çok Suriyeli olduğundan kayıt altına alınan veriler baz alınmış olup Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılmıştır. Eğitim, sağlık, istihdam alanlarında Suriyelilerin yaşadıkları ve beklentileri kendileriyle yapılan görüşmelerden alınarak değerlendirilmiştir. Bu alanda yapılan pek çok çalışmadan, saha araştırmasından ve yakın tarihli verilerinden faydalanılmıştır. Ülkemizde kaldıkları süreç içerisinde yaşanan değişim araştırılarak günümüz koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

BÖLÜM I

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Göç insanlığın varoluşundan beri devam eden ve tüm toplumları yakından ilgilendiren evrensel bir olaydır. Tarih boyunca insanlar yaşadıkları yerleri terör, savaş sürgün gibi güvenlik kaygıları, ekonomik, sosyal ve siyasi sebepler gibi pek çok nedenden dolayı terk etmek durumunda kalmışlardır. Göçün kaynaklandığı sebepler gittikleri yerlerde meydana gelen sonuçların da oluşmasında etkili olmuştur. Bu nedenle göçün ne sebeple yapıldığı önemlidir. Göç insanoğlunun hayatında her zaman olmuş bir olgudur ve halen de tüm dünyayı ilgilendiren büyük göç hareketleri gerçekleşmektedir. Son yıllarda göçün giderek artması ve toplumların gündeminde hissedilir etkiler yaratması göç ve ilişkili kavramların önemini hatırlatmak ve konunun özünü daha iyi anlamak açısından kavramsal olarak açıklama ihtiyacını doğurmuştur. Türkiye de tarihine bakıldığında çok eskilerden beri göç alan ve göç veren bir ülke olmasıyla göçten nasibini alan ülkelerdendir. Özellikle 2010 yılında Arap baharı olarak adlandırılan süreç sonucu yaşanan göç akımından en çok etkilenen Türkiye olsa da küresel ölçekte pek çok ülkeyi etkilemesi göçün azımsanmayacak boyutlara ulaştığının göstergesidir.

1.1. Göç Kavramı

Göç kavramı literatürde pek çok açıdan ele alınıp birbirinden farklı tanımlamaları yapılmıştır. Araştırmacılar da göç kavramını farklı açılardan ele alarak açıklamaya çalışmışlardır. Bu alandaki uzmanların göç kavramını ele alışları ve tanımlamalarının da farklı olması göç kavramının çok boyutlu ve karmaşık olduğunu göstermektedir. Göç en temel tanımıyla bireylerin ya da toplumların sosyal, ekonomik, kültürel veya politik sebeplerle bir yerden başka bir yere hareketi

olarak tanımlanabilmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe sözlüğündeki tanıma göre göç; “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM, 2009:22) ise göçü, “uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği hareketler” olarak açıklamaktadır

Suriye örneğinde, ülkenin ciddi bir şiddet ve iç savaşa sürüklenmesi sonucunda, yüz binlerce insan ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Suriye’nin sınır komşusu olarak Türkiye en fazla göçe maruz kalan ülke olmuş, yoğun Suriyeli göçü özellikle Suriyelilerin gittikleri kentlerde yaşanan hızlı nüfus artışı pek çok alanda gerilim ve kutuplaşmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Göçmenlerin göç ettikleri yeni mekânda hayatlarını idame ettirebilmeleri, toplumdaki diğer bireylerle uyum ve dayanışma içerisinde insancıl bir yaşam sürmelerine bağlıdır.

Göç çoğu zaman zorunlu olmakla birlikte insanların kendi isteğiyle daha iyi bir hayat sürebilmek için, eğitim amaçlı ve mesleki sebepler dolayısıyla, ekonomik sebeplerden dolayı insanların bir yerden başka bir yere yer değiştirme hareketi olarak da gerçekleşmektedir. Göç denince öncelikle daha müreffeh bir yaşam sürmek gibi ekonomik sebeplerle daha gelişmiş bir ülke ya da bölgeye giden insanlar akla gelse de, yoksulluk, çatışma, baskı ve zulüm gibi nedenler günümüzde göçün diğer gerekçeleridir. (Tok ve Korkut, 2012, s.2) Ancak göçü sadece bir yer değişikliği olarak tanımlamak göç olgusunun altında yatan sebepleri ve göç olgusu sonrasında meydana gelen değişimleri anlamakta yetersiz kalmaktadır. Göç her ne kadar zahirde fiziki anlamda mekân değişimi olsa da birey ve toplumların aynı zamanda kültürel ve sosyal hayatlarındaki değişimi de ifade eder (Erdem Canan, 2017: 4). Bir başka açıdan yapılan göç tanımı da insan topluluklarının coğrafi yer değiştirmesi olarak ifade edilen kavram bu süreç boyunca toplumun siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla yapısını değiştiren bir yer değiştirme olarak ifade edilmektedir. (Aslangiri, Usanmaz & Sayın, 2016:2) Göç kavramı; kişilerin yaşamakta olduğu topraklardan, alıştıkları sosyal yapılarından, hâlihazırda sahip oldukları ekonomik imkânlardan kısacası toplumsal yaşamın birçok unsurundan uzaklaşarak veya

uzaklaştırılarak yeni yaşam alanlarına kapı açması olarak da ifade edilebilmektedir (Toros, 2008: 9)

Bir başka tanımda göç “belli bir zaman dilimi içinde belli bir yerleşme alanında yaşayanlardan, kendi iradeleriyle, yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanı dışına taşıyanların sayısıdır”(Tekeli, 2011, s.48). Tekeli’nin tanımından iradi olarak gerçekleştirilen yer değiştirme hareketlerini kastettiği anlaşılmaktadır. Ancak Suriye’den Türkiye’ye yapılan göçlerin savaş, zulüm gibi sebeplerden dolayı gayri iradi olarak gerçekleştiği bilinmektedir. Ele aldığımız konu bağlamında göçleri mekân değişikliği açısından, ‘iç göç’ ve ‘dış göç’ olarak tasnif etmemiz uygun olacaktır. “İç göç bir ülke sınırları içinde gerçekleştirilen yer değiştirme olaylarını ifade ederken dış göçte ülke sınırlarını aşan bir yer değiştirme durumu söz konusudur (Bolat, 2013, s.125) Suriyelilerin zorunlu olarak ülkemize göç etmelerinde bir etken olarak Türkiye’nin bir geçiş ülkesi olarak görülmesi olduğunu belirtenler de vardır. Avrupa ülkeleri, Amerika ve diğer gelişmiş ülkelere Türkiye üzerinden ulaşma fikri, Türkiye’yi bağlantı amaçlı kullanılan bir ülke konumunda tutmaktadır (Kolukıncı,2014:40)

1.2. Göç Türleri

Literatüre bakıldığından birçok göç türü olduğu görülmektedir. Göç yapılış şekline, amacına, durumuna ve nedenlerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Göçün amaçları, nedenleri ve yöntemleri göçün hangi amaçla yapıldığını, türünü belirlemektedir. Göçleri türlerine göre incelemek gerekirse mekân değişikliği açısından tasnif edilen göçler iç göç ve dış göç olarak ayrılmaktadır. Kendi isteğiyle ya da isteği dışında yapılan göçler ayrımına bakıldığından zorunlu ve gönüllü göç tanımları karşımıza çıkmaktadır. Göçmenlerin kendi ülkelerinden yasal veya yasa dışı olarak başka bir ülkeye yaptıkları göçler de düzenli ve düzensiz göç olarak ayrılmaktadır. Bunları detaylı olarak tanımlamak süreci anlamak açısından gereklidir.

1.3. İç Göç-Dış Göç

Göç edilen yerin mesafesine göre göçler iç göç ve dış göç olarak ikiye ayrılmaktadır. İç göç bir ülkenin kendi sınırları içerisinde belirli bir bölgeden bir başka bölgeye gerçekleşirken dış göç ise bir ülkeden başka bir ülkeye doğru gerçekleşmektedir (Sağlam, 2006: 34). İç göç; kişilerin, yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla ülkenin bir yerinden başka bir yerine, geçici veya daimi olarak kalmak üzere gitmeleridir (IOM, 2009, s. 27). İç göçlerde ülke içerisinde bir hareketlilik olduğundan ülkenin nüfus yapısı değişmez, iller ve bölgeler arasında nüfus farklılıkları oluşmaktadır. İç göçlerin en yaygın olanı kırdan kente göçlerdir. İnsanlar daha iyi iş imkanlarının olduğu yerlere çalışmak amacıyla, daha iyi bir eğitim almak ya da daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak amacıyla kentlere göç etmektedirler.

Dış göçler, nispeten daha uzun mesafeli ve ülkelerin büyüklüğüne, ekonomik kalkınmışlık düzeyine, nüfus hareketlerine bağlı olarak çeşitli sebeplerle gerçekleşmektedir (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015: 62) Ülke sınırlarının aşılmasıyla gerçekleşen dış göçler genellikle ekonomik ve sosyal olarak gelişmiş ülkelere yapılmaktadır. Başka bir ülkede uzun süre kalmak, çalışmak ya da yerleşmek amacıyla yapılan dış göçlerde sınırların aşılmasıyla gerçekleşen bir nüfus hareketliliği olduğundan göç veren ülke nüfusunun azalmasına sebep olduğu gibi göç alan ülkenin de nüfusunun artmasına sebep olmaktadır.

1.4. Düzenli Göç-Düzensiz Göç

Düzenli göç yasal olarak yapılan göç anlamına gelmektedir. Bir bireyin kendi ülkesi dışındaki bir ülkeye yasal yollardan giriş yapması ve yine yasal olarak o ülkede ikamet etmesidir.

Düzensiz göç de yasadışı olarak gerçekleşen göç anlamına gelmektedir. Bir ülkeye yasadışı giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmamak anlamına gelmektedir. (GİGM(a), 2019) düzenli göç yasalar dahilinde gerçekleştiğinden göç edilen ülke açısından herhangi bir sorun teşkil etmemekte kontrol edilebilmektedir. Suriyeliler düzensiz kayıt altına alınmadan göç ile Türkiye'ye gelmelerine rağmen Türkiye'nin bilgisi dahilinde ve

talebi üzerine göçle geldiklerinden yasadışı yollardan yapılan bir göç söz konusu değildir. Bu nedenle kanunlara dayanarak ülkemize gelen Suriyeli sığınmacıların düzensiz göç tanımına uygun olmadıkları kabul edilmektedir.

1.5. Zorunlu Göç- Gönüllü Göç

Kişi veya kitlenin göç etmek istememesine karşın kendi istekleri dışında yer değiştirmek zorunda kalmalarıyla meydana gelen göç zorunlu göçtür (Yıldız, 2018: 9). Zorunlu göçte bireyler bazen kendileri yaşadıkları yeri terk etme kararı vermek zorunda kalırken bazen de devlet yaptırımıyla zorunlu olarak ülkeden gönderilmektedirler. Zorunlu göçte bireyler istemedikleri halde kendi yaşam alanlarını terk ederek eskisinden daha vasat yaşam koşullarına sahip olacakları bir ülkeye göç etmek zorunda bırakılmaktadırlar.

Gönüllü göç ise bireyin eskisinden daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak amacıyla hiç kimsenin baskısı altında kalmadan kendi iradesiyle yaşadığı yeri değiştirmesidir.

1.6. Hukuksal Statüye İlişkin Kavramlar

Türkiye'ye yönelik kitlesel Suriyeli akının başlangıçta geçici bir durum olarak görüldüğü, savaş bittikten sonra ülkelerine dönecekleri düşünülmüş ve buna göre hareket edilerek politikalar da bu yönde hayata geçirilmiştir. Bu nedenle geçici oldukları düşüncesiyle Türkiye'ye gelen Suriyelilerin yazılı ve görsel basında, halk arasında hukuki olarak dayanağı olmayan 'misafir' olarak tanımlandıkları görülmektedir. Geçici oldukları düşünülen Suriyelilerin Türkiye'de kalma süresi uzadıkça "misafir" ifadesinin yanı sıra "mülteci", "sığınmacı", "şartlı mülteci" ve "geçici koruma" gibi farklı tanımlamalar kullanıldığı görülmektedir. Ancak kullanılan bu kavramların hepsi farklı anlamlar taşımakta olduğundan bir anlam karmaşası ortaya çıktığından bunun önüne geçilebilmesi için bu tanımların hepsinin ayrı olarak açıklamasının yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Böylelikle aralarındaki ince farklılıkların anlaşılması ve Suriyelilerin doğru olarak tanımlanmasına katkıda bulunulacaktır. Uluslararası koruma statüsünü ifade eden

terimler açıklandıktan sonra çalışmamızın tümünü oluşturan Suriyelilerin hukuki statüsü 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında incelenecektir. Böylece yasal zemin üzerine oturtulan doğru tanımlamayla Suriyeliler çalışması ele alınacaktır.

1.6.1. Göçmen kavramı

Daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için yaşadığı ülkeden başka bir ülkeye göç eden kişiye denir. (Kılıç, 2014:8) Uluslararası Göç Örgütü de göçmeni şöyle tanımlamaktadır:

“Yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla kendi menşei ülkesinin dışına yerleşmek üzere mutlak ikamet yerini terk eden kişi. Bu terim göçmenleri zulümden kaçan mültecilerden ayırt etmek için kullanılabilmekte ve aynı zamanda bir ülkeye yasal izni olmadan ve/veya *bona fide* (iyi niyetli) bir gerekçesi bulunmadan sığınma usullerini kullanarak girmeye teşebbüs eden kişilere atıfta bulunmak için kullanılmaktadır.” (IOM, 2016:9)

1.6.2. Mülteci kavramı

1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1994 İltica Ve Sığınma Yönetmeliğindeki tanım Türk mevzuatında da aynen benimsenmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesine yer ve zaman bakımından getirilen kısıtlama getirilmiş; 1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle iltica talebinde bulunan şahısların mülteci statüsünden yararlanabileceği kabul edilmiştir. (Çiçekli, 2016) Bu sınırlandırmadan sonra yetersiz kalan 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde BM Genel Kurulunda kabul edilen ve 4 Ekim 1967’de yürürlüğe giren Protokol ile birlikte (Çiçekli,2016) değişikliğe gidilmiş ve yer verilen yer ve zaman sınırlaması Sözleşme metninden çıkarılarak herhangi bir tarih ve coğrafi alan sınırlaması olmaksızın mülteci hareketlerine uygulanabilmesi sağlanmıştır. Türkiye de bu protokole taraf olmakla birlikte coğrafi sınırlamanın geçerliliği sürdürdüğünü bu anlamda sadece Avrupa’dan gelenlerin mülteci statüsünde değerlendirileceğini bildirmiştir.

1951 Cenevre Sözleşmesine uygun olarak, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişilerdir (YUKK, Md. 61). Buna göre bir yabancının Türkiye tarafından mülteci kabul edilebilmesi için; mülteci başvurusuna neden olan olayın Avrupa ülkelerinde gerçekleşmiş olması esastır. Mülteci tanımı da bireysel olarak hüküm ve sonuç doğurmaktadır. Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne uyguladığı coğrafi kısıtlama nedeniyle sadece Avrupa'dan gelenleri mülteci kapsamında değerlendirildiğinden Suriyeliler bu kapsamda değerlendirilmemiştir.

1.6.3. Sığınmacı kavramı

Sığınmacı, zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişidir. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler temelinde ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler.(IOM,2009)

Sığınmacı ırkı, dini, siyasi düşüncesi vb nedenlerle ayrımcılığa maruz kalan, baskı, zulüm ve hayati tehlike gibi nedenlerle temel insani hakları ihlal edilen bireylerin zorunlu olarak yer değiştirmeye zorlanan bireyi ifade etmektedir. Sığınmacı için göçmen denilmesi, günlük yaşam dili açısından sorunlu olmasa da hukuki dil açısından sorunludur. Çünkü hukuksal açıdan sığınmacı, baskı, zulüm ve can korkusu gibi nedenlerle başka bir ülkeye gelmiş olan bir kişiyi ifade ederken, göçmen ise, ekonomik nedenlerle ve daha iyi yaşam koşullarına kavuşmak amacıyla başka ülkeye giden kişilere denilmektedir. (Aybay,2007) Sığınmacı, mülteci olabilmek için gerekli ölçütleri taşıyan, ancak kendisine resmi otorite tarafından

henüz mültecilik statüsü tanınmayan kişi olmakla birlikte henüz başvuru yapmamış kişiler de sığınmacı olarak tanımlanmaktadırlar. (Koç vd.,2015) Sığınmacı statüsü geçicidir ve bireye mülteci statüsü tanınmasından sonra mülteci statüsünün en başından itibaren geçerli olduğu kabul edilmektedir.

1.6.4 Şartlı Mülteci Kavramı

Türk hukukuna YUKK ile getirilen kavramlardan birisi şartlı mülteciliktir. YUKK md. 62’de “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir” ifadesiyle tanımlanmaktadır. 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliğinde yer verilen sığınmacı tanımı YUKK’ta karşımıza şartlı mülteci adı altında çıkmaktadır. Bu kanunda sığınmacı kavramına yer verilmeyerek şartlı mülteci adı altında bahsedilmektedir. Şartlı mülteci ile mülteci tanımları arasındaki fark; mülteci statüsü sadece Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle gelenlere verilebilirken, şartlı mülteci statüsü Avrupa ülkeleri dışından gelenlere verilmesidir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir. Bu statü de bireysel olarak hüküm ve sonuç doğurmaktadır.

1.6.5. İkincil koruma kavramı

Literatürde tamamlayıcı koruma (Ekşi,2014) olarak adlandırılan ikincil koruma statüsü 6458 sayılı YUKK ile ortaya atılmış ve bireysel göç hallerinde uygulanmakta olan bir statüdür. YUKK md. 63’e göre mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.

1.6.6. Geçici koruma kavramı

Türkiye’de 2013 yılına kadar yürürlükte bulunan Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’te Avrupalı devletlerden göç edenler mülteci statüsüne sahip olurken Avrupa dışından gelenlere sığınmacı statüsü tanınıyordu

Geçici koruma statüsü, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile özel olarak düzenlenmiştir. YUKK md. 91’e göre Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. Geçici koruma uluslararası bir koruma olmayıp iç hukuka özgü bir koruma tedbiridir. Geçici Koruma Yönetmeliği ile ayırt edici özellikler ortaya çıkarılarak tanımlanmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliği Geçici m. 1 kimler için geçici koruma uygulanacağını açıkça belirlemektedir. Buna göre 28.04.2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler geçici koruma altına alınırlar.

Geçici koruma, kişilere yönelik bir korumadan ziyade, acil ve geçici olarak kitleler halinde göç edenlere uluslararası koruma taleplerinin olup olmadığına bakılmaksızın sağlanan bir korumadır (Kula, 2015). Bu nedenle Suriyelilerin bu

statüde değerlendirilmesi uygun görülmektedir. Bu farklılık tamamlayıcı koruma ile geçici koruma arasındaki ayrımı da açıkça ortaya koymaktadır. Tamamlayıcı koruma, bireysel koruma ihtiyaçları kabul edildikten ve bu ihtiyaçların nitelikleri belirlendikten sonra verilen hukuksal bir statüdür. Tamamlayıcı koruma önlemleri bireylerin uluslararası korumaya ihtiyaç duyup duymadıklarının kişi bazında ve özel olarak değerlendirilmesi sonucu sağlanan bir koruma türüdür. Öte yandan geçici koruma ise, menşe ülkedeki koşullar nedeniyle meydana gelen uluslararası koruma ihtiyacının bireysel olarak değil, grup bazında incelenmesini esas almaktadır. Bu durum iki kavramın farklılaştığını göstermektedir (Kaya, Yılmaz Eren, 2015).

1.7. Suriyelilerin Hukuki Statüsü

Türkiye geçmişinde de pek çok kitlesel sığınma olayına maruz kalmıştır. 1950,1951 ve 1989 yıllarında Bulgaristan gelen, 1990 lı yılların başında Körfez Savaşı sırasında Kuzey Irak'tan Türkiye'ye gelen kitlesel göçler daha önce karşı karşıya kalınan toplu nüfus hareketleridir. Ancak 2011'den itibaren giderek artan şekilde devam eden Suriyeli göçü geçmişteki deneyimlerden farklı olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde 3,5 milyonu aşan Suriyeli sayısı ile geçmişteki hiçbir kitlesel akının büyüklüğü ile aynı olmaması ve Türkiye'nin Suriyelilere uyguladığı açık kapı politikasının geçmişte uygulanmamış olması bu göçü diğerlerinden ayırmaktadır. (Kirişçi,2014) Türkiye'ye gelen Suriyeli sayısının oldukça fazla olması ve ülkenin böyle bir kitlesel göçe hazırlıksız yakalanması, bununla baş edebilmek için ekonomik, hukuki ve toplumsal altyapısının yetersiz olması nedeniyle mevzuatta birtakım değişiklikler yapılmıştır.

Türkiye'deki Suriyelilerin yasal statüsünü anlayabilmek açısından Türkiye'nin 1951'den bugüne kadar geçirdiği yasal ve idari düzenlemelere bakmak faydalı olacaktır. Uluslararası hukuk bakımından 1951 tarihli "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi" mülteciler konusundaki hukuki altyapıyı oluşturmaktadır. Ancak mülteci hukuku "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi" nden ayrı düşünülemez. Bu nedenle beyannamenin 14. Maddesi "Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır" hükmü gereğince 1951 Sözleşmesi 1967 Protokolü ile güncellenmiştir. 1951

Sözleşmesi'nden yer alan 1951 tarihinden önce meydana gelmiş olaylar kapsamında olanlar için mülteci statüsü söz konusu olduğundan herkesin eşit statüden yararlanması için 1967 Protokolünden bu sınırlama kaldırılmıştır. Bu sözleşmeye göre;

“Mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır”. tanımı yer almaktadır.

Türkiye de Cenevre Sözleşmesi'ni 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış ve 29 Ağustos 1961 tarihinde “ihtirazi kayıtla” onaylamıştır. Daha sonra 1967 Protokolünü de onaylayan Türkiye 1951 Sözleşmesi ile getirdiği coğrafi kısıtlamayı aynen korumuştur. Buna göre Türkiye genel tanım yerine sadece Avrupa ülkelerinden gelecek sığınmacıları “mülteci” olarak kabul etmektedir. Avrupa dışından gelenler ise “sığınmacı” olarak tanımlanmaktaydı.

Türkiye’de sığınmacı ve mülteciler konusundaki iç hukuk düzenlemesi de 1994 yılında “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” çıkarılmasıyla getirilmiştir. Bu yönetmelikte de mülteci ve sığınmacı kavramlarına yönelik ayırım aynı şekilde devam etmektedir.

Ancak Türkiye’nin sığınmacı ve mülteciler konusunda uzun yıllardır göçlere maruz kalması ve yeni ihtiyaçların ortaya çıkması yeni düzenlemelerin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca Türkiye giderek “geçiş ülkesi” olmaktan çok “hedef ülke” konumuna gelmiştir (GİGM,2021). Bu durum da Türkiye’de göç hareketliliğinde artışa sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda göç sorunlarının etkin yönetimi açısından mevcut düzenlemelerin yetersiz olduğunun farkına varılmıştır.

Özellikle 2011 yılında Suriye’den Türkiye’ye gerçekleşen kitlesel göç ve bunun günden güne artması bu sürecin şekillenmesinde hız kazanmıştır.

Türkiye’ye ilk geldiklerinde misafir olarak görülen Suriyelilere ilişkin iş ve işlemleri yürütmek üzere 30/03/2012 tarihinde **“Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge”** İçişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulmuştur. Kitlesel sığınma durumlarında ortaya çıkan acil koruma ihtiyacının karşılanması amacıyla sığınılan ülkeye erişimin sağlanması, zulüm riski olan yere geri göndermeme ilkesinin gözetilmesi ve insan haklarına uygun temel asgari standartların sağlanması olarak nitelendirilen geçici koruma, yönergenin ruhunu oluşturmaktadır (GİGM, 2021). Ancak geçici korumanın kanuni düzeyde mevzuata olmayışı bu düzenlemenin ihtiyacını doğurmuştur.

Geçici koruma, kitlesel akın durumunda sağlanmaktadır ve Türk hukukunda geçici koruma, 02.02.2013 tarihinde ilk kapsamlı yasal düzenleme olan 6458 sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu ile düzenlenmiştir. Her ne kadar geçici koruma bu kanunla yasal bir zemine oturtulmuş olsa da 22 Ekim 2014 tarihinde daha ayrıntılı bir düzenleme içeren “Geçici Koruma Yönetmeliği” Yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikle Suriyelilerin yasal statülerinin yanında haklar ve sorumlulukları da düzenlenmiştir. Yönetmeliğe göre geçici koruma kapsamında değerlendirilen Suriyelilerin temel ve acil ihtiyaçları karşılanması sağlanmıştır. Suriyeliler geçici koruma kapsamında değerlendirilmekle kanuna göre belirlenen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmazlar. Bu yönetmelik Suriyelilere ülkeye kabul edilmeleriyle birlikte sınırlardan geçiş izni verilmesine imkan tanır ve geri göndermeme ilkesinden faydalanmalarının da önünü açmaktadır.

Literatürde Suriyeliler için “sığınmacı”, “mülteci”, “şartlı mülteci” ,”geçici koruma” gibi pek çok kavram gündeme gelmesi mevzuatta karmaşa olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada Suriyelilerden bazen “sığınmacı”olarak bahsedilse de bunun hukuki altyapısına dayanarak söylenmediği belirtilmektedir. Suriyelilerin Türkiye’deki yasal düzenlemeler çerçevesinde “geçici koruma” statüsünde olduğu bilinmektedir.

BÖLÜM II

2. SURİYELİ GÖÇMENLERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaş sebebiyle 6 milyona yakın Suriyeli can güvenliği endişesiyle ülkelerini terk ederek komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Bu göçten en çok etkilenen ülke olan Türkiye uyguladığı açık kapı politikası ile bugün 3,5 milyonu aşkın Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yaparak dünyada en çok mülteciyi barındıran ülke konumundadır. Suriyeli sığınmacıların yarısından fazlasını ise eğitim çağındaki bireyler oluşturmaktadır. Başlarda geçici olarak görülen sığınmacıların savaş bittikten sonra ülkesine dönecekleri düşünüldüğünden eğitim alanında yapılan düzenlemeler de geçici olarak düşünülmüştür. Ancak bugün gelinen noktada savaşın halen devam etmesi, ülkelerinde yaşamak için güvenli bir ortam olmayışı ve 2011 yılından itibaren giderek artan Suriyeli sığınmacı sayısı krizin kısa vadede çözümlenemeyeceğini, Suriyeli sığınmacıların ülkemizde kalıcı olduğunu ve bu nedenle uzun vadeli, kalıcı düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu durumda ülkeye uyumlarına ve halkla bir arada yaşamalarının sağlanmasına yönelik uzun vadeli çalışmalar yapılması gereklidir. Üzerinde detaylı ve geleceğe yönelik düzenleme yapılmasını gerektiren pek çok alan olsa da eğitim ve istihdam bu alanların en önemlileri olarak gösterilebilir. Çünkü bunlar, bir ülkenin kaderini belirleyen, gelişmesinin temeli olan ve bu nedenle yapıcı politikalar gerektiren alanlardandır. GİGM Mart 2019 verilerine göre Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılardan 1,666,928 kişi 0-18 yaş aralığında olmakla birlikte bunların da 1.167.599 kişisi okul çağındaki çocuklardır. Bu sayı Suriyeli çocukların eğitim ihtiyacının aciliyetini gözler önüne sermektedir. Bu nedenle Türkiye’nin ve Suriye’nin de geleceğini etkileyecek olan

eğitim çağındaki bu neslin heba olmaması ve ülkeye kazandırılması için eğitim alanında ehemmiyetle düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

2.1. Eğitim Alanındaki Sorunlar

2.1.1. Suriyeli çocukların eğitim durumları

Suriyelilerin ülkemize göç etmeye başladığı dönemlerde, savaşın biteceğine ve yakında geri döneceklerine dair inancın olması sebebiyle Suriyeli göçmenlerin durumuna yönelik geçici çözümler üretilmiştir. İlk etapta acil ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Kamplardaki Suriyeli çocuklara Arapça müfredata göre dersler verilmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer'in Suriyelilere verilecek eğitimle ilgili Temmuz 2012 tarihli açıklaması da bunu doğrular niteliktedir:

‘Dersler kendi müfredatımıza göre Arapça verilecek. Orada çocukların eğitimin ihmal etmemekle birlikte ailelerin Türkiye’de kalmalarını pekiştirecek bir tavırdan da uzak bir üslup içinde yapmaya çalışıyoruz. Başka ülkelerin müfredatlarının takip edildiği yerler, büyükelçiliklerin kendi bünyelerinde açtığı okullar. Onun dışında tüm okullarda kendi müfredatımızı takip ediyoruz.’ (www.dunyabulteni.net, 2012)

Kamplarda Arapça müfredata ağırlık vererek Suriyeli çocukların kendi ülkelerindeki müfredattan geri kalmamaları sağlanmak istenmiştir. Ayrıca Bakanın Ekim 2012 tarihli açıklamasında da bu söylemlerini destekleyen, Türkiye’de kalıcı olmadıklarının düşünüldüğü, misafir gibi algılandıklarını ifade eden söylemleri mevcuttur:

‘Suriyeli çocuklara Türkçe öğretme çabasına girmedik. Onları ülkemizde misafir olarak görüyoruz ve Suriye’deki durum düzeldikten sonra kendi ülkelerine dönecekler diye bekliyoruz. Onlara yapılan eğitim çocukların okula kayıt olması ve diploma alacakları şeklinde tasarlanmadı. Misafir öğrenci gibi eğitime tabi tutuluyorlar. Ülkelerine dönmeleri halinde kendi ülkelerinin eğitimine uyum konusunda sorun çıkmasın diye düşünüyoruz (MEB, 2012).

Ancak Suriyeli sayısının giderek artması ve sığınmacıların ülkelerinde yaşanan kaostan şiddetini arttırarak devam etmesi Suriyelilerin yakın zamanda geri döneceğine dair umutları yıkmıştır. Bu durumda eğitim seviyesindeki sığınmacı sayısının fazlalığı ileride eğitimle ilgili ciddi riskler ortaya çıkaracağından, eğitimle ilgili sığınmacıların dönecekleri düşüncesiyle yapılan kısa vadeli çözümlerin yeterli olmadığı anlaşılmış, uzun vadeli bütünüleyici düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda ev sahibi toplum içinde dağılmış olarak yaşayan Suriyeli çocukların eğitimi, bu çocukların topluma kazandırılmaları, gelecekte yaşamlarını inşa edebilmeleri ve katıldıkları toplumla birlikte yaşama kültürünü geliştirebilmeleri açısından en önemli başlık olarak öne çıkmaktadır. (Komşuoğlu, Özer ve Ateşok, 2016:199)

İlk etapta Suriyelilerin geri dönecekleri varsayımından hareketle Suriyeli çocukların eğitimleri kısa vadeli çözümlerle karşılanmaya çalışılmış, kamp dışında yaşayan çocuklar için de Milli Eğitim Bakanlığı'nın yabancı uyruklu öğrencilere yönelik daha önce yayımlanan 16 Ağustos 2010 tarihli Yabancı Uyruklu Öğrenciler konulu genelgesi kapsamında eğitim ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Bu genelgeye göre sığınmacı ve mülteci çocukların okula kaydında resmi makamlarca verilmiş en az 6 ay süreli ikamet izni şartı aranmaktaydı.(MEB,2010) Bu koşul ikamet izni alamayan çok sayıda ailenin çocuğunu eğitim hakkından mahrum bırakmıştır. Eğitim alanında çare olmayan bu genelge MEB'i çözüm arayışına yöneltmiştir. 2013 yılında artan Suriyeli nüfusu nedeniyle kurumlar çocukların eğitime erişimi ile ilgili olarak düzenlemeler yapmıştır. MEB 26 Nisan 2013 ve 26 Eylül 2013 tarihli iki genelge yayınlamıştır. MEB tarafından yayınlanan bu genelgeler çözüm odaklı ilk resmi belgeler olma niteliğini taşımaktadır. İlk genelge bir çözüm üretmekten ziyade eğitimle ilgili sorunların tespitine yöneliktir. 26 Eylül 2013 tarihli "Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" başlıklı genelge ise kamp dışında yaşayan çocukların eğitimini ele almaktadır. Bu genelge diğerine göre daha kapsamlı olup bir yandan kamp dışında kalan Suriyelilerden oturma izni olanların okullaşmasına izin verirken bir yandan da önemli bir sorunu teşkil eden oturma izni olmayan Suriyeli çocukların eğitim ihtiyacının artmasıyla birlikte MEB'in, yerel yönetimlerin ve uluslararası kuruluşların desteğini alarak çalışmalar yürütmesi ele aldığı konulardan

olmuştur. Ancak eğitim politikalarında çocukların yararının gözetilmesi esas alındığından ilgili genelgede geçici oturma izni olmayan çocukların eğitiminin merkez denetiminde gönüllü ulusal ve uluslararası kuruluşlara bırakılması gereken hassasiyetin gösterilmediğini düşündürmektedir. Çünkü yapılan düzenlemelerle daha fazla çocuğun eğitim görmesi istenirken geçici oturma izni olmayanların eğitim çağındaki çocukların büyük çoğunluğunu oluşturan kamp dışında yaşayan çocuklar olması da bir çelişki yaratmaktadır. MEB daha önce yayınladığı genelgelerin kapsamını genişleterek 23 Eylül 2014 tarihinde 2014/21 sayılı “Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” konulu genelgeyi yayınlamıştır. Bu genelgeyle Suriyeli çocukların eğitim hakkı güvence altına alınmış ve eğitime erişimlerini zorlaştıran koşullar kaldırılmıştır. 2014/21 sayılı genelge ile sunulan bazı hizmetler:

İlgili genelgeyle Suriyeli çocukların eğitim kurumlarına kayıt yapılabilmesi için ikame zorunluluğu kaldırılmış olup yabancı tanıtma belgesi ibrazı koşulu getirilmiştir. Bunun yanında Suriyeli çocukların Türkiye’deki devlet okullarına da kayıt yaptırabilmesi yasal hale gelmiştir. MEB 2015-2019 Stratejik planında da ilk kez Türkiye’de bulunan sığınmacıların eğitimden bahsetmiştir:

-Mülteciler, geçici koruma altındaki yabancılar veya vatansız olarak yurdumuzda bulunanların da bulundukları sürece eğitim görmelerini sağlamak üzere bu öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyonunun sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır (MEB, 2015, s. 37).

-Mülteciler, geçici koruma altındaki yabancılar veya vatansız olarak yurdumuzda bulunanların denklik işlemlerinde yaşanan sorunların giderilmesi ve bu alanda eğitime ilişkin yaşanan genel sıkıntıların bertaraf edilmesi için uluslararası kuruluşlarla iş birliği içinde çalışmalar yapılacaktır (MEB, 2015, s. 37).

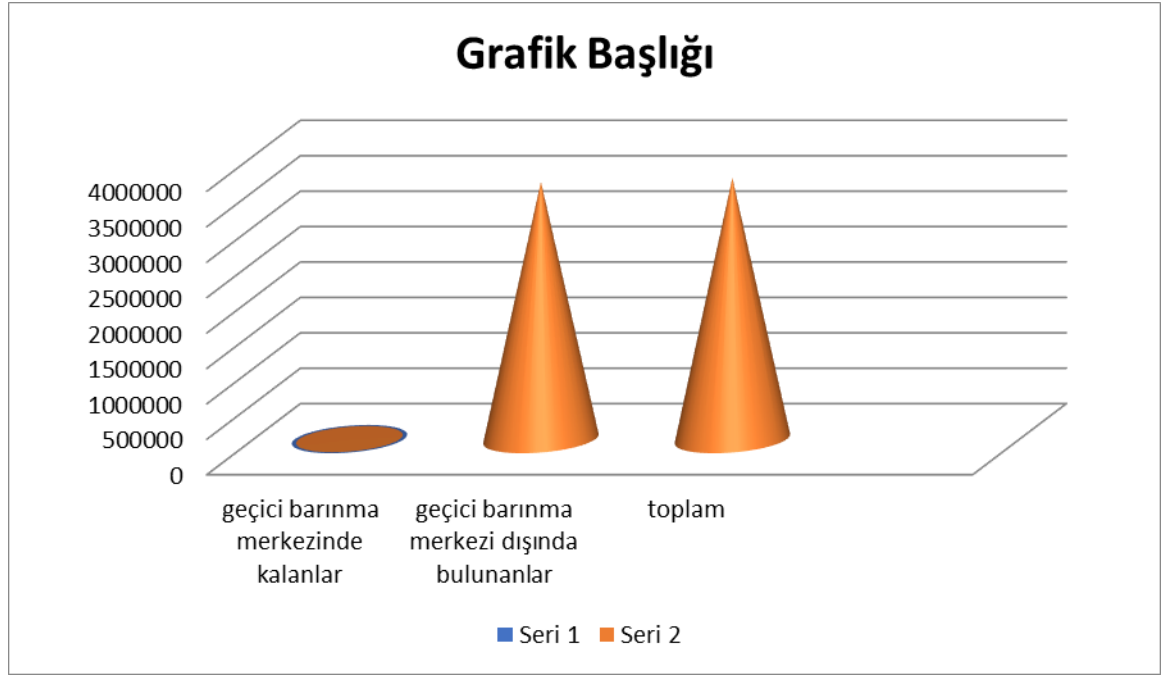
2014 yılında Suriyeli sığınmacılara yönelik politikalar hız kazanmış ve artan Suriyeli sayısı ile beraber mültecilere yönelik ilk kapsamlı yasal belge olma niteliği taşıyan ve sığınmacılara her alanda hak tanıyan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun çerçevesinde Ekim 2014’te göç sisteminin oluşturulmasında önemli bir paya sahip olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyeli sığınmacılara yasal bir statü kazandırılmış olup ilgili

yönetmelik sayesinde ülkede pek çok alanda yapılan hizmetlere erişimleri sağlanmıştır. Eğitim hizmetlerine erişim hakkı elde eden Suriyelilere yönelik MEB daha kapsamlı bir genelge olan 2014/21 sayılı “Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” başlıklı genelgeyi yayınlamıştır. Bu genelgeyle Suriyeli çocuklar hem geçici eğitim merkezlerinden hem de devlet okullarından eğitim alma imkanına sahip olmuştur.

Uluslararası alanda en çok ülkenin taraf olduğu en önemli sözleşmelerden biri olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre her çocuğun yaşam, gelişim, korunma, eğitim, sağlık, ifade özgürlüğü gibi temel hakları bulunmaktadır. Bu doğrultuda anlaşmaya taraf ülkelerdeki tüm çocukları kapsayan haklardan hepsine eşit olarak faydalanma imkânı vermektedir. Suriyeli mülteci çocuklar da eğitim hakkından sözleşmeye dayanarak eşit olarak faydalanmalıdır. Ancak 2011’den beri ülkemizde olan ve yıllar itibariyle sayıları artan eğitim çağındaki sığınmacı çocukların halen %39 civarında kısmı eğitim sürecine dahil olamamaktadır. Pek çok açıdan dezavantajlı bir tablo içerisinde bulunan Suriyeli çocukları kuşatan risk faktörlerinin, kayıp nesillere neden olmaması ve BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin ihlale uğramaması ancak Suriyeli çocukların gereksinimlerinin karşılanması, yapısal sorunların çözülmesi, Suriyeli çocukların aileleriyle birlikte topluma kazandırılması ve desteklenmesi ile mümkündür (Gencer & Özkan, 2017).

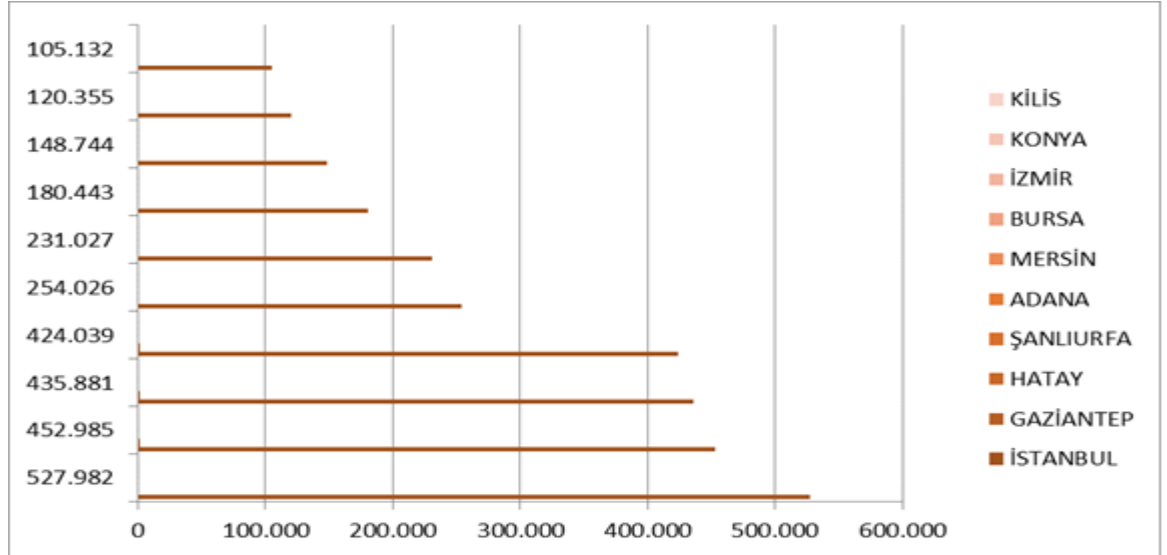
Bugün Türkiye’de 3,5 milyonu aşkın Suriyeli bulunmaktadır ve bunun 1,5 milyondan fazlasını da okul çağındaki çocuk nüfusu oluşturmaktadır. Okul hizmeti almaları bu çocuklar için hayati öneme sahiptir. Okul sosyal hizmeti; bir sosyal hizmet uzmanının sorumluluğunda, çocuğun üstün yararını temel alan, öncelikli olarak eğitim gören çocuk ve gençler ile ailelerinin karşılaştıkları ekonomik, psikolojik ve sosyal ihtiyaç ve sorunlarının giderilmesine ve çözümlenmesine yönelik olarak çalışmalar yürütmeyi hedefleyen, bu hedefi gerçekleştirirken de bu ihtiyaç ve sorunlara yönelik olarak okulda ve toplumda bulunan çeşitli kaynaklar ve hizmetler arasında etkili bir işbirliği ve koordinasyon sağlayan, çalışmalarını “ekip çalışması” anlayışıyla yürüten, sosyal hizmetin mesleki bilgi, yöntem, teknik ve becerini mesleğin etik ilkelerini esas alarak mesleki müdahale ve uygulamalarda bulunan bir sosyal hizmet alanıdır. (Duman,2014:3) Bu sosyal hizmet tanımdaki

gereklerine uygun olarak yerine getirildiği takdirde çocuğun eğitim yönünden gelişiminin önündeki engellerin büyük kısmı aşılacaktır.

Şekil 1. Türkiye’deki Suriyeli Sayısı

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, erişim tarihi; 12.07.2021)

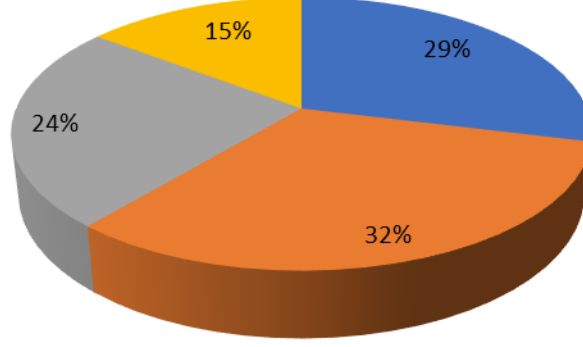

Şekil 2. Suriyelilerin En Fazla Bulunduğu 10 İl

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, erişim tarihi; 07.07.2021)

Okul Çağındaki Suriyeli Çocuklar

■ 0-4 YAŞ ■ 5-9 YAŞ ■ 10-14 YAŞ ■ 15-18 YAŞ

Grafik 3. Okul Çağındaki Suriyeli Çocuklar Yüzdesi

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (<https://www.goc.gov.tr/erişim> tarihi,07.07.2021)

Grafiklerdeki verilere bakıldığında okul çağındaki nüfusun Suriyeli sığınmacılar içinde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Bu aynı zamanda aldıkları eğitim sayesinde geleceğe yapılan yatırımı göstermektedir. Okul çağındaki nüfusun fazlalığı bir yandan da çalışma çağındaki nüfusun gelecek yıllar itibarıyla artmasını ifade etmektedir. Bu nedenle verilen eğitimin niteliği gelecek nesilleri etkileyeceğinden yapılacak düzenlemelerde bu hassasiyetin göz önünde bulundurulması gerekir.

2.1.2. Suriyeli sığınmacıların eğitime erişimi önündeki engeller ve çözüm önerileri

2.1.2.1. Dil sorunu

Suriyeli çocukların eğitimde karşılaştıkları pek çok sorun olmakla birlikte uyum sürecini de etkileyen dil sorunu bunların içinde en önemlisidir. Hem geçici eğitim merkezlerinde(GEM) hem de devlet okullarında Suriyeli çocuklara verilen Türkçe dersleri materyal ve metodoloji eksikliğinden dolayı beklentiyi karşılamamaktadır. Ayrıca Türkçe dersi veren öğretmenlerin Türkçe öğretme konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları da dil sorunun bir başka yönünü

oluşturmaktadır. Sığınmacı çocukların düşük dil seviyesi uyumda olduğu gibi eğitimde de önemli bir sorun teşkil ederek, çocukların hem motivasyonlarında hem de okullaşma oranlarında bir düşüş yaşanmasına sebep olmaktadır. Bir başka açıdan da eğitim dili sığınılan ülkenin konuştuğu dil olduğunda yerleşik çocuklarla daha kolay uyum sağlanması amaçlansa da sığınmacı çocuklar üzerinde dışlayıcı bir tutum oluşmasına sebep olmuştur. (Komşuoğlu, Özer ve Ateşok, 2016) Bu durumda da sığınmacı çocukların uyum süreci giderek zorlaşmakta hatta pek çoğunun okula gitmek istememesi gibi bir durum ortaya çıkmaktadır.

Dil engeli sadece çocuklar için değil veliler için de bir sorun teşkil etmektedir. Okul idaresi ve öğretmenlerle iletişimde zorluklar yaşayan veliler Arapça eğitimi veren GEM'leri bu nedenle ağırlıklı olarak tercih etmektedirler ya da Arapça bilenlerin çoğunlukta olduğu devlet okullarını seçmeleri bu nedenledir. (Coşkun, Emin:2017) GEM'lerde Suriyelilerin geri döneceği düşüncesiyle Arapça eğitim verilse de saat sayısı az da olsa Türkçe eğitimi de verilmektedir. Ancak bu eğitim Suriyelilerin dilbilgisi ve iletişim sorunlarını çözmede yeterli olmamaktadır.

MEB, GEM'lerin bulunduğu 23 il valiliğine yazı yazarak ‘‘Bakanlığa bağlı okul/kurumlar ile kamu binaları dışında sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenen GEM'lerin kapatılarak sığınmacıların, eğitim hizmetlerine erişiminin MEB üzerinden yürütülmesi hususunda değişiklik yapılmıştır. Kademeli geçişin ilk adımları olarak 2016-2017 eğitim ve öğretim yılı sonuna kadar gerekli tedbirlerin alınarak kapatma işlemlerinin hızlanması ve geçiş sürecine yönelik gerekli hazırlıkların tamamlanması yönünde direktifler verilmiştir. Bu kapsamda 2017-2018 eğitim-öğretim dönemi itibarıyla GEM'lerin anasınıfı, 1'inci,5'inci ve 9'uncu sınıfı geçen öğrencilerin resmi okullara kaydedilmesini zorunlu tutmuştur‘‘.Devlet okullarındaki fiziki altyapı sorununu çözmek için derslik ve okul inşaatı çalışmaları hızlandırılmıştır. Geçici eğitim merkezlerinin 3 yıl içerisinde kademeli olarak kapatılmasına karar verilmiş ve bu merkezlerde yoğun Türkçe eğitimi verilerek Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına dahil edilmesi ve uyumunu kolaylaştırması amaçlanmıştır (MEB: Yabancı Uyruklu Öğrenciler konulu genelge, 2017). Böylece MEB'in 2017 yılında almış olduğu kararla GEM'lerin kademeli olarak kapatılacağı ve 4 yıl sonunda GEM'lerde eğitim gören tüm sığınmacı çocukların devlet

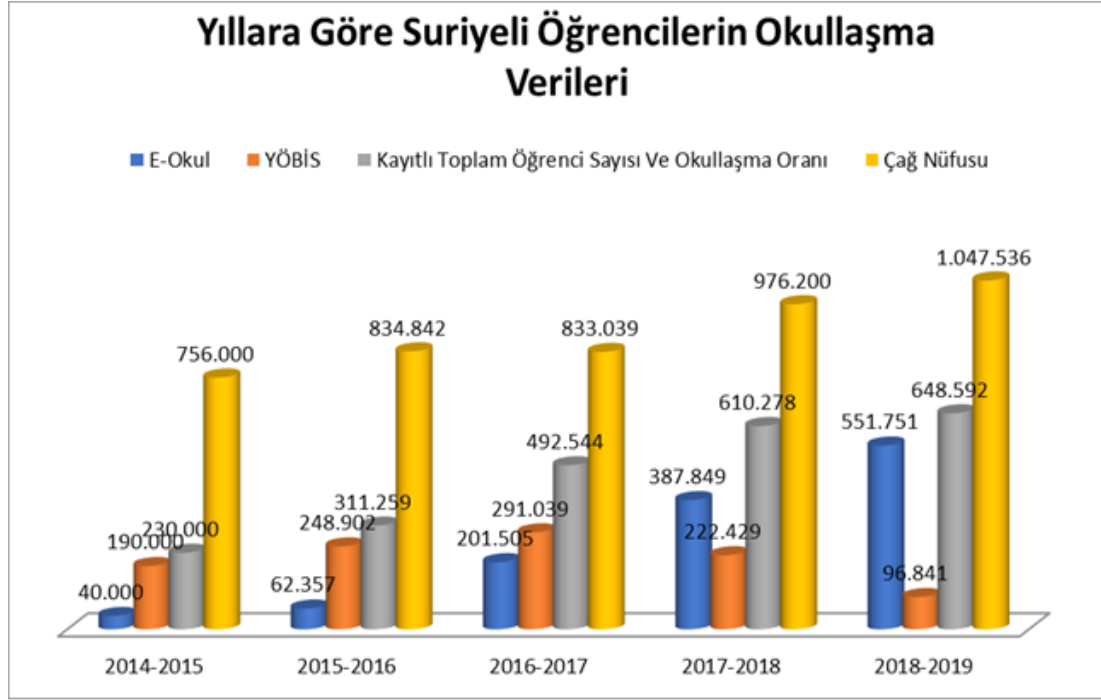
okullarında Türk öğrencilerle aynı müfredattan eğitim göreceği yönünde karar alınmıştır.

Dil sorunu sığınmacı çocuklar için yaşamsal önemdedir. Toplumdaki bireylerle bir arada yaşamanın, farklılıkları ortadan kaldırmanın, yerleşik öğrencilerle kaynaşmanın, en önemlisi bir birey olarak anlaşılmanın ve kendini anlatabilmenin en önemli yolu dildir. Suriyeli mülteciler bir yandan dil öğrenme zorluğu çekerken diğer yandan eğitim sistemine, müfredata alışmaya çalışmaktadır. Ayrıca Suriye’de eğitimine devam ederken başarılı olan öğrencilerin Türkiye’de dil bilmemesinden kaynaklı okuma yazma becerileri gelişmediğinden düşük not alması bu çocukların hevesini de kırmaktadır. Bunların yanında toplumda dışlanmaya maruz kalması öğrencilerin eğitim sistemine alışmasını giderek daha da zorlaştırmaktadır. Bunun sonucunda öğrencilerin okula devam etmek istememesi gibi bir durumla karşılaşmaktadır. Bunun farkında olan aileler de ülkelerini terk etmeleriyle içine düştükleri sosyoekonomik koşullara alışmaya çalışırken çocuklarına yeterli desteği sağlayamamaktadır. Ailelerinden yeterli desteği göremeyen çocukların eğitim hayatına alışabilmeleri için bu süreçte okullardaki öğretmenlere büyük rol düşmektedir. (Mc Brien, 2005). Sığınmacı çocukların okula alışmasında öğretmenlerin rolü ne kadar fazlaysa okula gelmek istememelerinde de o kadar fazla etkileri bulunmaktadır.

Dil engelinin var olduğu, farklı etnik ve kültürel geçmişlerden gelen öğrencileri kaynaştırma çabaları, farklılıklara, bir arada yaşamanın toplumsal yönlerine, insan hakları ve barış eğitimine gereken hassasiyetin gösterilmediği durumlarda, çatışmayı şiddetlendiren ve mülteci çocukları yabancılaştıran ve koruyucu olmayan eğitime yol açarak istenmeyen sonuçlar doğuran bir durumdur (Aktaran; Özer, Y. Y., Komşuoğlu, A., & Ateşok Z. Ö , Dreyden-Peterson, 2011: 62-64).

8 yıllık bir aradan sonra, ülkemizde Suriyelilerin eğitimi alanında yol alındığı, olumlu düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. MEB’in Eylül 2018 verilerine göre düzenlenen grafiksel gösterime baktığımızda da yıllar itibariyle okullaşan Suriyeli çocuk nüfusunun giderek arttığı görülmektedir. Bu durum eğitim alanında uygulanan politikalardan verim alındığını ancak halen %38,08’lik oranda

okul çağındaki nüfusun eğitim görmediğini de hesaba kattığımızda yapılan çalışmaların yeterli olmadığını ve hedeflenen okullaşma oranı daha yüksek olduğundan eğitimle ilgili planlı çalışmalar yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Şekil 4. Yıllara Göre Suriyeli Öğrencilerin Okullaşma Verileri

Kaynak: MEB, (MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü: https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/26115239_14_HAziran___2019_YNT_ERNET_SUNUUU_.pdf (Erişim: 07.07.2019)

Bu doğrultuda Suriyeli sığınmacıların eğitimine yönelik çalışmada öneriler verilmesi gerekirse, Türkçe kursların sayısının arttırılarak daha fazla öğrencinin mümkün olan en kısa sürede Türkçe öğrenmesi için MEB, GİGM, yerel yönetimler ve STK'ların koordinasyon halinde ortak çalışmalar yürütmesi önemlidir. Bu kapsamda MEB; UNICEF, AFAD, Yunus Emre Enstitüsü, TÖMER gibi kurumlarla iş birliği yaparak Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenmeleri ile ilgili çeşitli projeler geliştirmektedir (Büyükkız ve Çangal, 2016).

Suriyelilerin kalıcı olduğu kabul edilmeye başlandıktan sonra yapılan düzenlemelerin uzun vadeli olarak planlanması gündeme gelmiştir. MEB'in 2017

yılındaki kararına göre GEM’ler kademeli olarak 3 yıl içerisinde dönüştürülerek Türk Eğitim sistemine geçilmesi hedeflenmektedir. Böylelikle GEM’lerde Arapça, devlet okullarında Türkçe eğitim verilmesiyle oluşan ikili yapı ortadan kaldırılarak Suriyelilerin eğitim sistemine ve topluma uyumları kolaylaşacaktır.

Suriyelilerin dil eğitimi sadece çocuklar için değil yetişkinler için de önem arz etmektedir. Dil, çocukların eğitimi için gerekli olduğu kadar yetişkinlerin hayatına devam edebilmesinde de aşılması gereken bir engeldir. Sığınmacıların dil öğrenmesi mesleki eğitime katılımların artmasında, kendi ihtiyaçlarını temin etmede ve en önemlisi de toplumsal uyum açısından iletişimin güçlenmesinde oldukça gereklidir. Şanlıurfa ve Ankara’da bazı sığınmacılarla yapılan görüşmelerde kendilerine bir iş sağlama, maddi olarak yetebilme konusunda dil öğrenmenin etkili olduğu görülmektedir. Komşularla iletişim kurmalarında, ev sahibi toplumla sosyalleşmelerinde de işe yarayacağı bilinmektedir (Duman,2019:358). Her yaş grubundan sığınmacının dil eğitimi alması Suriyelilerin Türkiye’de daha sağlıklı bir hayat kurmasını sağlayacaktır. Böylece kendilerine güveni gelecek olan sığınmacılar hayatlarını devam ettirmek için çaba göstermekten korkmayacak ve yerli halkla iletişim kurmayı sağladıklarında ev sahibi toplumla bir arada hoşgörü içerisinde yaşamayı becerebileceklerdir.

2.1.2.2. Öğretmen sorunu

Türkiye’de Suriyeli’lere hem yerel öğretmenler hem de Suriyeli öğretmenler eğitim vermektedir. Suriyelilerin ülkemize gelmeye başladığı ilk yıllarda kurulan GEM’lerde gönüllü olarak Suriyeli öğretmenler eğitim vermeye başlamıştır. Ancak eğitim verenlerin hepsi öğretmen olmamakla birlikte diğer mesleklerden kişiler de gönüllü olarak eğitim vermiştir. Farklı mesleklerden kişilerin eğitim vermesi hem öğrencilerin ihtiyaçlarına yeterince cevap verememesine hem de bu kişilerin meslek grubundaki vasıflarını kullanamamasına neden olmuştur.

Suriyeli öğretmenlerin sorun yaşadığı bir diğer konu da kendilerine yönelik ücretlerin ödenmesi hususudur. Bu öğretmenlere MEB tarafından doğrudan ödeme yapılmadığı gibi ödenen ücretlerin de cüzi miktarda olması aldıkları ücretlerle geçinme sıkıntısı yaşamalarına neden olmaktadır. 2013 yılından itibaren GEM’lerde verilen Türkçe dersleri için yerel öğretmenler görev yapmaya başlamıştır. Bunların

aldıkları ücretlerle Suriyeli öğretmenlerin ücretleri arasında farklılık olması da belli bir standart olmadığı için sorun teşkil etmiştir. Bireylerle yüz yüze yapılmış görüşmelerin yer aldığı araştırmalar incelendiğinde MEB'in 2017 yılından itibaren 3 yıl içinde GEM'leri dönüştürme kararı, Suriyeli öğretmenlerin pek çoğunda işsiz kalacakları kaygısının yaşanmasına neden olmaktadır (Seta & Theirwold, 2017).

Türkiye'deki Suriyelilerin eğitiminde GEM'ler ve devlet okulları olmak üzere iki alternatif bulunmaktadır. Eğitimde ikili yapı olması bazı açılardan eleştirilse de ilk başlarda geçici olduğu düşünülen Suriyelilerin eğitiminde GEM'ler önemli ölçüde etkili olmuş, Suriyeli çocukların sokaklarda başıboş dolaşmasının önüne geçmiştir. Ancak kalıcı oldukları kabul edilen Suriyelilerin eğitiminde ihtiyaç duyulan sürdürülebilir politikaların hayata geçirilmesinde uygun bir model olmadığı anlaşıldığından topluma uyumun hızlanması için ikili yapıya son vererek eğitimin tümüyle devlet okullarında verilmesi isabetli bir karar olmuştur.

GEM'lerde Suriyeli öğrencilerin anadilinde ve Suriyeli öğretmenlerden eğitim alması GEM'lerin tercih sebebi olsa da bu durum topluma uyumu ve yerel öğrencilerle kaynaşmayı geciktirmektedir. GEM'lerin dönüştürülmesiyle dil sorunu yaşayan öğrencilerin devlet okullarına adapte olmaları da zorlaşmaktadır.

Türkiye'de uzun süre yaşayacağı anlaşılmış olan Suriyeli sığınmacıların ve kalıcı olarak Türk toplumunun bir parçası olacak olan vatandaşlık verilmiş/verilecek Suriyelilerin, Türkiye'ye yönelik algı ve düşünceleri araştırılarak genel bir "milli" eğitimden geçmeleri gerektiği söylenebilir (Kızıl ve Dönmez, 2017:230). Eğitim, sığınmacı çocukları pek çok tehlikeden koruduğu gibi, aynı zamanda sığınmacıların ev sahibi toplumla entegrasyonu açısından da dil eğitimi, toplumsal uyum ve vatandaşlık eğitimi gibi önemli enstrümanlar sağlamaktadır (Kızıl ve Dönmez,2017:234).

Suriyelilerin kendi kültürlerini yok sayarak, bizim toplumumuz içerisinde baskı yoluyla Türk kültürünü benimsetmeye çalışarak topluma uyumlarının sağlanması mümkün değildir. Okullardaki müfredatla ilgili yapılacak değişiklikler hem kültürümüzü ve tarihimizi öğrenmeleri açısından önemli hem de kendi kültürlerini kötüleyen ifadelerin çıkarılmasıyla yerli toplumla ilgili önyargı oluşturmamalarında etkili olacaktır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2015 yılındaki Suriyeli sığınmacı çocukların eğitime erişime konusunda yayımladığı raporda ailelerle birebir yaptığı görüşmelerden ailelerin sahip oldukları eğitim olanakları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Yine yapılan çalışmalarda MEB'in sığınmacıların kalıcı oldukları görüldükten sonra bütünleyici ve tüm sığınmacı çocukları kapsayan yasal düzenlemeleri olmasının yanında birtakım devlet okullarında ailelere ve çocuklara gereken ilgiyi göstermedikleri ve bu çocukların eğitim görmesi konusunda titizlikle davranmayarak baştan savıcı bir tutum içine girdikleri görülmektedir. Bu okulların mülteci çocukların kayıt yaptırmalarını reddettikleri ve okula kayıt olmaları için artık gerekli olmayan belgeleri talep ettikleri söylenmektedir. Türkiye'nin sığınmacı çocuklarla ilgili düzenlediği yasal çerçeveye aykırı davranarak ailelerin eğitim ve kayıt süreci ile ilgili bilgisizliğini de kullandıkları anlaşılmaktadır. Anadili Türkçe olmayan ve birçoğu travma deneyimlerine sahip olan mülteci çocuklarla çalışma konusunda resmi okullardaki öğretmenlerin donanımlı olmaması ve yeterince desteklenmemesi, nitelikli ve kapsayıcı eğitimin önündeki başlıca engeller arasındadır. Ek olarak, Suriyeli eğitimcilerin mesleki gelişim ve istihdam olanaklarının artırılmasına, GEM'lerin kapatılması planıyla birlikte karşılaştıkları belirsizliğin giderilmesine, kısa ve uzun vadede eğitim sistemine katkı sunabilecekleri ortamın yaratılmasına ihtiyaç vardır (Mavi Kalem, 2017). Öğretmenlerin bu konuda yeterli eğitimi almaması ve bilinçlendirilmemesi Suriyelilerin eğitime erişimi sağlansa da okula devam oranlarının azalmasına ve okuldan uzaklaşmalarına sebep olmaktadır.

2.1.2.3. Gem'lerde ve devlet okullarında öğretmenlerin durumu

Suriyeli sığınmacıların eğitimde karşılaştıkları sorunlar önemli olduğu kadar onlara eğitim veren öğretmenlerin de bu süreçte karşılaştıkları birtakım sorunlar bulunmaktadır. GEM'ler kapatılmaya başlamadan önce burada eğitim alan sığınmacı sayısı oldukça fazlaydı. Arapça eğitimin yaygın olduğu GEM'lerde Arapça eğitimi Suriyeli öğretmenler, Türkçe dersleri de yerel öğretmenler tarafından verilmekteydi. Bunun yanı sıra devlet okullarında Suriyelilerin eğitimi tamamen yerel öğretmenler tarafından sağlanmaktaydı. GEM'ler ilk kurulmaya başladıklarında Suriyeli öğretmenler gönüllü olarak hizmet vermekteydi. Ancak 2013 yılından itibaren yerel öğretmenler tarafından GEM'lerde Türkçe eğitimi verilmeye başlanmasıyla

öğretmenler arasındaki ücretlendirme farklılığı Suriyeli öğretmenlerin emeklerinin karşılığını alma konusunda hayal kırıklığı yaşamlarına neden olmuştur. Seta ve Theirworld (2017) ve Coşkun ile Emin'in (2016) ortak çalışmalarında Suriyeli öğretmenlerle yapılan görüşmelerde uygulanan ücret politikasından memnun olmadıkları, hayatlarını idame ettirmeye yeterli ücret almadıklarını, yerel öğretmenlerle kıyaslandığında kendilerinin çok düşük ücret aldıklarını ve bu nedenle belirli bir ücret standardı getirilmesi gerektiğini ifade etmektedirler.

2016-2017 eğitim öğretim yılıyla birlikte MEB'in kararına göre GEM'lerin kademeli olarak kapatılmaya başlamasıyla burada çalışan yerel ve Suriyeli öğretmenler gelecek kaygısı yaşamaya başlamıştır. İkili eğitimi ortadan kaldırmayı amaçlayan bu uygulama eğitim çağındaki çocuklar için isabetli bir karar olsa da öğretmenlerin kendi gelecekleri için endişe etmesi gerçeğini de değiştirmemektedir. Öğrencilerin tamamen devlet okullarına aktarılmasıyla işsiz kalacak olan Suriyeli öğretmenlerin dil bilmedikleri için başka bir iş bulma konusunda da umutlu olmadıkları bilinmektedir. (Seta ve Theirworld, 2017) herhangi bir iş garantisine sahip olmayan Suriyeli öğretmenlerin GEM'lerin tamamen kapatılmasıyla yaşayacaklarından endişe ettikleri süreç devlet eliyle planlanması gereken uzun vadeli bir süreçtir. Hem yerel öğretmenlerin hem de Suriyeli öğretmenlerin geleceğini düşünerek bir planlama yapılması gerekmektedir. Devlet okullarında görev almalarını sağlayacak imkanlar ya da başka bir iş sahasında yer almaları sağlarsa ülke açısından da fayda sağlayacak işgücünün çalışma hayatında yer almasına fırsat verilmiş olacaktır.

2.1.2.4. Okula devam sorunu ve bina yetersizliği

Suriyelilerin hem geçici eğitim merkezlerinde hem de devlet okullarında ikili yapıda eğitim görmesi farklı sorunlara yol açmaktaydı. Geçici eğitim merkezlerinde eğitim gördükleri sürede devamsızlık sorununa ek olarak bina ve dersliklerin yetersizliği gibi bir sorun da bulunmaktaydı. 2011 yılından sonra devlet okullarındaki sığınmacı sayısının daha az olduğu zamanlarda çok Suriyeli sığınmacı çocuğun eğitimi GEM'lerde devam etmekteydi. Sığınmacıların eğitimi için yeterli bina olmayışı fiziki olarak çocuklar için uygun olmayan köhne, terk edilmiş binalarda ders yapmalarına neden olmaktaydı. Bu binaların uzak olması ailelerin

sosyoekonomik durumlarının kötü olmasından dolayı ayrı bir ulaşım maliyeti de yaratmakta, bu durum da ailelerin çocuklarını okula göndermelerinin önünde ayrı bir engel oluşturmaktadır. Bu durumda çocuklar ya okulu bırakmakta ya da devamlı olarak dersleri takip edememektedirler.

Ancak 2016 yılında MEB'in belirlediği yol haritasıyla fiziki imkanları yeterli geçici eğitim merkezlerinde yeni ilkokullar açılması, yeterli olmayan geçici eğitim merkezlerinde ise en yakın ilkokul ile ilişkilendirilmiş sınıflar oluşturularak, ana sınıfları ve ilkokul birinci sınıflarda MEB müfredatına geçilmesi planlanmıştır (MEB, 2016). Daha sonraki süreçte MEB'in geçici eğitim merkezlerinin kapatılmasına yönelik kararıyla GEM'ler kademeli olarak kapatılmaya başlamış ve sığınmacıların Türk eğitim sistemine dahil olması sağlanmıştır. Bu gelişme Suriyelilerin kalıcı olduğu anlayışıyla hareket edilerek entegrasyonlarının sağlanması yönünde önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Bu olumlu yaklaşımı hayata geçirirken karma eğitim sisteminin yarattığı birtakım sorunlar da ele alınmalıdır. Suriyelilerin kendi ülkelerindeki okullarda kız-erkek ayrı eğitim görmelerinden ve kendi kültürel yaşam tarzlarından dolayı karma eğitim konusunda çekinceleri vardır. Yerli ailelerin de öğretmenlerin Suriyeli çocuklarla ilgilenmesinin eğitim kalitesini düşürdüğü ve kendi çocuklarının eğitiminin geri kaldığı yönündeki endişeleri karma eğitim ile ilgili şikayetleri ortaya çıkarmaktadır (Erdoğan ve Çorabatır, 2019).

2.1.2.5. Ekonomik Sorunlar

Suriyeli çocukların eğitime erişiminin önündeki en büyük engellerin başında ekonomik sıkıntılar nedeniyle çalışmak zorunda olmaları gelmektedir. Özellikle erkek çocuklar, babalarını kaybettiğinde veya babaları çalışamayacak durumda olduğunda çok küçük yaşta olsalar da evdekilerin hayatlarını idame ettirebilmesi için çalışmak zorunda kalmaktadır. Kız çocuklar da anne babaların çalışması halinde evde bakıma muhtaç birileri varsa onların bakımıyla ilgilendiğinden okula gidememektedir.

Suriyeli sığınmacıların çalışma hakları ile ilgili düzenlemeler yapılmadan önce anne babaların iş bulması oldukça zordu. İşverenler ucuz iş gücü olması nedeniyle çocuk işçileri çalıştırmayı tercih etmekteydiler. Bu nedenle evin geçimini sağlayan çocuklar çalışmak zorunda kalıp okula gidememektedir.

2.1.2.6. Uyum Sorunu

Suriyeliler kendi ülkelerinde uygulanan eğitim modelinden farklı bir sistemle karşılaştıklarından uyum sağlamada da zorlanmaktadır. Suriye’de eğitim kızlar erkekler ayrı olarak yürütülmekteydi. Bu nedenle Türkiye’deki karma eğitim uygulaması Suriyelilerin bir türlü alışamadığı bir durumdur. Böyle olunca okula gitmek istemeyen çocuklar da olmakta ve karma eğitimin de okullaşmanın önünde bir engel teşkil ettiği görülmektedir.

Bir diğer okullaşma önündeki engel de öğrencilerin ailelerinin sürekli yer değiştirmesi ve yerleşik bir hayat sürmeyişleridir. Bu durum çocukların okula gitmeyişi ya da okula uyum sürecinde sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır.

Geçimini zor sağlayan, eğitim seviyesi düşük ve dışlanmışlık hissiyle hareket eden özellikle gençler ve kadınlar her türlü istismara açık hale gelmiştir. Suriyelilerin yaşadığı olumsuz koşullar onları yasadışı işlere bulaşmaya, özellikle Suriyeli genç erkeklerin uyuşturucu satışı açısından kullanılmasına neden olmaktadır (ORSAM, 2015, s.19).

Dil bariyerinin, bilhassa devlet okullarındaki Suriyeli öğrencilerin eğitim süreçlerine uyum, öğretmen ve akranları ile ilişkiler, okula devam, sosyal ve akademik başarıları üzerinde olumsuz etkisi olduğu ilgili çalışmalarda belirtilmiştir (Bircan ve Sunata, 2015; Gencer, 2017; Taştan ve Çelik, 2017; İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2015; SETA ve Theirworld, 2017). Nitekim yapılan çalışmalarda sınıfında Suriyeli öğrenci bulunan öğretmenlerin formasyon süreçlerinde bu konuya ilişkin eğitim almayıp geçmişte böyle bir deneyim yaşamamaları nedeniyle süreci yönetmekte zorluklar yaşandığı belirtilmiştir (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2015).

Suriyeli çocukların okullaşamama ve okul terki sorununun ardında ise cinsiyet ve sağlık (engellilik vs.) faktörlerinin yanında sosyo-ekonomik yetersizlik yaşayan ailelerin, çocuklarını aile ekonomisine destek sağlaması için çalışmaya zorlaması (yoksulluk ve çocuk işçiliği ilişkisi), okul ortamına ve kültürüne (dil, müfredat, kültür, eğitim sistemi farklılığı gibi nedenlerle) uyum sağlayamama, koordinasyon eksikliği gibi pek çok neden yer almaktadır.

Çocukların yaşları ve örgün eğitimden uzakta kaldıkları süre ilerledikçe karşılaştıkları riskler artarken çocuk yaşta üzerlerine ailenin geçim ve bakım

sorumlulukları da yüklenmektedir. Bu çerçevede, kız çocukları ve özellikle de ergenlik çağındaki kız çocukları, gerek ekonomik gerekse kültürel nedenlerden dolayı karşı karşıya oldukları çocuk yaşta evlilik, çocuk yaşta gebelik, çocuk yaşta annelik gibi riskler nedeniyle özel takip gerektiren bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Kız çocuklarının bu risklerden korunması, sağlıklı gelişimleri, eğitimi, donanımlı, yetkin ve kendi hayatları konusunda söz sahibi bireyler olarak yetişmeleri konusunda örgün eğitimde kalma süreleri ve orta öğretime devam etmeleri çok ciddi önem taşımaktadır. Ancak, ailelerin içinde bulundukları zorlayıcı maddi koşullardan ötürü, kız çocuklarının özellikle orta öğretime devam etme oranlarında ciddi bir düşüş görülmektedir (Mavi Kalem, 2017).

Sığındıkları ülkelerde, sosyal adaletsizlik, aidiyet duygusu yoksunluğu, yabancılaşıma, dışlanma, eski ve yeni yaşam koşulları arasındaki farklılıklar, Suriyeli çocukların iç dünyalarında birçok açıdan gelişim bozukluklarına ve hasara neden olabilmektedir. Suriyeli çocukları, aile-okul-toplum işbirliğiyle, biyopsikososyal açılardan tüm yönleriyle ele alarak koruyucu, önleyici, rehabilite edici ve sorun çözücü hizmetler sunacak en önemli çocuk refahı çalışma alanlarından biriye okul sosyal hizmeti alanıdır.

2011'den beri artarak devam eden Suriyelilerin yoğun göçü yapılan düzenlemelerin uzun vadeli olmasını gerektirmektedir. Türkiye'nin bu ve bunun gibi göçle ilgili durumlarla karşılaşması halinde geçici eğitimler, seminerler yeterli olmamaktadır. En çok ihtiyaç duyulan bireyler olan öğretmenlerin üzerine büyük yük düşmektedir. Bundan sonraki süreçte üniversite eğitim müfredatına göçmenlikle ilgili dersler veren kursüler açılması eğitimcilerin de bilinçli olmalarını sağlayacaktır.

Bir başka çalışmada yapılan görüşmeler neticesinde hemen hemen hiçbir il veya ilçe milli eğitim müdürlüğünün kayıtlarında ne sorumluluk alanlarındaki Suriyeli çağ nüfusu ve okullaşma oranları ile ilgili verilerin olduğu ne de bu konunun yeterince önemsendiği gözlenmiştir. Bir başka çalışmada yapılan görüşmeler neticesinde hemen hemen bütün il veya ilçe milli eğitim müdürlüğünün kayıtlarında ne sorumluluk alanlarındaki Suriyeli okul çağı (5-18 yaş) nüfusu ne de okullaşma oranları ile ilgili verilerin olmadığı ve de bu konunun yeterince önemsenmediği sonucuna varılmıştır. Suriyelilerin il veya ilçe düzeyinde okullaşma oranları

sorulduğunda kabaca tahminler yapılarak “% 50-60 civarında olduğunu düşünüyorum” gibi cevaplar alındığı belirtilmiştir (Taştan ve Çelik, 2017). Bu durum sağlıklı verilere ulaşılamamasına sebep olmakta, sığınmacıların sorunlarının çözümünü geciktirdiği gibi çözüme yönelik gerekli uygulamaların hayata geçirilmesine de engel olmaktadır. Halbuki yerel yönetimlerin Milli Eğitim Müdürlükleri, STK’lar ve derneklerle koordinasyon halinde Suriyeli sığınmacılarla sorunların tespitinde koordinasyon halinde çalışmaları ve sorunları asgari düzeye indirecek düzenlemeler yapmaları gerekmektedir. Ayrıca okul çağı nüfusu için eğitim önemi her fırsatta yöneticiler tarafından sıklıkla dile getirilmesine rağmen gerekli ehemmiyetin gösterilmeyişi, Suriyelilere yönelik yol haritasında belirlenen hedeflere ulaşılmasına da engel olacaktır.

2.1.2.7. Ulaşım sorunu

Suriyelilerin ekonomik imkansızlıklar nedeniyle gittikleri şehirlerde kentlerin çöküntü alanlarına, şehrin uzak gecekondü mahallelerine yerleştikleri görülmüştür. Bu da sığınmacıların birlikte yaşadıkları çevreye uyumunu zorlaştırdığı gibi Suriyeli çocukların okullaşmasının önünde de bir engel teşkil etmektedir. Şehir merkezine ve dolayısıyla okullara uzak olan bu bölgelerde toplu taşıma hizmetlerinin yeteri kadar gelişmemesinden dolayı okula ulaşım ciddi bir sorun olarak tezahür etmektedir. Yapılan araştırmalarda (Taştan ve Çelik, 2017; Emin, 2016) bazı şehirlerde uzak mesafe olmasına rağmen okula yürüyerek giden öğrenciler olduğu tespit edilmiş ve bu çocukların her gün uzun mesafe yol katettikleri görülmüştür. Bu da özellikle kış aylarında hava karadıktan sonra eve dönüş yolunda çocuklar için güvensiz koşulları ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle aileler çocuklarının devlet okullarına gitmelerinden GEM’lerde eğitim görmelerini tercih etmektedir.

Ev ile okul arasındaki mesafe uzadıkça öğleden sonra eğitim veren GEM’lerden öğrencilerin geç saatte eve dönüşü zor olduğundan toplu taşıma veya servis kullanmaları gerekmektedir. Bu da geçimlerini sağlamakta bile zorlanan aileler üzerinde ekonomik bir yük oluşturmaktadır. Bu nedenle pek çok Suriyeli çocuk da okulu bırakmak zorunda kalmaktadır.

GEM’lerin kapatılması süreci gündeme geldiğinde de okula erişimin zorlaşacağı yönünde endişeler ortaya çıkmıştır. Suriyeli öğrencilerin resmi okullara

aktarıma süreci 2019-2020 eğitim ve öğretim yılı sonu itibarıyla tamamlanmış olup geçici eğitim merkezlerinin eğitim hizmetleri sonlandırılmıştır. Bu nedenle Suriyeli çocukların okula erişimi için alternatifler de ortaya konulması gerekmektedir. Böylelikle devlet okullarına geçişte ulaşım nedeniyle okula gitmekten vazgeçen öğrencilere de umut ışığı olunabilir.

2.2. Suriyeli sığınmacıların emek piyasasındaki durumu

Ülkelerinde yaşanan iç savaşla birlikte zorunlu olarak göç eden milyonlarca Suriyeli ülkemize geliş sosyoekonomik anlamda birçok problemi beraberinde getirmiştir. İlk zamanlarda misafir olarak görüldüklerinden öncelikle acil ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Ancak aradan 8 yıl geçmesine rağmen halen ülkesine dönemeyen sığınmacıların sorunları tam anlamıyla çözülememiş ve ülkemizde kalıcı olduklarına dair inanç giderek güçlenmiştir. Bu nedenle günü kurtarmaya yönelik geçici uygulamalar terk edilerek sürdürülebilir kalıcı çözümler üretmek bir zorunluluk halini almıştır. Bu sürecin sağlıklı olarak yürütülmesi için toplumsal entegrasyonun en önemli araçlarından emek piyasasına dahil olarak aktif rol almaları giderek önem kazanmaktadır. Çünkü emek piyasasına erişimleri ile kendi hayatlarını kazanmaya başlayan Suriyeliler topluma yük olmaktan çıkacak ve böylelikle toplum üzerindeki olumsuz algıyı ortadan kaldırmak için adım atmış olacaklardır.

Tablo 1. Suriyeli Sığınmacıların Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
0-14	770.050	721.794	1491.844
15-24	421.365	331.670	753.035
25-34	387.559	281.272	668.831
35-44	210.446	172.385	382.831
45-54	103.842	101.416	205.258
55-64	57.993	58.796	116.789
65+	32.541	36.964	69.505

TOPLAM	1.983.796	1.704.297	3.688.093
--------	-----------	-----------	-----------

Kaynak: GİGM (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, erişim tarihi:07.07.2021)

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre 07.07.2021 tarihi itibarıyla Türkiye’de kayıtlı olarak 3.688.093 Suriyeli bulunmaktadır. Bunlardan 55.074 kişi 5 ildeki 7 barınma merkezinde yaşamakta geriye kalan 3.633.019 kişi de Türkiye’deki tüm illere dağılmış bir şekilde yaşamaktadır. Suriyelilerin içinde yasal çalışma yaş sınırını oluşturan 15-64 yaş aralığındakiler Suriyelilerin %59’unu oluşturmaktadır. Tablodaki verilerden görüldüğü gibi işgücü potansiyeli oldukça yüksek bir sığınmacı topluluğu ile bir arada yaşamaktayız. Bu kişilerin de büyük çoğunluğunun çalışmaya ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Bunların hayatlarına devam edebilmeleri için çalışma hayatına aktif olarak katılımlarının sağlanması ülkemiz açısından kaçınılmaz bir hal almıştır. Suriyelileri ülkemizde işsizliği yaratan bir kitle olarak görmekten ziyade ülkemiz lehine istihdam edilerek katkıda bulunabilecek mevcut işgücü potansiyeli olarak görmek topluma uyum sürecinde de etkili olacaktır.

Tablo 2. Suriyelilerin Eğitim Durumunun Dağılımı (6 Yaş ve Üzeri)

EĞİTİM DURUMU	Kamp İçi		Kamp Dışı		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Okuryazar Değil	96	%9,3	2.028	%24,7	2.124	%23
Okuryazar	112	%10,9	1.223	%14,9	1.457	%15,8
İlkokul	323	%31,4	2.075	%25,3	2.398	%26,0
Ortaokul	234	%22,7	1.223	%14,9	1.457	%15,8
Lise	158	%15,4	990	%12,1	1.148	%12,4
Üniversite ve Üzeri	106	%10,3	667	%8,1	773	%8,4
TOPLAM	1029	100	8.206	100	9.235	100

Kaynak: AFAD (2017,(file:///C:/Users/handan/AppData/Local/Temp/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklen_tilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017-1.pdf, erişim tarihi: 10.06.2021)

2017 yılında Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından yapılan anket çalışmasında Suriyelilerin eğitim durumları ortaya konmuştur. Verilere göre kamp içi ve kamp dışı yaklaşık %50 lik oran ilkokul, okuryazar ve okuryazar olmayan bir kesimi oluşturmaktadır. Bu da Suriyelilerin eğitim seviyesinin ne kadar düşük olduğunu göstermektedir. Bunun dışında kalanların da ortaokul seviyesinden daha yüksek bir oranda oldukları görülmektedir. Yapılan anket verilerinde lise ve üzeri eğitim seviyesinin yaklaşık %25'lik bir oranda olması emek piyasasındaki eğitilmiş meslek sahibi olanların da oldukça az sayıda olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca eğitim seviyesinin düşüklüğü emek piyasasında yer alan Suriyelilerin işverenler açısından cazip işgücü potansiyeli olarak görülmesine sebep olmaktadır. 2011 yılından itibaren Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların 2016 yılında resmi çalışma izni verilene kadar kayıtlı çalışma imkânı yoktu. Bu durum muhtaç durumda olan sığınmacıları işverenler tarafından sömürüye açık hale getirmektedir. Her koşulu kabule hazır durumda olan sığınmacıların çok zor koşullarda çalıştırıldığı da bilinmektedir. Ayrıca 3,5 milyonu aşkın Suriyeli sığınmacının ihtiyaçlarının karşılanması da ülkeye ciddi bir mali yük getirmekle kalmayıp sığınmacıların her türlü gereksinimlerinin resmi ve gayri resmi kanallar tarafından giderilmesi de onları bağımlı hale getirmektedir. Dolayısıyla Suriyelilerin de istihdam sürecinde başa çıkmak zorunda olduğu pek çok sorun olduğu gibi ülkemizi de etkileyen sorunlar olduğu da dikkate alınmalıdır. Bu durum da Türkiye'nin insani yaklaşım ve uzun vadede çözüm odaklı mülteci politikaları oluşturmasını gerekli hale getirmiştir.

2.2.1. Suriyeli sığınmacıların istihdam sorunları

Suriyelilerin ekonomi üzerinde dolayısıyla da emek piyasası üzerinde birtakım etkileri olduğu muhakkaktır. Özellikle ülkemizde Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu illerde etkileri daha fazla hissedilmektedir. Nüfusuna oranla Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı iller sınıra yakın illerdir. Tablodaki veriler incelendiğinde Suriyelilerin yoğun olduğu bu illerde istihdam ve işsizlik oranları yıllar itibarıyla değerlendirildiğinde Suriyelilerin emek piyasası üzerinde ciddi manada olumsuz etkileri olmadığı görülmektedir. Tabloya göre Suriyelilerin en yoğun olduğu 10 il kriter alınarak nüfus yüzdesi üzerinden yapılan karşılaştırmadan nüfus yoğunluğuna bakılmıştır.

Tablo 3. Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

SIRA	ŞEHİRLER	SURİYELİ NÜFUSU	İL NÜFUSU	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA
1	İstanbul	527.982	15.011.868	%3,52
2	Gaziantep	452.985	2.085.795	%21,72
3	Hatay	435.881	1.654.907	%26,34
4	Şanlıurfa	424.039	2.108.013	%20,12
5	Adana	254.026	2.244.748	%11,32
6	Mersin	231.027	1.839.975	%12,56
7	Bursa	180.443	3.057.247	%5,90
8	İzmir	148.744	4.365.022	%3,41
9	Konya	120.355	2.224.384	%5,41
10	Kilis	105.132	141.454	%74,32

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, erişim tarihi:07.07.2021

Ancak sığınmacıların %50'sinden fazlasını oluşturan aktif işgücünün çalışma hayatına müdahil olmaya çalışırken pek çok sorunla karşılaştığı da bilinmektedir. 2011 yılından itibaren ülkemize gelmeye başlayan Suriyeliler misafir statüsünden çıkarak artık ülkemizde kalıcı olarak görülmektedir. Suriyeliler de ülkelerinden göçerken getirdikleri paralarını tüketmiş ve geçimlerini sağlayabilmeleri için çalışmayı istemektedirler. Sığınmacıların çalışma hayatında yer alması topluma entegre olması açısından da oldukça önemlidir. Ancak, ucuz işgücü ile rekabet etmek zorunda kalacak olması yerli halkı tedirgin etmektedir. Türkiye'ye geldikten sonra sığınmacıların çalışması 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun hükümlerine dayandırılmıştır. Ancak bu kanun Türkiye'de çalışmaya gelen yabancıların çalışma izinleri için düzenlenmiş olduğundan Suriyeli sığınmacıların çalışma hayatını kayıt altına alması açısından kullanılamamıştır. 2016 yılında

Suriyeli sığınmacılara yönelik özel bir düzenleme yapılana kadar kayıtlı çalışma imkanları yoktu. Kayıt dışı istihdamın ucuz işgücünü arttırması yerli halkın daha da rahatsızlık duymasına sebep olmuştur. 2016 yılında yürürlüğe giren 6575 sayılı yönetmelik ile yasal çalışma iznine sahip olmalarının önü açılmış olsa da Suriyeli sığınmacıların çalışma hayatında karşılaştığı belli başlı sorunlar hala giderilememiştir.

2.2.2. Düşük ücret

Suriyeli sığınmacıların çalışma hayatında karşılaştıkları en önemli sorunlardan birisi yaptıkları işin karşılığı olmayan düşük ücretlerdir. Ağır işler yapmalarına ve uzun saatler çalıştırılmalarına rağmen sığınmacılar yerli işçilere göre daha düşük ücretler almaktadır. Ücret değişikliğinin yapılan işe göre değiştiği görülmektedir. Kaygısız'ın İzmir'de yaptığı bir araştırmaya göre vasıfsız işlerde düşük ücretler ciddi boyutlarda olurken, vasıflı işlerde alınan ücretin yerli işçiye yakın olduğu bilinmektedir. Ancak tüm bu koşullara rağmen çalışmak zorunda olan Suriyeli sığınmacılar işlerini kaybetmemek adına her türlü muameleye katlanmayı seçmektedir. Suriye'de kalifiye işlerde çalışan eğitimliler de düşük ücret bile olsa bir iş bulup çalışmak istemektedir (Kaygısız,2017:17).

İşverenin mali anlamda lehine olan bu durum sığınmacıları sömürü düzeninin baş aktörü haline getirmektedir. İşini kaybetme korkusuyla yaptıkları işten ve aldıkları ücretten şikâyet etme gibi davranışlarda bulunmaktan kaçınan Suriyeliler, bir şekilde para kazanmaya çalışmaktadır. Düşük ücretlerle istihdam edilen Suriyeliler aynı zamanda yerli işgücünün de tepkisini çekmekte ve yerli işgücüne tercih edilir duruma gelmektedir. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye düzensiz giriş ve çıkışlarından kaynaklı herhangi bir hak ve güvenceye sahip olamayışları onları özellikle inşaat ve tarım sektörlerinde ucuz işgücü kaynağı haline getirmektedir. Bölge içinde ucuz işgücü kaynağı oluşturmaları yerli işçilerle aralarındaki gerginlik ve çatışma riskini çok yükseltmektedir (Lordoğlu, 2015: 427). Ucuz işgücü olan sığınmacıların ücretlerin genel seviyesini düşürmesi bu işlerde çalışan yerli işgücünün onlara olumsuz ve öfkeli bakışa neden olmaktadır (Koç, Görücü, Akbıyık, 2015:88).

2.3.3. Halkın olumsuz algısı

Yerli halk, kayıt dışı istihdamı arttırarak ucuz işgücünü ortaya çıkardığından ve üretime, yatırıma aktarılması gereken kaynakların Suriyelilere harcandığını düşündüğünden sığınmacılara karşı olumsuz tepkiler ortaya çıkmaktadır. Yerli halkta Suriyelilerin işsizliğin en önemli sebebi olduğu, Suriyelilerin işe girmesi için işlerinin elinden alındığı algısı giderek büyümeye başlamıştır. Ancak yapılan araştırmalarda böyle bir etkinin olmadığı ya da çok sınırlı bir etkisinin olduğu saptanmıştır. Merkez Bankası'nın raporuna göre Suriyeli sığınmacıların istihdama katılması kayıt dışı istihdamda %2,2'lik bir azalışa sebep olmuştur. Bu durumdan vasıfsız, eğitim düzeyi düşük erkekler ve kadınlar en fazla etkilenenler olmuştur. (Ceritoglu ve diğerleri, 2015, s.23). Akgündüz vd., yaptıkları araştırmada Suriyeli sığınmacıların yerel istihdama etkileri bulunmadığını, bununla birlikte, bölgesel seviyede bazı kesimlerin (eğitim ve vasıf seviyesi düşük gruplar) sınırlı bir ölçüde negatif yönde etkilendiğini ifade etmektedirler (Akgündüz, Berg ve Hassink, 2015, s.18).

Suriyelilerin 2016'da çıkan 6575 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik kapsamında çalışma izni verilmesi söz konusu olana kadar kayıtlı çalışmaları mümkün olmamaktaydı. Dolayısıyla kayıtlı istihdam üzerinde beklenen endişenin gerçekleşmesi mümkün değildi. Bazı çalışmalar, mültecilerin kayıt dışı sektörlerde işsizlik oranlarını artırmalarına yol açtığını gösterirken (Lordoğlu ve Aslan, 2016, s.791), bazı çalışmalar Suriyeli sığınmacıların temel ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan firmalarda kayıtlı istihdam üzerinde az da olsa bir artış yarattığını göstermektedir. (Ceritoglu ve diğerleri, 2015, s.5)

2011'den bugüne gelindiğinde işsizliği sadece Suriyelilere yüklemek yerinde olmayacaktır. Ekonomideki kötü gidişat, ekonomik istikrarın sürdürülebilirliğinin sağlanamaması gibi ana nedenler ülkedeki işsizliğin kaynağını oluşturmaktadır. Bazı araştırmalarda yapılan görüşmelerde Suriyelilerin halktan kimsenin çalışmak istemediği vasıfsız işgücü gerektiren iş sahalarında çalıştığı görülmektedir. Dolayısıyla yerel işçilerin işini kaybetmesinde tek etkenin Suriyeliler olmadığı ortaya çıkmakta ve Suriyelere yönelik algının bu gerekçelerin altında yatan

neden olduğu gör÷lmektedir. Suriyelilerin kaçak çalıştırılmasının yarattığı en önemli sorunlardan biri düşük ücretlerle çalıştırılmaları ve bunun uzun vadede işgücü piyasalarında yaratması muhtemel etkidir. (ORSAM, 2015: 18)

Ancak yerel halk arasında Suriyeliler hakkında yayılan olumsuz algı işverenlerin Suriyelileri kaçak çalıştırmalarından da sorumlu olarak gör÷lmelerine yol açmaktadır. İşsizliğin artmasına da sebebiyet verdiği düşün÷len Suriyelilerin toplum tarafından istenmeyerek dışlanmaya maruz kalması Suriyelilerin çalışma hayatındaki olumsuzluklarının yanına bir yenisini daha eklemektedir. Bu da ÷lkelerine dönemeyen uzun yıllardır Türkiye’de yaşayan ve topluma uyum sağlamaya çalışan sığınmacılar üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır.

2.3.4. Ayrımcılık ve dışlanma

Suriyeli sığınmacıların, ÷lkelerindeki savaştan kaçarak yeni bir ÷lkede hayatlarını kökten değıştirmeleri, şüphesiz ki onlar için de ayak uydurması çok zor bir süreçtir. Mevcut yaşantılarını bırakmak zorunda kalan sığınmacılar, farklı bir kültüre ve farklı koşullara ayak uydurmaya çalışarak yaşamlarını idame ettirmeye çalışmaktadırlar. Ancak bunları gerçekleştirmeye çalışırken toplumdan yeterli desteğı göremedikleri ve dışlanmaya maruz kalmaları sebebiyle mücadelelerinin oldukça zor olduğu da kabul edilmelidir. Özellikle göç ettikleri ilk yıllarda, yerli halkın Suriyeli sığınmacıların zor durumda olduğunu kabullendiğı ve yardım elini uzattığı bilinmektedir. Ancak yıllar geçtikçe sayılarının artması ve kalıcı hale gelmeleriyle pek çok sektöre dahil olmaları toplumda bir tedirginlik yaratmış ve istenmemelerine yol açmıştır. Çünkü toplum üzerinde maddi manevi bir yük oluşturmaları ve bu durumun yerel halkın yaşam koşulları üzerine yansısı dışlanmalarına neden olmuştur.

Ayrıca sadece yerli halk tarafından değıl, işverenler tarafından da aynı dışlanmaya maruz kalmaları söz konusudur. Kaçak olarak çalıştırılmalarının yanında, çalışanların sahip olduğu haklardan faydalanamamaları ve içinde bulundukları muhtaçlık durumunun kötüye kullanılması da söz konusudur (Lordoğlu ve Aslan, 2016).

Profesyonel meslek sahibi olan sığınmacıların kendi mesleklerini icra edemedikleri, çalışmak zorunda olduklarından ne iş olsa yaparım düşüncesiyle

hareket edip iş aradıkları da bilinmektedir. Ancak bunların dışında mesleğini icra edenler varsa da istatistiki bilgi eksikliğinden dolayı kesin sonuçlara ulaşılamamaktadır.

Mültecilerin işgücüne katılmasında akrabalık bağları, kültürel yakınlık, dil ve din benzerliğinin ortaya çıkardığı uyum gibi unsurların da etkili olduğu görülmektedir (Özkarslı, 2015: 186). Bunun yansıması özellikle sınır bölgelerine yerleşen Suriyeli sayısının daha fazla olmasında da etkilidir. Suriyelilerin sınır bölgelerinde yaşayan akrabalarının yanına yerleşmeleri, ya da Kürtlerle olan benzerliklerinden dolayı ilk göç esnasında sınır bölgelerini tercih etmeleri hep bu benzerliklerden kaynaklanmaktadır. İki halk arasında bazı yönlerden belirgin farklılıklar olsa da uyum ve bütünleşme söz konusu olduğundan benzerliklerin etkisinin ağır bastığı görülmektedir. Ancak din, kültür gibi benzerliklerin Suriyelilerin ülkemizde kalış süresi uzadıkça ve topluma sunulan hizmetlerin aksamasında Suriyelilerin etkisi olduğu düşünüldükçe bu gibi benzerliklerin toplumsal uyuma etkisi olmadığı anlaşılmaktadır.

Kötü çalışma şartları, uzun çalışma saatleri, tehlikeli ve küçük düşürücü işlerde çalıştırma, emeğinin karşılığını alamama gibi problemlerle Suriyeliler sıklıkla karşılaşmaktadır. Özellikle kadın ve çocuk işgücü diğerlerine göre daha çok sömürüye maruz kalmaktadır.

Kendilerini yasa dışına iten düzenlemeler nedeniyle, mülteciler, hayatlarının her alanında minimuma razı olmaya zorlanmaktadır (Kaygısız, 2017:3). Suriyeliler mülteci olarak değerlendirilmediğinden kendilerine verilen ‘geçici koruma’ statüsünün üç temel unsuru vardır. Bunlar: “Açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul”, “Geri göndermeme ilkesi”, “Gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması” dır (<https://www.goc.gov.tr/gecici-korumanin-unsurlari>) Türkiye elinden geldiğince bunları yerine getirmeye çalışsa da halkın olumsuz algısı ve Suriyelilerin de kötü koşullarda yaşamaya devam etmeleri beklenen başarıya ulaşamadığını göstermektedir.

2.3.5. Mali yük ve ekonomik Etkisi

Türkiye’de Suriyelilerin yarattığı maliyet etkisi sürekli gündeme getirilen konulardan biridir. Suriyelilerin yerelde ve merkezde bütçeye aşırı yük getirdiği,

Avrupa'dan gelen yardımların ihtiyaçları karışlamaya yetmemesi nedeniyle ülke içinde Suriyelilere yapılan harcamaların fazlalığı dikkat çekmektedir. Özellikle halk arasında bütçeye maliyeti dolayısıyla toplumun ihtiyaçları için ayrılan payın harcanmasına sebep olduğuna dair düşünceler hakimdir. Suriyeli sığınmacıların ülkeye maliyeti yöneticiler tarafından tüm detayları ile belirtilmese de yapılan harcama belirtilmektedir; Başbakan Yardımcısı Recep Akdağ, "Suriyeliler için harcanan toplam maliyet 84 milyar 880 milyon lira. Dolar olarak 30 milyar 285 milyon 573 bin dolar harcama yapıldığını öngörüyoruz." ülkemize maliyetini açıklamıştır. (AA,2017). yöneticilerin açıkladığı verilerin farklı olduğunu maliyetin daha yüksek olduğunu belirten yazarlar da mevcuttur; Prof. Dr. Mehmet Alagöz, 2017'de Recep Akdağ'ın AA'na yaptığı bir açıklamada söylediği Suriyelilere 30.2 milyar dolar harcadı ifadesinden yola çıkarak bir analiz yapmış. 2017'de yaptığı hesaplamada 1 Suriyelinin Türkiye'ye aylık maliyeti 300 dolar, yıllık 3600 dolar olduğunu belirtmiştir. Bu rakamdan yola çıkarak yapılan tahmini hesaplara 2011- 2020 31 Aralık'a kadar Türkiye, Suriyeliler için toplam 71 milyar dolar harcama yaptığı anlaşılmaktadır (Eraslan, 2021). Suriyeliler için yapılan harcamaların mali boyutu bu kadar yüksek olmasına rağmen Avrupa Komisyonu Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRİT) ismiyle oluşturulan fon kapsamında Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar için 3 milyar avro tutarında bir fon oluşturacağını taahhüt etmiş ve ardından 18 Mart 2016 tarihinde yapılan ikinci zirvede ise bu fonun tükenmesi durumunda ek 3 milyar avro daha sağlayacağını belirtmiştir. Fonun tamamının 2019 yılı sonuna kadar ödenmesi kararlaştırılmasına rağmen şimdiye kadar 2,7 milyar avroluk kısmı Türkiye'ye ödenmiş olup toplamda 4,3 milyar avrosu sözleşmeye bağlanan fonun tamamının Türkiye'ye ödenmesinin en geç 2025 yılında olacağı söylenmektedir. (<https://multeciler.org.tr/avrupa-birliginin-suriyeliler-icin-turkiyeye-odedigi-para/>, 2020) Söylemlere bakıldığında Avrupa'nın Suriyelilerin temel ihtiyaçları için Türkiye'ye aktardığı fon adı altındaki desteğin ülkemizdeki harcamaların yanında çok yetersiz olduğu bilinmektedir. Bu da yerli halkın Suriyelilere karşı tutumunu etkilemektedir.

Türkiye'nin kamplarda yaşayan Suriyelilere ve Suriye içine yaptığı insani yardımların büyük çoğunluğu yerel firmalar üzerinden sağlanmaktadır. Tüm dünyadan Suriye'ye giden yardım malzemeleri de sınır illerindeki firmalar tarafından

karşılanmaktadır. Suriyeli sığınmacıların gıda, giyim, barınma, temizlik v.b gibi ihtiyaçlarının yerli üreticiler tarafından karşılandığı düşünülürse tüketici profiliyle üretimi arttırarak ekonomide canlılık yarattığı da bir gerçektir. Böylece ihtiyaç duydukları mal ve hizmetlerin satın alımında ülke ekonomisinde hareketlilik yaratarak katkı sağlamışlardır. Bunun dışında tüm dünyadan Suriye'ye giden yardım malzemeleri sınır illerindeki firmalar tarafından karşılanmaktadır. Bu da hem üretimin artmasını hem de iç savaşıla birlikte sıkıntı yaşayan ihracatın toparlanmasını sağlamaktadır. (ORSAM, 2015:18) Suriyelilerin Türk mallarını, kendi bağlantılarını kullanarak Suriye ve Ortadoğu pazarına ulaştırmaları, sınır illerinin ihracatını arttırmaktadır (Üstün, 2016: 6). Ancak gıda ve tekstil ürünlerinde yerli mal üretimi ile tedarik sağlanırken, diğer malların ithal edilmesi cari açık veren Türkiye'nin ticaret dengesini olumsuz etkilemektedir (Şanlıöz, 2016: 143).

Ekonomik alanda, Suriyelilerin bütün şehirlerde yarattığı ortak etki kiraların artışıdır. Kiracıların gelirleri üzerinde doğrudan negatif etkiye yol açan bu durum ev sahipleri için bir fırsat yaratmaktadır. Ekonomik alanda en fazla dile getirilen ikinci şikâyet ise Suriyelilerin sanayide, tarımda ve küçük çaplı işletmelerde kaçak yollarla ucuz işgücü olarak çalıştırılmasıdır. Suriyelilerin göç ettiği illerde yaşayan yerel halk işlerini kaybetme sebebini Suriyelilerin düşük ücretle ve kaçak olarak çalışmasına bağlamaktadır. Suriyelilerin iş gücü piyasasında yer alması Türkiye'de kayıt dışı istihdamın azalarak kayıtlı istihdamın artması yönünde bir etki yaratmıştır. Yapılan araştırmalar da Suriyelilerin işgücü piyasasına dahil olmasıyla birlikte yerli işgücü kayıt dışı çalışma oranının azaldığını belirtmektedir. (ORSAM, 2015:17) Türkiye'ye gelen Suriyelilerin arasında genç nüfus oranının fazla olması aynı zamanda çalışacak kas gücünün fazla olması demektir. Özellikle kas gücü gerektiren ve yerli halkın tercih etmediği işlerde çalışmaları işsizlik oranlarına etkisi olmadığını göstermektedir. yerli halkı işinden etmesi durumu söz konusu olmadığından dolayı olarak işsizlik oranlarına da etkisi olmamaktadır. Bunun yanı sıra Suriyeli girişimcilerin yeni iş sahaları kurmasıyla yanında Suriyelileri çalıştırması ve onların Türkiye işgücü piyasasından çekilmesiyle işsizliğin azalmasına etkisi olmuştur.

T.C. Merkez Bankası Raporu'nda, Suriyelilerin işgücü piyasasına girişiyle ücretler istatistiksel olarak önemli oranda etkilenmezken, yerli halkın istihdam oranlarının olumsuz etkilendiği belirtilmektedir. Ancak, Suriyelilerin işgücüne dahil

olmasıyla birlikte yerli işgücü kayıt dışı istihdam oranının %2,2 oranında azaldığı belirtilmektedir. Kayıt dışı istihdamdaki bu düşüşle yerli işgücünün %50'si tamamen işgücünden çıkmış, %32'si işsiz kalmış ve %18'i kayıtlı çalışmaya geçmiştir. Bu bulgulardan da anlaşılacağı gibi, kayıt dışı işlerini kaybeden yerli işçilerin yerini kayıt dışı Suriyeli mülteciler almıştır. (Ceritoğlu vd., 2015) Dünya Bankası Raporu'nda da benzer bulgular belirtilmiştir. Rapora göre; kayıt dışı istihdam edilen Suriyeli mültecilerin girişiyle, her 10 Suriyeli yaklaşık 6 yerli işçiyi yerinden etmektedir. Yerli işçiler arasında kayıt dışı istihdamı azalttığından bahsedilse de etkisi belirsizdir. Kayıt dışı sektördeki düşük ücretler kayıtlı işçilerin kayıt dışı çalışanlarla yer değiştirmesine neden olacaktır. Yani Suriyelilerin kayıtdışı alanlarda çalışmaya başlamasıyla yerli işçilerin kayıtlı sektörlerde iş aramasına neden olacaktır. Ancak üretim maliyetlerinin düşmesiyle üretim ve dolayısıyla kayıtlı işçilere olan talep de artacaktır. Suriyelilerin kayıt dışı çalışması işveren açısından daha az maliyet gerektirdiğinden bir tercih sebebi olmaktadır. Ayrıca kas gücüne dayalı Suriyelilerin düşük ücretlerle uzun saatler çalıştırılmaları işverenin üretimini de arttıracaktır. Dolayısıyla düşük maliyetle daha fazla üretim yapan işveren kayıtlı işçileri çalıştırmaya geçebilecektir. Yerli işçilerin kayıtlı sektöre yönelmesiyle kayıtlı sektörde her 10 Suriyeli yaklaşık 3-4 yeni istihdam yaratmaktadır. (Caprio ve Wagner;2015) işverenin maliyetlerini düşüren Suriyelilerin kayıtlı işçilerin tercih edilmesi için dolaylı yoldan bir alan açtığı düşünülmektedir

Suriyelilerin yerel yönetimler üzerinde de mali yük etkisi yarattığı belirtilmektedir. Özellikle belediyelerin bununla mücadele etmesi gerektiğini gösteren gerekçeler mevcuttur. Belediyeler üzerine iki açıdan yük binmektedir. Birincisi, belediyeler il veya ilçelerindeki nüfus sayısı oranında bütçe almaktadır. Ancak sığınmacılarla birlikte söz konusu belediyeler çok daha fazla sayıda insana aynı hizmetleri aynı miktarda bütçe ile sunmak durumunda kalmıştır. İkincisi, şehirlerdeki mevcut altyapı (yol, su şebekesi, kanalizasyon sistemi vb.) göç öncesi nüfusa göre inşa edilmiştir. Ancak nüfusun iki katından fazlasına çıktığı Kilis başta olmak üzere yoğun göç alan şehirlerin mevcut kapasitesi, ihtiyacı karşılamakta sıkıntı yaşamaktadır. (ORSAM, 2015:20)

Dar gelirli Suriyelilerin, göç ettikleri şehirlerde, genellikle Doğu'dan göç etmiş Kürt kökenli bireylerin bulunduğu bölgelerde yaşadıkları görülmektedir. Bu

durum, özellikle Kürt kimliğine sahip Suriyelilerin Kürtlerle etnisite benzerliği sebebiyle daha yakın ilişkiler kurmasını sağlamıştır. Ayrıca kültür ve dil farklılığı olmayışı da Suriyelilerin en önemli sorunlarından biri olan anlaşılma sorununu Kürtlerle olan münasebetlerinde ortadan kaldırmaktadır. (Çetin,2016) Kürt gruplarla sosyal ilişkileri daha yoğun olan Suriyeliler yaşamlarını idame ettirmek için çalışmak zorunda olduklarından Kürtlerle ekonomik olarak da ilişki kurmaktadır.

Suriyeliler, “geçici koruma” adı verilen, kendilerine çok fazla güvence sağlamayan statülerinden sömürüye de fırsat veren bir konumdadırlar. Bu nedenle etnisite ve dil yakınlıkları nedeniyle Çetin’in 2016 tarihli çalışmasında yapılan görüşmeler neticesinde Kürtlerle daha çok ilişki kurarak istihdam yaratmaya çalıştıkları ve onların desteği sayesinde sömürüye açık hale gelmeyeceklerini düşünmektedirler (Çetin, 2016), Adana ve Mersin bölgesinde yaşayan Suriyelilerle yapılan görüşmelerde, Kürt işverenlerle çalışan pek çok Suriyelinin emeğinin gasp edildiğini, çok ağır işlerde uzun saatler çalıştırıldığını ve bunun karşılığında ücretlerinin ödenmediğini, haklarının yendiğini dile getiren sığınmacılar olduğunu da görmekteyiz. (Çetin,2016) Burada Suriyelilerin kendilerine destek olacakların düşündükleri bir kesim tarafından aslında mağdur edildikleri anlaşılmaktadır. Bu konuda genelleme yapmanın yanlış olduğu Suriyelilerin içinde bulunduğu koşullardan Kürt olmayan pek çok işveren tarafından faydalanılabileceği söz konusu olduğu gibi kendilerine yardım eden iyi niyetli işverenlerle de karşılaşabilecekleri sonucuna varılmaktadır. Olayın etnik ve dil yakınlığı ile tamamen bağlantılı olduğunu söylemek geçerli olmayacaktır.

Burada bahsedilmesinden dolayı açıklanmasına gerek duyulan bir konu da Suriyeli-Kürt yakınlığıdır. Çetin’in çalışmasından örnek verildiği için bundan hareketle bu bölgedeki (Adana-Mersin) Kürtler 1990’larda Güneydoğu’da yaşanan çatışmalar nedeniyle kitlesel olarak bu şehirlere göç etmişlerdir. Suriyelilerin de aynı süreci yaşadığı düşünüldüğünde sadece Kürt olmalarından dolayı değil benzer bir geçmişe sahip olmalarından dolayı yakınlık kurdukları da söylenebilir. Ayrıca bu yakınlığın sadece Kürt olan Suriyelilerle olduğunu söyleyemeyiz. Dil faktörüne bağlı yakınlık Suriyelilerin bir kısmının anadili Kürtçe olan Kürtlerden oluşması ve bir kısmı Arap olan Suriyelilerin de anadili yanında Kürtçe biliyor olmasından kaynaklanmakta olup iletişim kurmalarında kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca

Ülkemizde kayıt dışı ve güvencesiz işlerde çalışanlar arasında Kürtlerin önemli bir paya sahip olması Suriyelilerin alışma koşulları göz önüne alındığında bir benzerlik ortaya koymaktadır.

ORSAM'ın 2015 tarihli raporunda Suriyelilerin yoğun olduğu Gaziantep, şanlıurfa, Kilis, Hatay, Adana, Osmaniye, Kahramanmaraş ve Mersin olmak üzere sekiz tane sınır ilinde yapılan araştırmaya göre, iller arasında Suriyelilerin toplumda kabul konusunda farklılıklar olsa da, hepsinde karşılaşılan genel sorun, halkın Suriyelileri kabul etmemesi ve Suriyelilerin toplumdan dışlanma ile karşı karşıya olmalarıdır. 2019 yılında daha güncel bir çalışma olan Erdoğan'ın araştırmasına bakıldığında Suriyeliler hakkında yerel halk ile yapılan görüşmelerde bu sorunun değişmediği hala Suriyelilerin istenmediği, kalıcı olduklarının farkında olmaları nedeniyle gönülsüz olarak bir arada yaşamaya devam ettikleri görülmektedir (Erdoğan, 2019). Bu nedenle Gaziantep, şanlıurfa, Kilis, Hatay, Adana, Osmaniye, Kahramanmaraş ve Mersin illerinde yaşanan ekonomi kaynaklı sorunlardan anlaşıldığı gibi Suriyelilerin yasal olarak çalışma hayatında yer alması hem kendi ayakları üzerinde durarak hayatlarını kazanabilmeleri açısından hem de yerel halk ile eşit koşullara sahip olduklarında toplumsal kabulünün kolaylaşması açısından önem arz etmektedir.

Türk hukuk sisteminde çalışma izni de dahil olmak üzere yabancılarının sahip oldukları haklarla ilgili yapılan son düzenleme 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur. Bu kanun, Suriyeli sığınmacılara geçici koruma statüsü vermektedir. Geçici koruma sağlanan sığınmacıların çalışma hayatına katılımını düzenleyen Geçici Koruma Yönetmeliği de 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. Ancak bu da tek başına yeterli olmamıştır. Bu sayede Suriyeli sığınmacıların çalışmasına yönelik hukuki durumlarını belirginleştiren 'Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların alışma İzinlerine Dair Yönetmelik' de 15.01.2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Suriyelilerin alışma hayatına yasal olarak dahil olması 2016 yılında gerçekleştiği için o zamana kadar özellikle sınır illerinde işsizlik oranlarını arttırıcı etkisi olduğuna inanılmaktaydı. Güneydoğu Anadolu bölgesinin işsizlik oranlarının diğer bölgelere göre daha yüksek olmasının gerisinde, bölgenin diğer bölgelere göre

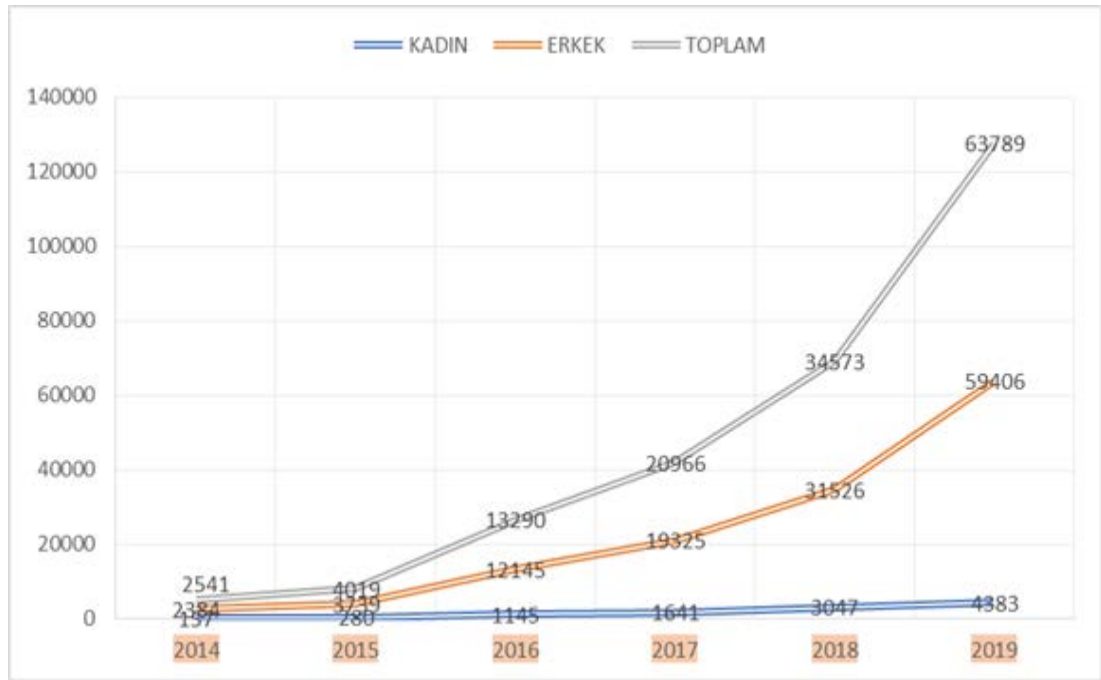
daha az yatırım alması ve bölgenin hakim unsurunun tarım sektörü olması, Gaziantep hariç, hızlı göç vermesi gibi nedenler bulunmaktadır (Lordoğlu ve Aslan, 2015:252). Suriyeliler kendilerine iş bulabildikleri her sektörde çalışsalar da, Çetin'in Suriyelilerle yaptığı görüşmelerdeki araştırma bulgularına göre, Suriyeli mültecilerin çoğu ücretli işçi olarak istihdam edilmektedir. Çoğunlukla tekstil sektöründe çalışan işçiler olduğu gibi, ahşap doğrama, lokanta ve gıda gibi sektörlerde de ücretli işçi olarak çalışmaktadırlar. Bunların dışında %21'lik paya sahip Suriyeli sığınmacılar da, mevsimlik tarım işçiliği, inşaat işçiliği, atık kağıt-plastik toplayıcılığı ve çiftlik işçiliği gibi iş kollarında gündelik, geçici işçi olarak çalışmaktadırlar (Çetin, 2016:1007).

Suriye'de yaptıkları işlerini Türkiye'de de devam ettirmek isteyen girişimciler de, işyeri açma ruhsatı alma, vergi mükellefiyeti alma gibi zorlu bürokratik süreçlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bazı girişimcilerin işyeri açma sürecinde çalışma ve iş yeri açma ruhsatı verilmemesinden şikayet etmektedirler. Yapılan görüşmelerde illere göre farklı uygulamalarla karşılaştıkları, bir yerde Suriyelilere direkt çalışma izni verilmediği, bir yerde belediyenin ruhsat için çalışma belgesini kabul etmemesi gibi engellerle karşılaştıkları belirtilmektedir (Uzun, 2019). Bürokratik sürecin sancılı olmasında tüm aşamaların birbiriyle bağlantılı olması önem taşımaktadır. Kimlik belgesi alamayan Suriyeli, çalışma izni için müracaat edememekte, kimlik belgesi olan Suriyeli'ye ise çalışma izni alması durumunda belli süreler dâhilinde çalışma izinleri verilmektedir. Bu da sürecin uzamasına neden olmaktadır. İşyerini açan Suriyeliler ise, asılan Arapça tabelaların kaldırılması, Türkçe fiyat listesinin asılması, tüm yazıların Türkçe olması gibi denetim ve engellemeler ile karşı karşıya kalabilmektedir. (Çetin,2016:1008) İstenilen süreci yerine getiren Suriyeli sığınmacılar da gerek kurumların gerek de yerel halkın tepkisiyle karşılaşmaya devam etmektedir.

2.3.6. Kayıtdışı istihdam ve sömürü

Suriyelilerin emek piyasasında karşılaştıkları bir sorun da kayıt dışı olarak çalıştırılma konusudur. Suriyelilerin kayıt dışı olarak düşük ücretlerde istihdam edildikleri ve bu durumun işveren açısından maliyetleri düşürücü etkisi olduğu için, işverenlerin yerli işçileri çalıştırma eğiliminde olmadığı belirtilmektedir. Ancak bu

durumun sadece Suriyelilerle ilgili olduğunu söylemek kendimizi kandırmak olur. İş hayatında kayıt dışı çalışma Türkiye'nin uzun yıllardır mücadele ettiği sorunlardandır. Ayrıca kayıt dışı ve düşük ücretlerle çalışmayı Suriyeliler tercih etmemekte, başka şansları olmadığından bu yolu seçmektedirler. Suriyeliler, 2016 yılında çalışma izni verilene kadar kayıt dışı olarak çalışmaya devam etmişlerdir. 2016'da çalışma izni veren yönetmelik çıktıktan sonra da, yasal sürecin uzun ve uğraştırıcı olması ve birtakım kısıtlamalar içermesi nedeniyle, kayıt dışılığın önüne beklenen ölçüde geçilememiştir.

Şekil 5: Çalışma İzni Verilen Suriyeli Sayısı 2014-2019

Kaynak: (ÇSGB, 2019 <https://www.cs.gb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/>, erişim tarihi:13.07.2021)

Grafikteki verilere bakıldığında, çalışma izni alan Suriyeli sığınmacı sayısının yıllar itibariyle arttığı görülmektedir. Ancak, ülkemizde Kasım 2019 itibariyle 15-64 yaş arası çalışma çağı nüfusunu oluşturan 2 milyonu aşkın Suriyeli olduğu göz önüne alındığında, verilerdeki sayıların oldukça az olduğu görülmektedir. 2014-2019 yılları arasındaki verilere dayanarak bugün sığınmacıların %90'ından fazlasının kayıt dışı olarak çalıştığı tahmin edilmektedir. Sığınmacıların kayıtlı çalışmalarının beklenen seviyelere gelmemesi, yerli işgücünün çalışma imkanlarını

kısıtladığı gerekçesiyle bu durumdan şikâyetçi olması gibi nedenlerle 2016 yılında çıkarılan yönetmeliğin Suriyelilerin istihdamına yönelik sorunları tam anlamıyla çözemediği görülmektedir.

Suriyeli göçünün kayıt dışı istihdamı ve işsizliği arttırdığına yönelik yerli halk arasında yaygın bir inanış olsa da bu alanda yapılan çalışmalarda ve yayınlanan raporlarda böyle bir etkinin olmadığı gözlenmiştir. İşsizlik oranlarında bir artışa yol açmadığı ancak kayıt dışı sektörde çalışan yerli işgücünün işsiz kalmasına sebep olduğu bilinmektedir.

Suriyeliler ülkemize geldikleri 2011 yılından itibaren hayatta kalabilmek için kayıt dışı olarak işgücü piyasasında yer almak zorunda kalmış, ancak 2016 yılında çalışma izni almalarının önü açılmıştır. Buna rağmen 3,6 milyonu aşkın Suriyelinin 2 milyondan fazla çalışma çağındaki nüfusu olduğunu dikkate alırsak 2019 yılında çalışma izni verilen Suriyeli sayısının 63789 olması Suriyelilerin yarısından fazlasının çalışmadığı anlamına gelmektedir. Ancak bu yıla kadar ülkemizde kendi ayakları üzerinde durarak hayatta kalmayı başarmalarından büyük çoğunluğunun çalıştığını anlamamızı sağlamaktadır. Bu konuda resmi verilere ulaşmak mümkün olmamakla beraber yaklaşık 1.5 milyon Suriyelinin kayıt dışı olarak çalıştığı tahmin edilmektedir. Türkiye'nin yapısal sorunlarından biri olan kayıt dışı çalışma Suriyelilerin bu şekilde çalışmasına fırsat vermektedir. TÜİK verilerine göre Ekim 2020 döneminde herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışanların oranı %31'dir. Bu oranın yüksekliği Türkiye'nin kendi sorunu olan kayıtdışılığın önüne geçmeden Suriyeliler açısından bunun ne kadar imkansız olduğu göstermektedir

Suriyelilerin iş sahasında yer almalarının başka bir yolu da işveren sıfatıyla ekonomiye katkılarıdır. Maddi durumu daha iyi olan Suriyeliler kendi ülkelerinde çalıştıkları alanda bağımsız şirket kurarak , bir kısmı da bağımsız iş yeri açarak esnaf veya zanaatkarlık yaparak ülke ekonomisine katkı sağlamaktadırlar. Suriyelilerin kendi işini kurarak yanında çalıştırdığı Suriyelilerin işgücü piyasasından çekilmesi ülkede işsiz sayısının azalmasına sebep olmaktadır. Ayrıca şirket kuranların ve Suriyeli tüccarların daha önceden Suriye'deki bağlantılarını kullanarak yaratılan fırsatların ihracat üzerindeki etkisi ülke ekonomisinin büyümesine de

katkıda bulunacaktır. Suriyeli girişimcilerin ülke ekonomisine yatırım ve istihdam alanlarında katkıları olmasının yanında özellikle küçük ölçekli işletmelerin kayıt dışı ve çalışma izni olmadan faaliyet göstermeleri diğer işverenler açısından rahatsızlığa neden olduğu gibi çalışanlar için de risk teşkil etmektedir

2.3.7. Öneriler

Suriyelilerin uzun yıllardır ülkemizde yaşamalarından ve yapılan araştırmalardan hareketle, kalıcı olduklarının benimsenerek buna yönelik uzun vadeli bütüncül politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Toplumsal entegrasyonun sağlanmasına yönelik sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerle merkezi idarenin bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunup ortak düzenlemeler yapmaları ve Suriyelilerin yerel halkla bir arada yaşayabilecekleri ortam sağlanması gerekmektedir. Toplumsal entegrasyon sürecinin başarılı bir şekilde yönetilmesi uzun vadede kültürel çeşitliğinin artmasını sağlayarak ülkemize pek çok alanda katkı sağlayacaktır. Toplumsal uyumun sağlanması için sosyal problemlerin temel nedeni sayılan eğitim meselesinin kalıcı olarak çözülmesi gerekmektedir. Eğitim sayesinde bilinçli bir nesil yetişecek ve ekonomik ve sosyal hayata katkı sağlayan bireylerle yerel halk uyum içinde yaşamlarını sürdüreceklidir.

Dünya Bankası Raporunda, Suriyeli göçünün işgücü piyasasında ağır etki yarattığı belirtilmiştir. En başta kadınlar ve az eğitimli yerli işgücü Suriyeli göçü etkisiyle piyasada oluşan düşük ücret seviyesinden olumsuz etkilenmişlerdir. İyi eğitimli kesim ise düşük ücret baskısı karşısında pozisyonlarında rahat değildirler. Ancak az eğitimliler ve kadınlar harici işsizlik oranında artış görülmemektedir. Rapora göre, Suriyeli göçü istihdam oranını düşürmekle birlikte işsizlik oranı da düşürmüştür. Bu durum iki neden ile açıklanabilir. Birinci neden okula kayıt olma oranının artması ve yüksek öğrenim gören öğrenci sayısının artmasıdır. Diğer neden ise Suriyelilerin, kayıt dışı çalışmada yerli işçilerin yerini alması ile birlikte, yerli işçilerin formel ve kayıtlı sektörlere yönelmesidir (Carpio ve Wagner, 2015)

2.3. Suriyelilerin Sağlık Sorunları

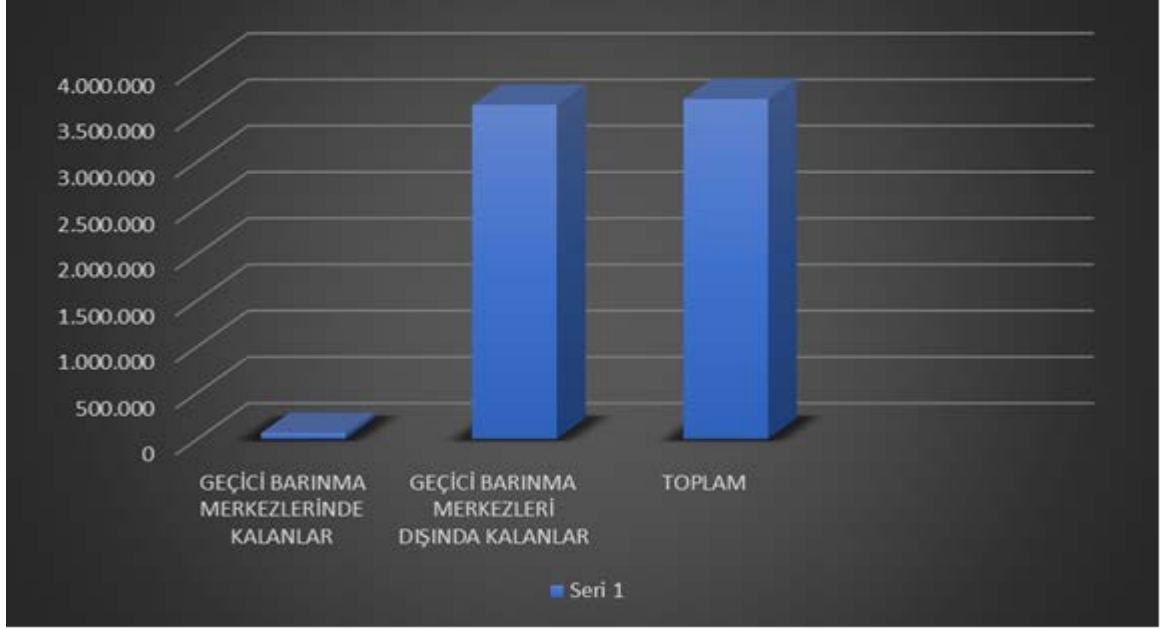
Ülkelerinde yaşanan iç savaşla birlikte ülkelerini terk eden Suriyeli sığınmacılara Türkiye açık kapı politikası uygulayarak elinden gelen her türlü yardımı yapmaktan kaçınmamıştır. Öncelikle acil temel ihtiyaçları karşılanan Suriyelilerin giderek sayılarının artmasıyla ve ülkemizde kalıcı hale geldiklerinin anlaşılmasıyla eğitim, sağlık, istihdam ve barınma gibi yaşamak için gerekli hizmetleri almaları yönünde adımlar atılmıştır. İlk zamanlar az sayıda olan sığınmacılar barınma merkezlerine yerleştirilmişlerdir. Ancak sayının giderek artması ve barınma merkezlerinde disiplin altında yaşamak istememeleri nedeniyle pek çoğu ülkenin dört bir yanına dağılmışlardır.

Tablo 4. Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı

	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ADANA(1)	Sarıçam	18.938	18.938
HATAY(3)	Altınözü	2.546	8.803
	Yayladağı	3.435	
	Apaydın	3.822	
KAHRAMANMARAŞ(1)	Merkez	10.131	10.131
KİLİS(1)	Elbeyli	8.393	8.393
OSMANİYE(1)	Cevdetiye	8.809	8.809
TOPLAM	55074		
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURIYELİ SAYISI			3.633.019

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, erişim tarihi: 13.07.2021

2018 yılında MEB tarafından tüm kurumlara gönderilen talimat üzerine yavaş yavaş kapanan barınma merkezlerindeki sayı da giderek azalmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Temmuz 2021 itibariyle 55.074 kişi geçici barınma merkezlerinde kalırken 3.633.019 kişi barınma merkezi dışında farklı illere dağılmış olarak yaşamaktadır. Barınma merkezlerinde yaşayanların beslenme, eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçları beklenen düzeyde olmasa da karşılanmaktadır. Ancak barınma merkezleri dışında yaşayanların pek çoğu yeterli barınma ve beslenme koşullarına sahip olmadıklarından birçok sağlık problemi ile karşı karşıya kalmaktadır. (Yavuz, 2015:269) Kamp dışında yaşayan mültecilerin beslenmelerine yönelik olarak Türk Tabipler Birliği'nin İstanbul'da yaptığı alan çalışmasında karbonhidrat ağırlıklı olarak günde tek öğün beslendiği, protein, mineral ve vitaminlerden yoksun kaldıkları ve ciddi kilo kaybı yaşadıkları raporlanmıştır (Bahadır ve diğerleri, 2016:35). Sağlıksız yaşam koşulları nedeniyle vitamin yetersizliği, çocuklarda büyüme ve gelişme gerilikleri, anemi, istenmeyen gebelikler, fiziksel şiddet ve buna bağlı yaralanmalar, cinsel istismar, depresyon, stres bozukluğu gibi ruhsal problemler başta olmak üzere pek çok salgın hastalıkla ve ciddi sağlık problemleri ile mücadele etmek sorunda kalan sığınmacıların sağlık hizmetlerinden düzenli olarak faydalanabilmesi gerekmektedir (Vatansever, 2016:23).

Grafik 7. Geçici Barınma Merkezleri İçinde Ve Dışında Kalan Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, erişim tarihi: 10.07.2021

Şekil 1'deki tablo, geçici barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların sayısının çokluğunu göstermekte ve sağlık hizmetlerine erişim yönünde yapılan politikaların üzerine düşülmesinin önemini de bir kez daha hatırlatmaktadır. Temmuz 2021 itibarıyla geçici barınma merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin sayısı oldukça azdır. Bunun dışında 3,5 milyondan fazla Suriyeli Türkiye'nin tüm illerini dağılmış bir şekilde yaşamlarını devam ettirmektedir. İlk zamanlarda barınma merkezlerinde kalanların daha fazla olması nedeniyle kamplarda temel ihtiyaçların hepsi giderilmekteydi ve kamplarda yaşayanlar dışarıda yaşayanlara göre daha iyi koşullara sahiptiler. Ancak barınma merkezlerinin giderek kapanmasıyla Suriyelilerin %90'dan fazlasının kamp dışında yaşadığı görülmektedir. Kamp dışında yaşayanların yüksek kiralarla ya da evlerini kiraya vermek istemeyenlerle karşılaştıklarından sağlıksız koşullarda, harabe binalarda, odalarda, dükkanlarda yaşadıkları ve barınma sorununun ciddi bir problem olduğu ifade edilmektedir. (Elik, 2016) AFAD raporuna göre Suriyelilerin %62'si ev ve apartman dairelerinde yaşarken %31'i harabe binalarda, derme çatma geçici barınaklarda veya

plastik barınaklarda yaşamaktadır. Bu durumda sağlıksız koşullarda su ve maddelerine erişimleri zorlaştığından hijyenik olmayan ortamlarda yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Raporda kamp dışındaki kişiler su ve sabuna erişmekte zorlandıklarını da belirtmişlerdir (AFAD, 2017). Bu nedenle kamp dışında yaşayanların temel ihtiyaçlara erişim imkanları daha kısıtlıdır. Ancak tablodaki verilere bakıldığında Suriyelilerin yaklaşık %95'inin barınma merkezleri dışında yaşadığı görüldüğünden bunların sağlık hizmetlerine erişimlerinin daha elzem olduğu fark edilmiştir.

Türkiye'ye geldikleri ilk yıllarda geçici olarak görülen Suriyeli sığınmacılar misafir statüsünde değerlendirilmiş ve sadece acil ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Başlangıçta özellikle kamp dışındaki sağlık hizmeti ihtiyacı STK'ların desteğiyle ve Suriye'den gelen doktor, hemşire ve diğer sağlık elemanlarının gönüllü görev yaptıkları sağlık üniteleri aracılığıyla karşılanmaya çalışılmaktaydı (Erdoğan, 2018:91). 2013 yılına YUKK kabulüne kadar Suriyelilerin yasal olarak korunmasına yönelik kapsamlı bir düzenleme yapılmamış olup günü kurtarmaya yönelik mevcut genelgeler kapsamında birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Ancak süreci izleyen dönemde ülkeye gelen sığınmacıların ve kamp dışında yaşayanların sayısının artmasıyla kalıcı oldukları düşünüldüğünden tüm sığınmacıları kapsayan düzenlemeler yapılması ihtiyacı ortaya çıktı.

Suriyelilerin Türkiye devleti tarafından sunulan sağlık hizmetlerinden faydalanabilmesi için üç aşama söz konusu olup, ilk dönem olan Nisan 2011- Ocak 2013 tarihlerinde, sadece kamplarda kalanlar sağlık hizmetlerinden ücretsiz faydalanmaktaydı (Erdoğan, 2017: 90). Ardından ülkeye gelen Suriyelilerin sayısının artmasıyla ve büyük çoğunluğunun kamp dışında yaşamaya başlamasıyla kamp dışından yaşayanların da aynı hizmetlerden faydalanması sağlandı. AFAD'ın 18 Ocak 2013 tarihli ve 2013/1 sayılı "Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri" konulu genelgesi ile kamplar dışında bölgedeki 10 şehir (Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Mardin, Osmaniye ve Şanlıurfa) ile sınırlı tutularak sağlık hizmetlerinden faydalanma imkanı yaratılmıştır (Erdoğan, 2017). Ancak 10 ilden daha fazlasına yayılmış olan Suriyeliler için bu da yeterli bir çözüm olmadığından diğer aşamaya geçilmiştir. AFAD'ın 8 Eylül 2013 tarihli ve 2013/8 sayılı "Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge"

ile sağlık hizmetlerinin kapsamı hem hizmetlerin sunumu açısından hem de coğrafi alan bakımından genişletilmiş,2014 yılında ıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile sığınmacılara verilen “Geçici Koruma” statüsü hukuki dayanak kazanmıştır ve böylece aynı yönetmelikle kapsamında geçici korunanlara sağlanacak hizmetler belirlenmiş olup sağlık hizmetlerinden faydalanmaları da yasal temele dayandırılmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliği’ne göre geçici koruma statüsü alan Suriyelilere yönelik sağlık hizmetleri imkânlar dâhilinde sağlanmakta ve bu kişilere verilecek sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı kontrolü ve sorumluluğu altında olmaktadır. Aynı Yönetmeliğin 27.maddesine göre geçici korunanlar kayıtlı olmak koşuluyla sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanabilmekte, temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmamaktadır. İkinci ve üçüncü basamakta sunulan sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere, sağlık hizmeti bedellerinin Sağlık Uygulama Tebliği’ ndeki (SUT) bedeli geçmemek kaydıyla, bu bedelin Sağlık Bakanlığı kontrolünde GİGM tarafından ödeneceği ifade edilmektedir. 16/03/2018 tarihinde Geçici Koruma Yönetmeliğinde yapılan değişiklikle AFAD tarafından ödenen bu bedel GİGM’ne devredilmiştir. Sağlık hizmetlerini yürütmek üzere sürekli faaliyet gösterecek sağlık merkezleri kurulabileceği ve bu merkezlerde yeterli sayıda ambulans ve sağlık personelinin bulundurulacağı açıklanarak, sağlık alanında geçici korunanlara yönelik ek kapasite oluşturulabilmesine yönelik düzenleme yapılmıştır. Yine bu maddede geçici korunanların acil ve zorunlu haller dışında, özel sağlık kuruluşlarına doğrudan başvuramayacağı ; bulaşıcı hastalık riskine karşı gerekli tedbirlerin alınacağı geçici korunanlar arasında madde bağımlılığı veya ağır psikolojik sorunları olduğu tespit edilenlerin ilgili sağlık kurumuna nakilleri hususunda ve çocuklara yönelik aşıların takibiyle ilgili gerekli önlemlerin alınacağı ; üreme sağlığıyla ilgili olarak bilgilendirme faaliyetleri yapılacağı; kişisel veya toplu kullanım alanlarının sağlığa uygunluğu kontrol edilerek, GBM’ler dahil çevresel şartların sağlık açısından uygun hale getirilmesinin sağlanacağı; barınma merkezleri oluşturulurken gerekli olan fiziki altyapının sağlanarak Sağlık Bakanlığına teslim edileceği belirtilmiştir.. Aşı ile koruyucu sağlık hizmetleri sunumunun takibinin aksamadan yapılabilmesi amacıyla geçici korunanların kimlik bilgileri ve adres değişikliklerinin Sağlık Bakanlığına bildirileceği, sınırı ilk geçişlerinde ve acil durumlarda, henüz kaydı bulunmayan ve

bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılara, sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için mevcut kimlik bilgilerine göre işlem yapılacağı ifade edilmiştir. Bunların haricinde Sağlık Bakanlığı tarafından 3 Eylül 2015 tarihli ve 906 sayılı “Göçmen Sağlığı Merkezleri (GSM)/ Birimleri (GSB)” konulu yönerge hazırlanmıştır. Bu kapsamda geçici korunanlara sunulacak sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve hizmetlerin daha etkin şekilde sunulabilmesi amacıyla göçmen sağlığı merkezleri oluşturulması ile ek kapasite yaratılması öngörülmüştür. 2011’den günümüze dek yasal temelde sağlık hizmetlerinden faydalanabilecekleri belirtilmiş olsa da Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları sorunlar gerçekte bu hizmetlerden faydalanmanın mevzuatta yer aldığı gibi kolay olmadığını göstermektedir. Bu durum, araştırmacıları birebir görüşmelerle inceleme yapmaya yöneltmiştir. Mazlumder raporunda Kilis’te yıkık bir binada yaşayan sığınmacı bir aileyle yapılan görüşmede aile bireylerinden birinin lösemi hastası olduğu, sürekli ilaç alması gerektiği ve kan değişimi için 10 günde bir Gaziantep’e hastaneye gitmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ancak yol masrafı ve ilaçlar aileyi maddi olarak zorlamaktadır. Bir başka aile bireyi de şeker hastası olduğu ve sürekli ilaç kullanması gerektiği ancak pahalı olduğundan ailenin bunu almaya imkanı olmadığı belirtilmektedir (Mazlumder, 2014). Göç Araştırmaları Derneği’nin raporunda Suriyeli göçmenlerle yapılan görüşmelerde birisi dil bilmediği için ayrımcılığa maruz kaldığını, tercüman olmadığı sürece devlet hastanesine gitmek yerine Suriyeli bir doktorun özel kliniğine gitmeyi tercih ettiğini belirtmektedir. Hastanelerde göçmenlere sağlık hizmetleri sunan görevlilerin şahit olduğu olaya dayanarak doktorun Suriyeli hasta hakkında, bunlar başımıza bela oldu, diyerek ırkçı yaklaşım sergilediğini şaşkınlıkla ifade etmektedir (Derneği, Göç Araştırmaları, 2020) Ayşecan TERZİOĞLU’nun çalışmasında çeşitli doktorlar ve hemşirelerle yapılan görüşmelerde Suriyelilerin sağlık sektörüne bir yük getirdiği düşüncesi hakimdir. Bir çocuk doktorunun Suriyelilerin sayısının gün geçtikçe artmasıyla aşılammama ve yetersiz, sağlıksız beslenme koşullarından kaynaklı hastalıkları yerli çocuklara ve etrafındakilere bulaştıracığından bahsederken, Suriyelilere toplumun sağlığını bozan bireyler olarak yaklaşmaktadır. Bir başka çocuk doktoru da Suriyeli kadınların doğurganlığının fazla olmasından yakınmaktadır. Çocukları doğurup sokağa salarım mendil satar, hastalanınca da nasılsa burada bakılır, ne kadar çok çocuk doğurursam

o kadar rahat yerleşirim düşüncesi olduğunu ifade etmektedir (Terzioğlu, 2015). Ancak tüm bunların sorumlusu olarak görülen Suriyelilerin Türkiye'ye geldikten sonra maruz kaldıkları yaşam koşulları, ülkelerinde yaşadıkları savaş gibi olağandışı olaylardan sonra verdikleri hayatta kalma mücadeleleri, barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını sağlamada karşılaştıkları olumsuz koşulların pek çok bulaşıcı hastalığa yakalanılmasına sebebiyet vermesi ve bu koşullardan dolayı uygun tedaviyi alamadıkları gibi tüm ihtimaller göz önünde bulundurulmalıdır. Suriyeli sığınmacıları sorumlu tutmadan önce buna sebep olabilecek etkenleri ve onlara sağlanan koşulları da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Mültecilere sağlanan sağlık hizmetlerinde her ilde aynı koşulların uygulanmasında sorunlar ortaya çıkmakta ve süreklilik sağlanması söz konusu olmamaktadır. Suriyeliler Türkiye genelindeki her ilde farklı yoğunluklarda yaşamaktadırlar. Bazı illerde nüfus yoğunluklarına göre oranları %70'i bulurken bazı illerde ise %10'un altındadır. Bu nedenle yoğunluğun fazla olduğu yerlerde GSM'lerin yeterli olmaması halinde ek kapasite oluşturulması söz konusuysa, yoğun olmayan yerlerde buna gerek duyulmayacak, Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimlerinin daha kolay hale gelmesi sağlanacaktır. Suriyelilerin yoğunluğunun az olduğu illerde ek kapasite uygulanması ayrı bir maliyet ve kamu kaynaklarının verimsiz kullanılmasına neden olacaktır. Ayrıca az sayıda Suriyeli olması yerel halkın sağlık hizmetlerine ulaşmasını da aksatmayacaktır. Bunun yerine sağlık personelinin sığınmacılar hakkında bilinçlendirilmesi sağlanarak göç ve sağlık alanında eğitime tabi tutulması daha uygun olacaktır. Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimde karşılaştıkları başlıca sorunlar şunlardır:

2.3.1. Dil engeli

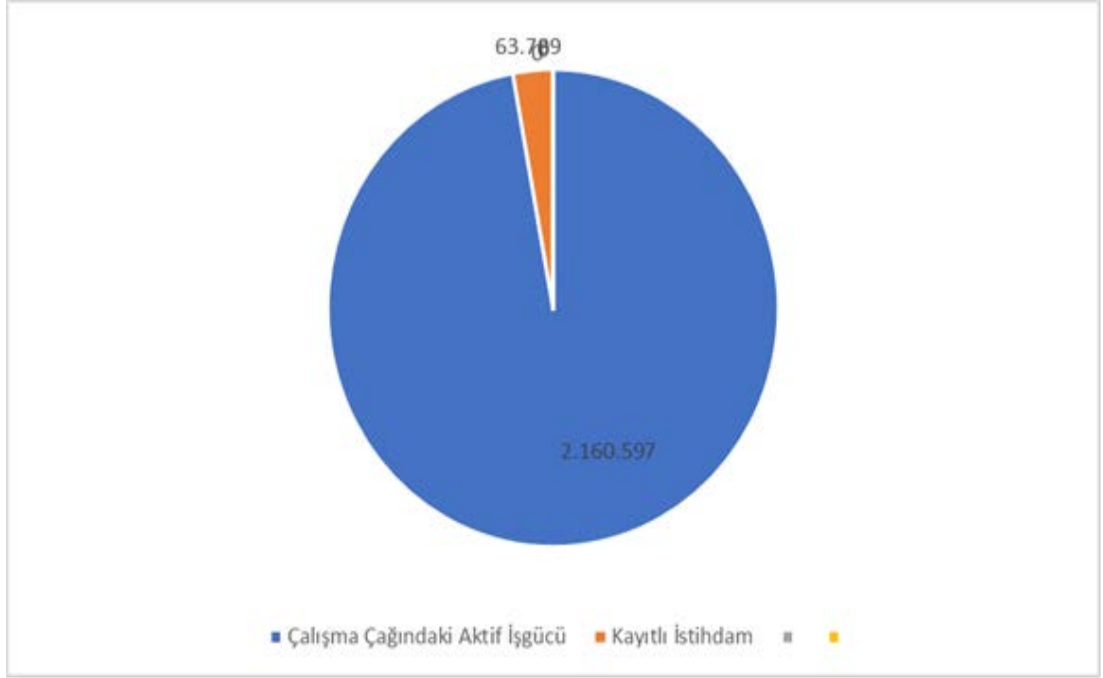
Sığınmacıların temel ihtiyaçlarını karşılamada sunulan pek çok alandaki hizmetlere erişiminde en önemli sorunlarından biri olan dil engeli sağlık hizmetlerine ulaşmada da çok büyük bir engel teşkil etmektedir. Ülkemize gelen çok sayıda Suriyelinin Türkçe bilmediği ve yerli halkın da çoğunluğunun Arapça bilmediği düşünülürse yaşanan sorunların ne boyutta olduğu tahmin edilebilmektedir. Her ne kadar 2013 yılından itibaren yapılan yasal düzenlemelerle Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerinden faydalanmasının önü açılmış olsa da dil engelinin aşılamaması istenilen hizmete ulaşmalarını zorlaştırmaktadır. İletişimin oldukça önemli olduğu

sağlık hizmetinin tesisinde sığınmacıların dil bilmeden derdini izah etmesi de oldukça zordur. Suriyelilerin özellikle ilk geldikleri yıllarda Türkçe bilmediklerinden randevu sisteminden randevu alırken, sağlıkla ilgili sorunlarını sağlık personeline anlatırken dil sorunu yaşamalarına ve bu sebeple doktorların da doğru teşhis ve ilaç tedavisi uygulamada zorlandıkları bilinmektedir. Bu da hastalığın tedavi sürecini geciktirmekte ve sağlık personelinin de iş yükünün artmasına neden olmaktadır. Hastanedeki personel arasında Arapça bilen olmayışı Suriyelilere yasal olarak sunulan sağlık hizmetlerinin sadece mevzuatta yer aldığını ve dil bariyerini aşamadığından sağlık sorunu anlatmakta ve buna yönelik tedaviyi almasında yaşanan sorunların devam ettiği görülmektedir. 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği 31. Maddesinde sığınmacılara yeterli düzeyde iletişim kurulamadığında tercümanlık hizmeti sağlanacağından bahsedilmiş olsa da her sağlık kuruluşunda bunun uygulaması bulunmamaktadır. Her polikliniğe bir tercüman verilmesi aynı zamanda maliyet yükünü de arttıracak bir durumdur. Proje kapsamında Aralık 2020 itibariyle 48 ilde kurulan Göçmen Sağlığı Merkezlerinde görevlendirilen tercüman sayısının 4 olduğu belirtilmektedir (SIHHAT, 2020). Yine kolay erişim sağlamaları adına Suriyeliler için hemşire, psikolog, sosyal çalışmacı ve hasta yönlendirme personelinin oluşan ekiplerin sorumlu olacağı sağlık okuryazarlığı eğitimleri düzenlenmektedir.

Sağlık hizmeti ile ilgili dil bilinmemesi nedeniyle hastaların muayenesinden ilaç alımına kadar her aşamada bir engelle karşılaşması oldukça muhtemeldir. Bu sürecin özellikle sınır illerinde Arapça bilen nüfusun fazla olması nedeniyle sorunsuz işlediğini göz önünde bulundurursak, bu illerde Suriyelilerin herhangi bir sorun yaşamadan sağlık hizmetine eriştiğini söyleyebiliriz. Ancak bu kez de ücretsiz sağlık hizmetleri nedeniyle hastane acillerinde ve poliklinik önlerinde yoğun bir kalabalığın ortaya çıkması, muayene sıralarının oluşması yerli halk tarafından şikayetlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Böylece Suriyelilerin yerel halkın aldığı hizmet kalitesini düşürdüğüne yönelik düşünceler toplumsal uyumu da giderek zorlaştırmaktadır.

2.3.2. Kayıtdışı istihdamın sağlık konusunda yarattığı sorunlar

Suriyelilerin ölkemize gelmeye başladığı 2011 yılından 2016 yılında yasal olarak çalışmalarının önünü açan yönetmelik çıkana dek kayıt dışı olarak istihdam edildikleri yukarıda belirtilmişti. Çalışma izni verildikten sonra da kayıt dışı çalışmaya devam eden pek çok sığınmacı olduğundan, kayıt dışı istihdamın sağlıkla bağlantılı olan yönünden bahsedilmesi gerekmektedir.

Grafik 8. Suriyeli İş Gücü ve Kayıtlı İstihdam

Kaynak: Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2019 verilerinden derlenerek hazırlanmıştır, 2019

Grafiğe bakıldığında, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 2019 yılı içerisinde yapılan açıklamaya göre, çalışma izni verilen Suriyeli sayısının 63.783 olduğu görülmektedir. Çalışma çağındaki aktif işgücü sayısına baktığımızda, çalışan Suriyelilerin sadece yaklaşık olarak %14'ünün kayıtlı şekilde çalışması, durumun pek de iç açıcı olmadığını gözler önüne sermektedir.

Kayıt dışı çalışan Suriyeli sığınmacılar herhangi bir iş kazası yaşadıklarında ya da hastalık izni ile ilgili hakları söz konusu olduğunda yasal haklarından da mahrum kalmaktadırlar. Bu gibi durumlarla karşılaştıklarında işçiler işveren ceza

alacağından ve işsiz kalacaklarından dolayı işvereni ihbar etmemeyi tercih etmektedirler. İşsiz kalmaktan ve maddi yoksunluk yaşamaktansa her koşulu kabullenerek çalışmaya devam etmeyi tercih etmektedirler. İşverenin yasal prosedüre uygun olmayan şekilde işçi çalıştırması her ne kadar çıkarına uygun olsa da uzun vadede sığınmacı işçilerin sağlığını tehdit eden sonuçlar ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Küçük bir kazanın önemsenmemesinin ileride yol açabileceği sağlık sorunları tedavi sürecinde de sorunlar yaşamalarına neden olacaktır.

2.3.3. Ruh sağlığı sorunları ve psikososyal desteğe erişim

Suriyeli sığınmacıların sağlık sorunlarından birini de önemli olmasına rağmen göz ardı edilen ruh sağlığı ile ilgili yaşadıkları problemler oluşturmaktadır. Ruhsal problemler özellikle çocuk ve kadınlar için önemli bir sağlık sorunu oluşturmaktadır. Sığınmacılar ülkelerindeki savaş ortamından kaçıp yepyeni topraklarda sıfırdan bir hayata başlamanın yarattığı travmatik etkiyi görmezden gelmektedirler. Ancak bu sürece duyarsız kalmak ileride ciddi sonuçları olacak durumlar ortaya çıkarmaktadır. Yaşadıkları sıkıntılı sürecin ruh sağlığı üzerinde etkileri olsa da bilgisizlikten kaynaklı bununla ilgili çözüm arayışına gitmemeyi tercih etmektedirler. Maddi manevi zor koşullar altında hayatlarını idame ettirmeye çalışan sığınmacıların ruh sağlığı ile ilgili tedaviye başlamalarının önünde öncelikli olarak barınma, beslenme, sağlık gibi temel ihtiyaçların daha öncelikli olması gelmektedir.

Göç etmiş Suriyeli çocuklarda ailenin ilgisizliği, sağlıksız beslenme, sosyoekonomik imkansızlıklar çocukların ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bu koşullar çocuklarda suça yönelme, şiddet uygulama, depresyon ve anksiyete, gelişme geriliği, uyku ve yeme bozuklukları, özgüven eksikliği, okulda başarısızlık, sigara ve alkol bağımlılığı gibi davranışlar, intihar, hiperaktivite gibi psikolojik ve davranışsal sorunlar oluşmasına yol açmaktadır. (Aydın, Şahin, Akay, 2017).

Tüm bunların yanında, toplumsal kültürlerinin bir yansıması olarak ruh sağlığı tedavisi ile ilgili toplumsal önyargılar ve bunu söylemekten duyulan utanç da tedavi olma yönünde bir girişimde bulunmalarına engel olmaktadır. Bunun önemli bir rahatsızlık olduğunun farkında olmayan bireyler bu sorunları ötelemeye devam

ettikçe, bu durum toplumda olumsuz durumların ortaya çıkması şeklinde tezahür edecektir.

Anksiyete, depresyon, post travmatik stres sendromu gibi ruhsal problemler özellikle çocuk ve kadınlar için önemli bir sağlık sorunu oluşturmaktadırlar. Kamplarda yetersiz de olsa bazı devlet ve gönüllü kurumların sağladığı psikologlar ve psikiyatristler varsa da, kentlerde sığınmacıların bu konularda hizmet almaları çok zordur. (Dedeoğlu, 2016:14)

Ruh sağlığının cinsiyet ayrımcılığı üzerindeki etkileri de oldukça fazladır. Dr. Örs Reyhanioğlu, *İstanbul Politikalar Merkezi Çalıştay Raporu'nda* toplumsal cinsiyet temelli şiddet vakalarında kadın mültecilerin desteğe erişiminin önünde yer alan kurumsal engellerin yanı sıra sorunun ayıplandığını ve ailelerinde ve içinde bulundukları topluluktan dışlanmaktan korkan mağdurların susturulduğunu belirtmiştir. Bu şekilde sessiz kalma özellikle kadın ve kız çocuklarının çalıştıkları işyerlerinde işveren veya başka bir çalışan tarafından cinsel tacize uğrama risklerini de arttırmaktadır. Kadın sığınmacıların güvencesiz koşullarda çalışması ve ailelerinin geçimini sağlamak için çalışmak mecburiyetinde olması onları suistimale de açık hale getirmektedir. Geçim sıkıntısının yanında cinsel şiddet ve taciz içeren bu gibi muamelelere maruz kalmaları psikolojik travma yaşama olasılıklarını arttırmaktadır. Böylece normal hayatlarına devam edebilmeleri uzun zaman gerektirmekte ve toplumsal uyum için profesyonel desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. (Cloeters, G., ve Osseiran, S, 2019).

2.4. Suriyeli Çocukların Sorunları

Suriye’de yaşanan savaş sonrası ülkemizin açık kapı politikası uyguladığı Suriyeli sığınmacılardan çok sayıda çocuk ve kadın ülkemize sığınmıştır. 2011 yılından itibaren sayıları giderek artan sığınmacıların hayatları bir anda değişmiş ve Türkiye’de sınırlı koşullarda yaşama tutunmaya çalışmaktadırlar. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün güncel verilerine göre ülkemizde bulunan Suriyelilerin sayısı 3,6 milyonu aşmıştır. Bunun %46,6’sını çocuklar (0-18), %46,2’sini de kadınlar oluşturmaktadır. Sığınmacıların hepsi zor koşullarla karşı karşıya kalsa da bunların içinde en savunmasız olanlar kadınlar ve çocuklardır. Bu grup ülkemizdeki sayılarına

da bakıldığında ciddiye alınmayı gerektirecek kadar önem arz etmektedir. Suriyeli sığınmacı çocukların bir kısmı savaştan dolayı ülkesini terk etmek zorunda kalan ailelerinin refakatiyle Türkiye'ye gelirken bir kısmı da ailelerini ve yakınlarını kaybetmelerinden dolayı refakatsiz olarak Türkiye'ye göç etmiştir. Ülkelerinde çıkan çatışmalarda ailesini kaybeden çok sayıda refakatsiz çocuğun, kendi başına farklı bir kültüre ve dile sahip bir ülkede ayakta kalmaya çalışması başlı başına oldukça ciddi bir sorumluluk ve manevi yük anlamına gelmektedir. Aileleriyle birlikte gelen çocuklar ise yeni yerleşim bölgelerinde dil, din, kültür farklılıkları nedeniyle uyum sağlama süreci ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Çocukların ve kadınların tüm bu sürece uyum sağlayabilmesi de öncelikle toplum tarafından kabul görmeleri sayesinde gerçekleşecektir. Ancak göç edilen pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de toplumun Suriyeli göçmenlere karşı önyargılı olması, yaşanan pek çok olumsuzluktan Suriyelileri sorumlu tutması ve onları dışlamaları Suriyeli çocukların ve kadınların sosyoekonomik ve kültürel sisteme uyum sağlayamamasına ve bunalıma girmesine neden olmaktadır (Düzel ve Alış, 2018).

Suriyeli sığınmacılar 10 yıldır ülkemizde yaşamaya devam etmektedirler. Artık gidecekleri gözüyle bakılmayan sığınmacıların ülkemizde toplumla iç içe yaşamasına engel olmayacak düzenlemeler yapılmasına ihtiyacı vardır. Türkiye'deki Suriyeliler konusunun "üstlenilmesi gereken geçici bir yük" olmanın ötesinde, "yönetilmesi gereken ve Türk toplumuna çok yönlü ciddi etkileri olan dinamik bir süreç" olarak nitelenmesi gerekmektedir. (Erdoğan, 2017:6) Öncelikle Suriyeli çocukların yaşadığı sorunları ele alırsak, bu küçük hayatların nasıl kurtulabileceğine, doğru bir gelecek inşa etmek için neler yapılması gerektiğine odaklanmak hem Türkiye hem de sığınmacılar adına yaşanılabilir bir ortam oluşturulmasına imkân sağlayacağı gibi, içinde bulunulan zor koşulların fırsata dönüştürülmesi açısından da tercih edilebilir bir yoldur.

Bugün ülkemizde 1,5 milyondan fazla olan Suriyeli çocuk nüfusu yaşamaya başladıkları yeni toplumda birçok zorlukla mücadele etmektedir. Her insan için yurdunu terk ederek hayata sıfırdan başlamak oldukça zor olmakla birlikte, söz konusu bir yandan büyümeye çalışıp bir yandan yaşından büyük zorluklarla karşılaşan çocuklar için durum daha da içinden çıkılması zor bir hal almaktadır. Sığınmacı çocuklar ülkelerinde yaşadıkları travmatik göç sürecinin yanı sıra yeni

katıldıkları toplumun farklı kültürel özelliklere sahip olması, içinde bulundukları toplumla ortak dili konuşamamaları gibi nedenlerle topluma ve akranlarına uyum sağlamak için ekstra çaba sarf etmek zorunda kalmaktadırlar (Şeker, Aslan:2015).

Sığınmacı çocukların sayısının Suriyelilerin yarısından fazla olması geleceğe dair sorunların artması anlamına da gelmektedir. Özellikle yeni doğanların doğum kayıt belgeleri olmaması nedeniyle vatansızlık riski ile karşı karşıya kalmaları söz konusudur. Bugün bu sorun, Suriye dışında hayata gelen oldukça fazla sayıda çocuğun temel haklara erişimini tehlikeye düşürme potansiyeline sahiptir. Eğitim, sağlık ve sosyal haklara ulaşmaya çalıştıklarında kayıt olmamaları engeli karşılarına çıkacaktır. Sığınmacıların bu konu hakkında yeterli bilgi sahibi olmamaları önemsememelerinin sebeplerinden biridir. Gelecekte ülkelerine dönmek veya başka bir ülkeye gitmek istediklerinde vatansızlık riski karşılarına ciddi sorunlar çıkaracaktır. Ancak çocukların doğum kaydının olmayışı sadece bürokratik süreçlerden ve ailelerin bilgi eksikliğinden kaynaklanmamaktadır. Suriyeli mülteci kadınların evlerde doğum yapması/yapmak zorunda kalması yeni doğan takibini güçleştirmekte ve çocukların kayıtsız kalmasına sebebiyet vermektedir (Mutlu, Kırımsoy, Antakyalıoğlu; 2016).

Suriyeli çocukların karşı karşıya olduğu eğitim, sağlık, dil ve çocuk işçiliği gibi sorunlar artık ülkenin bir sorunu haline geldiğinden bu çocukların geleceklerini inşa etmede ülkemizin uyguladığı politikalar da oldukça önemli olmaktadır. Her sorun ayrı ayrı incelenecek olsa da hepsinin aslında birbiriyle bağlantılı, birinin diğerinin oluşmasında etken olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle karşılaşılan bu sorunlar ayrı olarak ele alınsa da hepsini ele alan kapsamlı çözümler üretilmesi gerekmektedir.

Fiziksel tacize, şiddete, sefalete, kaosa ve savaş deneyimlerine tanık olan, istemeden göç etmek zorunda kalan mülteci çocukların ülkelerinde yaşadıkları kötü deneyimlerin yanı sıra, göç sürecinde ve hedef ülkede yaşaması muhtemel travmatik olaylar da sığınmacı çocukların fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel gelişim dönemlerini olumsuz etkilemektedir. (Şeker, Aslan:2015)

2.4.1. Çocuk işçiliği sorunları

Çocuk işçiliği, çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, erken yaşta yetişkin olmak zorunda bırakan ve onların fiziksel, zihinsel gelişimini olumsuz etkileyen işlerde çalışmalarıdır. Çocuk işçiliğine dair yasal düzenlemelerle getirilen yaş kısıtlamaları vardır; Türkiye’de ise 4857 sayılı İş Kanunu’nun 71. maddesinde ve ‘Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’te çocuk işçi, “On dört yaşını bitirmiş, on beş yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi”, genç işçi de “On beş yaşını tamamlamış, ancak on sekiz yaşını tamamlamamış kişi” olarak tanımlanmaktadır. Aynı yönetmelikte 2. maddede ise tehlikeli işlerde asgari çalışma yaşı on sekiz olarak belirlenmiştir.” Buna göre, çocuklar bu belirlenen yaş sınırlamaları altında kesinlikle çalıştırılmazlar. (Uyan Semerci, Erdoğan ve Durmuş, 2017:4). Ancak bunlara rağmen göçmen, mülteci, sığınmacı adı her ne olursa olsun kitleler halinde göç ettikleri ülkelerde yoksullukla karşılaştıklarından bu düzenlemelere uyulmadan ağır koşullarda, düşük ücretlerle, çocuk yaşta çalışmaktadırlar. Özellikle Suriye’den Türkiye’ye yaşanan göçte büyük çoğunluğunun çocuk olduğu dikkate alındığında üzerinde önemle durulması gerektiği anlaşılmaktadır.

Suriye’de yaşanan savaşın belki de en mağdur kesimi olan çocuklar ekonomik zorluklar nedeniyle eğitimlerini bırakıp aileleri ile birlikte hayatta kalma mücadelesi vermektedirler. Yetişkinlerin iş bulması daha zor olduğundan ve 2016 yılına kadar Suriyeli sığınmacıların kayıtlı çalışmalarına yönelik herhangi bir düzenleme yapılmadığından, çocukların çalışma hayatına katılmasıyla baş etmek zorunda kalınan en önemli sorunlardan biri olan çocuk işçiliği sorunu ortaya çıkmıştır.

Suriyeli sığınmacı çocukların küçük yaşta çalışmaya başlaması ve çok uzun saatler yorucu işlerde çalışmaları, onların fiziksel ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkilediği gibi geleceklerini etkileyecek eğitim, koruma ve özgürlük gibi temel haklarından da yoksun bırakmaktadır. Çocukların çalışması her durumda kanunlara ve uluslararası tüm anlaşmalara aykırıdır. Ancak yapılan araştırmalar, Suriyeli çocukların çalışmasının temel nedeninin yoksulluk ve istihdam eksikliği çıkmazına giren ailelerin gelirlerine katkıda bulunmak zorunda kalmaları olduğunu

göstermektedir.

(https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160209_suriyeli_cocuk_isci). Ayrıca babanın işsiz olması, düşük ücretle çalıştırılıyor olması ya da evde babanın olmaması gibi faktörler de çocukların erken yaşta iş sahasına dahil olmasını etkileyen faktörlerdendir.

Genel işsizlik oranının ve genç işsizlik oranının yüksekliği, işgücüne katılma oranlarının ve istihdam oranlarının düşüklüğü gibi göstergelerin olumsuzluklarına rağmen gelen göçmenlerin iş piyasalarında iş bulmaları önemli ölçüde kayıt dışı istihdamın fazlalığı sayesinde. Diğer yandan, büyük kentlerde mülteci ve sığınmacıların ücretlerinin küçük kentlere göre daha yüksek oluşu, kayıt dışılığın daha yaygın olmasından kaynaklanmaktadır. Emek yoğun sektörler, genel olarak ortalama ücret düzeyleri düşük seyreden sektörlerdir (Hayata Destek Derneği, 2016). Özellikle yasal yaşın altında çalıştırılan çocuklar olduğundan ücret düzeyleri harcanan emeğin karşılığını vermemektedir. Çocukların sömürülmesi, kötü muameleye maruz kalmaları ve gelişim çağındaki bedenlerine gereğinden fazla yüklenilmesi hem sağlık sorunlarını hem de psikolojik sorunları tetiklemektedir.

Ebeveynlerle yapılan odak grup görüşmelerinde çocukların okula gitmeme sebepleri sorulduğunda en sık verilen cevaplardan bir tanesi çocukların çalışıyor olmasıdır. Hatay'da bu oran %49'lara kadar çıkmaktadır, Urfa'da ise %15'dir. Okulun çok uzakta olması yine önemli bir gerekçe olarak sunulmaktadır. Okula başvurdukları halde kabul edilmediklerini belirten ailelerin oranı Hatay'da %11, Urfa'da ise %24'tür. Suriyeli çocuklara yönelik geçici eğitim merkezlerinin Hatay'da sayıca daha fazla olması, bu oranların Hatay'da görece daha az olmasını açıklar niteliktedir. Bu sebeplerin dışında, velilerin çocukların okula gitmemesiyle ilgili olarak verdikleri yanıtlardan biri de çocukların okula gitmeye istekli olmamalarıdır. Çocukların okulda maruz kaldıkları ayrımcılık, fiziksel ve sözel şiddetin okula gitme konusundaki isteksizliklerinin altında yatan en önemli nedenlerden biri olduğu düşünülmektedir. (Hayata Destek Derneği, 2017)

Tablo 6. Türkiye'deki Suriyelilerin ve Okul Çağı (5-18) Çocukların Tahmini Verileri

Tahmin Edilen Suriyeli Nüfusu: 3,971,317

	Kayıtlı Suriyeliler		Kayıt Dışı Suriyeliler		Toplam
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
<i>Toplam Nüfus</i>	1,956,477	1,646,611	231,569	136,660	3,971,317
<i>18 Yaş Altı Çocuklar</i>	817,901	749,442	63,771	55,895	1,687,009
<i>5 Yaş Altı Çocuklar</i>	263,025	245,010	15,718	14,903	538,656
<i>Örgün Eğitime Kayıtlı Çocuklar</i>	586,867		56,191		643,058
<i>Okul Dışı Çocuklar Tahmini</i>	N/A		N/A		400,000

Kaynak: UNİCEF, 2019,

<https://www.unicef.org/turkey/media/7411/file/UNICEF%20Turkey%20Humanitarian%20Situation%20Report%20-%20April%202019.pdf>, erişim tarihi: 21.01.2021

Suriyeli çocuklarla yapılan görüşmelerde de pek çoğunun hayallerinin peşinden gitmek, eğitimine devam etmek istediği ancak ailesini geçindirmek zorunda olduğundan çalışmaktan başka çareleri olmadığı görülmektedir. Tekstil, sanayi, sokak, hizmet sektörü ve mevsimlik tarım işçiliği gibi pek çok sektörde çalışan sığınmacı çocuklarla yapılan sözlü görüşmelerde dikkati çeken şey sıradanlık ve kabullenmişlik olmaktadır. Çocukların, aslında kendilerine oldukça yabancı olması gereken işleri tıpkı okula gitmek ya da oyun oynamak gibi kabullenmiş durumda oldukları görülmüştür. Gerek ailelerin, gerekse işverenlerin onlara yetişkin gibi davranması ve omuzlarına ancak bir yetişkinin kaldırabileceği sorumluluklar yüklemesi onları çocuksu ilgilerinden yoksun bırakmış, bir tür zorunlu “erken yetişkinliğe” mecbur kılmış durumdadır. Verilen yanıtlar, iş yaşamının çocuklar için ne kadar ağır, yıpratıcı ve kabul edilemez olduğunu göstermektedir (Hayata Destek İnsani Yardım Derneği, 2017). (referansları verdikten sonra nokta koy) Çocukların düşük ücretler karşılığında çalıştırılması onları yetişkinlerin istismarına açık hale getirmekte ve eğitim geleceklerinin karartılmasına neden olmaktadır (Şirin ve Rogers-Şirin, 2015).

Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum başlıklı çalışmada Suriyelileri “misafir” olarak değerlendirmenin onların haklarına erişimlerinin ev sahibinin inisiyatifine kalmasına sebep olabileceği ortaya konulmaktadır (Erdoğan, 2018, s.182). Bu da hem yetişkin hem de çocuk Suriyelilerin sömürüye açık hale gelmesine neden olmaktadır. Çalışan çocuklar, kötü beslenme, çeşitli kazalar, şiddet eğilimi, sokak yaşamına veya suça karışmaya kadar uzanan çeşitli risklerle karşılaşabilmektedir (Çakırer Özservet & Sirkeci, 2016). Özellikle küçük yaşta çalışmak zorunda olan çocukların bir kısmı işveren tarafından kötü muameleye maruz kalmakta ve çok uzun saatler emeğinin karşılığını bile almadan çalıştırılmaktadır.

Bayrakçı, Göksoy ve Kahraman’ın (2018: 139) Van’da gerçekleştirdiği, Suriyeli çocuklar üzerine olan araştırmasında çocukların çalışmak istemedikleri, ancak aileleri öncelikli olduğu için çalışmak zorunda kaldıkları görülmektedir. Burada ailesini geçindirebilecek kadar para kazanmak için maruz kaldıkları kötü muamele, horlanma ve fiziksel şiddet onların psikolojik durumlarını da kötü etkileyerek sağlıklı bir gelecek zemini hazırlamalarına imkân vermemektedir (Bayrakçı vd., 2018). Yaşlıları gibi okula gitmek, oynamak yerine çalışmak zorunda kalmaları onların toplumdan da soyutlanmasına sebep olmaktadır. Böylece yıllardır yaşadıkları topluma uyum sağlamaları da zorlaşmaktadır. Suriyeli çocukların önemli sorunlarından biri olan çocuk işçiliği beraberinde diğer sorunların ortaya çıkmasına da sebebiyet verdiği için öncelikle çözüme kavuşturulması gereken bir sorundur. Öncelikli olarak okul çağındaki Suriyeli çocukların çalışmak zorunda kalması onların eğitimlerine devam edebilmelerinin önünde büyük bir engeldir. Eğitim ile çocuk işçiliği arasında çift taraflı bir ilişki vardır. Eğitim, çocukların erken yaşta çalışmasının önlenmesi için en önemli faktörlerden biri iken, çocuk işçiliği de eğitimin önündeki en büyük engellerden biridir (Guarcello vd, 2006).

2.4.2. Eğitim ve okullaşamama sorunları

Suriyeli sığınmacı çocuklar, hem mülteci kamplarında hem de göç ettikleri ülkelere yerleştirildikten sonra pek çok eğitim ve ruh sağlığı riskiyle karşı karşıya kalmışlardır. Pek çoğu travmatik olaylar yaşamış, eğitime uzun süre ara

vermişlerdir ve bunun olası sonuçlarından kaçınmak için birtakım müdahalelere ihtiyaç vardır.

Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle ülkelerini terk eden Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu ülkemize gelmiştir. Göç idaresi Genel Müdürlüğü'nün Ocak 2021 verilerine göre Türkiye'de bulunan 3,6 milyonu aşkın Suriyelinin yaklaşık yarısını 0-18 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır. Sayılarının oldukça fazla olması eğitim çağındaki bu çocukların yaşamlarının en verimli yıllarını eğitimlerine devam ederek geçirmelerini sağlamak onlara yapılacak en önemli katkılardan biridir.

Suriyelilerin Türkiye'de geçici olmadıklarının anlaşılmasıyla birlikte Suriyeli çocukların eğitiminde farklı alternatifler ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin okul çağındaki Suriyeli çocuklara yönelik, 2014/21 sayılı "Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi" kapsamında kamp içlerinde ve kamp dışlarında kurulan geçici eğitim merkezlerinde, bununla birlikte kamp dışındaki Suriyeli çocuklara da devlet okullarında ve ayrıca Suriyelilerin açtığı özel okullarda eğitim hizmetleri sunulmaktadır (MEB, 2014). Her ne kadar eğitim hizmeti almalarını sağlayan ortam yaratılmış, hatta devlet okullarının kapıları açılmışsa da bu durum eğitimin önündeki tüm engellerin kalktığı anlamına gelmemektedir. Suriyelilerin devlet okullarına uyum sağlama konusunda yaşadıkları problemlerin başında dil engeli gelmektedir. Türkiye'ye geldikleri ilk yıllarda günümüze 10 yıllık bir süre olduğundan dil engelinin ilk zamanlardaki gibi olmadığı düşünülmektedir. Özellikle GEM'lerin kapatılmaya başladığı (2017 yılından itibaren) ve Suriyeli çocukların devlet okullarına zorunlu entegrasyonunun başladığı 2016-2017 eğitim öğretim yılından sonra dil öğrenme süreci daha iyiye gitmiştir. Ancak hala dil probleminin tam olarak aşamayan öğrencilerin olması okuldaki diğer öğrencilerle sosyal ilişkilerinin de zayıf olmasına yol açmaktadır. Dil bilmemeleri hem okul ortamında iletişim kurmakta sorun yaşamalarına hem de dersi anlamamalarına neden olmaktadır. Bunların dışında dil engelini aşsa da devlet okullarında okumayı kabullenmeyen öğrenciler için okula uyum sağlamak oldukça zordur. Bunda toplumun, okuldaki öğrencilerin dışlayıcı etkisi, Suriyeliler hakkında yapılan olumsuz yargılar ve bu nedenle ailenin de yerli halk hakkındaki düşüncelerinin etkisi vardır. Bazı okullarda idareciler ve öğretmenlerin Suriyeli öğrencilere yaklaşımı daha olumlu iken bazı okullarda idari kadronun ve öğretmenlerin de Suriyelilere karşı önyargılı olması

Suriyeli çocukların eğitim sistemine adapte olmasının önünde engel teşkil etmektedir.

Tablo 7. Eğitim- Öğretim Yılına Göre Devlet Okullarına ve GEM'lere Kayıtlı Suriyeli Öğrenci Sayısı, Okul Çağındaki Nüfus ve BOO (2014-2019)

Eğitim Yılı	Devlet Okulları	Geçici Eğitim Merkezleri	Toplam	Okul Çağındaki Nüfus	Brüt Okullaşma Oranı
2014-2015	40,000	190,000	230,000	756,000	30,0%
2015-2016	62,357	248,902	311,259	834,842	37,0%
2016-2017	201,505	291,039	492,544	833,039	59,0%
2017-2018	387,849	222,429	610,278	976,200	62,5%
2018-2019	552,546	90,512	643,058	1,047,536	61,4%
2019-2020*	659.450	25.278	684.728	1.082.172	63.3%

*Açık öğretim okullarına kayıtlı 39755 çocuk toplam sayıya dahil edilmiştir.

Kaynak:MEB,2019,https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/27110237_OCAK_2020internet_BulteniSunu.pdf. erişim tarihi:20.06.2021

Tablodaki sayılara bakıldığında, 2018-2019 yıllarında örgün eğitime kaydolananların sayısının 2019-2020 yıllarında arttığı görülmektedir. Buna bağlı olarak brüt okullaşma oranı %63' e çıkmıştır. Artış yüzdesi çok olmamakla birlikte okullaşma oranındaki artış 2016-2017, 2017-2018 eğitim öğretim yılında sıçrama yapmıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılında devlet okullarına kayıtlı öğrenci sayısı ilk defa GEM'lere kayıtlı öğrenci sayısını aşmıştır. Bu durum MEB'in 2016-2017 eğitim öğretim yılından itibaren GEM'lerdeki öğrencilerin kademeli olarak devlet okullarına geçiş politikasının da etkisini göstermektedir. Aynı zamanda, geçici eğitim merkezlerine giden öğrenci sayısında da paralel bir azalma söz konusudur. Okul çağındaki nüfusun %50'sinden fazlasının okullaşması güzel bir gelişme olduğu gibi yeterli değildir. Suriyeli çocukların okullaşma oranlarını daha da arttırmaya yönelik çalışmalara devam edilmesi gerektiği görülmektedir. Devlet okullarına

kayıtlı öğrencilerin oranlarının yüksek olması yanıltıcı olabilmektedir. Çünkü çalıştığı için okula devam sağlayamayan öğrenciler de mevcuttur. Devamlı olarak okula gittiğinden, eğitim aldığından emin olduğumuz Suriyeli çocuklar için okullaşma tabirini kullanmak daha uygun olacak ve doğru sonucu verecektir.

Suriyeli çocukların ailelerini geçindirmek için çalışmak zorunda kalmaları eğitimlerinin önündeki en büyük engellerden biridir. Pek çoğu çalışmak yerine okula gitmeyi istese de hayatta kalmak için ailelerine yeterli destek sağlanmadığı sürece çalışmaya mahkûm olmaktadır. Sokaklarda ve kötü koşullarda çalışmak zorunda kalan çocuklar, sağlık ve güvenlik riskleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum onların fiziksel ve psikolojik gelişimlerine ket vurmakta ve sağlıklı birer birey olmalarının önünde engel teşkil etmektedir. Göçmen çocukların eğitimlerinin devam etmemesi onların eğitimsiz bireyler olarak büyümesine ve niteliksiz işgücü elemanı olmalarına sebep olmaktadır (Eren, 2019). Suriyeli ailelerin kız çocuklarını namus kaygısı, hane içi harcamaların bir birey için eksilmesi ve çocuklarının yaşam koşullarının evlilik sonrasında iyileşeceği inancı gibi sebeplerden dolayı erken yaşta evlendirebildikleri görülmektedir (Şenol & Dinç, 2017, s.1). İçinde bulundukları koşullardan dolayı Suriyeli çocuklar ailelerinin uygun gördüğü ve kendi tercihleri olmayan hayatları yaşamaktadırlar. İsteyerek ya da istemeyerek, ülkedeki diğer çocuklar gibi var oldukları toplumun bir üyesi olan mülteci çocuklar da eğitim kurumuna ve okul sistemine yerleştirilmeli, ihtiyaçları karşılanmalı, ayrıca gelecek için eğitilmelidirler. Toplumda bulunan diğer çocuklara göre küçük yaşta yaşamak zorunda kaldıkları travmatik olaylar nedeniyle sağlıklı gelecek planları yapmaları pek mümkün olmamaktadır. Sığındıkları ülkede eğitime devam edebilen sığınmacı çocukların büyük bir çoğunluğu okullarda, maddi imkânsızlık, ayrımcılık, dil ve arkadaş edinememe gibi sorunlar yaşamaktadır. Bu durum sığınmacı çocukların sağlıklı bir eğitim sürecinden geçmelerini ve yeni kültüre adaptasyonlarını engellemektedir. Bu nedenle toplumdaki diğer çocuklarla ortak bir kültürün paydası altında yaşamayı öğrenmeliler ve eğitimcilerin desteğiyle kendilerini topluma, yaşadıkları ortama ait hissetmeleri sağlanmalıdır (Usanmaz vd., 2016). Tüm bunlara ek olarak, çeşitli araştırmalarda sığınmacı çocukların eğitimindeki belli başlı sorunlar şu şekilde belirlenmiştir:

1- Dil sorunu,

- 2- Eğitim düzeyini kanıtlayıcı belge eksiklikleri nedeniyle bürokratik engellerin ortaya çıkması,
- 3- Göçmenlerin, devlet okulu, geçici eğitim merkezi (GEM), bazı özel okullar ve merdiven altı ortamlarda eğitim almaları nedeniyle eğitimde koordinasyonun sağlanamaması,
- 4- Devlet okullarının yabancı öğrencilere hizmet verme konusunda hazırlıksız yakalanmaları nedeniyle oluşan fiziki alt yapı yetersizlikleri,
- 5- Öğretmenlerin yabancı öğrencilerle çalışma konusunda yeterince bilgiye sahip olmamaları,
- 6- Müfredat ve öğretim materyallerindeki eksiklik ve yetersizlikler (Coşkun, Ökten, Dama, Barkçin, Zahed ve diğerleri, 2017; Emin, 2016; Erdoğan, 2014; Kirişçi, 2014; Komşuoğlu ve Ateşok, 2016; Özer, Levent ve Çayak, 2017; Seydi, 2014; Uğurlu, 2018; Yılmaz, 2015).

Bunlar eğitimle ilgili sorunlar olmakla birlikte, bunlara ek olarak diğer faktörlerden kaynaklanan ve eğitimi doğrudan etkileyen, çeşitli araştırmalarda belirlenen sorunlar bulunmaktadır:

- 1- Göçmenlere yönelik olumsuz algılamalar,
- 2- Göçmen çocukların ucuz işgücü olarak görülmesi,
- 3- Ekonomik yetersizlikleri nedeniyle erken yaşta çalışmalarından kaynaklanan çocuk işçiliği,
- 4- Kız çocuklarının sosyo-ekonomik ve kültürel sebeplerle erken yaşta evlendirilmeleri (BMMYK–UNCHR, 2014; Harunoğulları, 2016; Sirin ve Rogers-Sirin, 2015; Uğurlu, 2018; Watkins ve Zycks, 2014).

Eğitimle ilgili sorunların yanı sıra, çevresel faktörlerin etkisiyle sığınmacı çocukların eğitim hizmetlerinden faydalanmasına engel teşkil eden sorunlar bulunmaktadır. Oysa savaş ve çatışmalı ortamlardan güvenlik gerekçesiyle göçmek zorunda kalan çocukların eğitim, büyüme ve gelişmeleri sadece uluslararası sözleşmelerle tanınmış bir hak olmakla kalmaz, aynı zamanda bir normalleşme ve sağaltım aracıdır (Eren, 2019).

Göçmen çocuklarının sosyal yeterliklerinin algılanışı ile ilgili olarak iki paradigmadan söz edilebilir. Birinci paradigma, azınlık çocuklarının sosyal açıdan toplum tarafından dışlanmış kişiler olarak algılanmalarındır. Tam aksi bir görüş olarak ikinci paradigmada ise azınlık çocuklarının sosyal açıdan içe kapanıp kendilerini toplumdan dışlamış kişiler olarak algılanmalarındır. Bu durum, çocuklarının sosyal yeterliliklerinin, içinde bulundukları genel toplumun ve kendi ailelerinin çocuğun davranışlarını farklı olarak algılamasına bağlı olarak değişmektedir. İki değerlendirme farklılaştıkça çocuğun sosyal gelişimi ve uyumu zorlaşmaktadır (Ergin, Ermağan, 2011). Suriyeli sığınmacı çocuklar da ülkemizde bu süreci yaşadıklarından dolayı topluma uyum sağlamaları oldukça gecikmekte, bu durum da onların hayatında kayıp yıllar olmasına neden olmaktadır.

2.4.3. Vatansız olma sorunu

“Refakatsiz çocuk mülteci” tanımı, Türkiye’de bulunan ve BMMYK’ya “mültecilik”, Türkiye Cumhuriyeti İç İşleri Bakanlığı’na “sığınma” başvurusunda bulunmak isteyen, başvuruda bulunmuş olan ya da bu statülerden birine sahip olarak tanınmış tüm refakatsiz çocukları kapsamaktadır.

Mülteci çocukların çoğu uğradıkları zulümden aile bireyleri ile birlikte kaçmaktaysa da, kayda değer bir bölümü bu kaçış esnasında ailelerinden ayrı düşmektedir. Refakatsiz çocuk mültecilerden bazıları yakın akrabalarının öldürülmelerine, tecavüze uğramalarına, tutuklanmalarına ya da “kayıp edilmelerine” tanıklık etmiştir. Kimisi de kendi hapse atılmış, işkence görmüş, ya da kaçırma, zorla evlendirme ve zorla silah altına alma gibi çocuğu hedef alan zulüm biçimlerine maruz kalmıştır (Derneği. H.Y., 2010). Suriyeli çocukların, özellikle yeni doğanların karşı karşıya olduğu bir diğer sorun doğum kayıt belgelerinin olmaması sebebiyle vatansızlık riski ile karşı karşıya kalmalarıdır. Yenidoğan Suriyelilere Türkiye’de doğmuş olsalar bile vatandaşlık verilmediğinden, ne Suriye ne de Türkiye vatandaşı olabiliyorlar. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’na göre vatandaşlık doğumla veya sonradan kazanılır. 5901 sayılı TVK madde 11’de belirtilen Türk vatandaşlığı kazanma kriterlerine göre Türk vatandaşlığı kazanmak isteyen yabancılarda “Kendi millî kanununa, vatansız ise Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak, başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet etmek,

Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etmek, genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak, iyi ahlak sahibi olmak, yeteri kadar Türkçe konuşabilmek, Türkiye'de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmak, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak”, şartları aranmaktadır. Kanuna göre Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller kapsamında ise 12. Maddede belirtilen 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 31 inci maddesinin birinci fıkrasının (j) bendi uyarınca ikamet izni alanlar ile Turkuaz Kart sahibi yabancılar ve bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu olanların istisnai hallerde vatandaşlığı kazanacağı belirtilmektedir. Suriyelilerin Türk vatandaşlığını kazanması da istisnai hallerde mümkün olabilmektedir. Cumhurbaşkanının belirlemesi halinde bu geçerli olmaktadır. Cumhurbaşkanının yaptığı konuşmalarda Suriyelilere Türk vatandaşlığı verileceği belirtilmiş olsa da İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre Aralık 2019 itibariyle Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli sayısının **110 bin** olduğu belirtilmektedir. Bugün ülkemizde bulunan 3,6 milyonu aşkın Suriyelinin %10'unun bile vatandaşlık kazanamadığı ve dolayısıyla vatandaş olmanın verdiği pek çok haktan gereği gibi faydalanamadığı anlaşılmaktadır (<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, 2019).

Bir grup Suriyeli katılımcı ile yapılan görüşmelerin ele alındığı bir çalışmaya göre (Şanlı, 2020), Suriyeli çocukların ailelerinin vatandaşlık almış olsa da kendilerinin vatandaşlık alamamaları nedeniyle pek çok problemle karşılaştığı belirtilmektedir. Türkiye’de doğmaları nedeniyle Suriye vatandaşı da olamayan çocukların vatansız statüsünde değerlendirildiği ancak yasal olarak bu statüde bile olmadıklarından gelecekte pek çok sorun yaşayacakları bilinmektedir. Suriyeli ailelerle yapılan görüşmelerde uzun yıllardır Türkiye’de yaşadıkları, bazı ailelerin vatandaşlık aldıkları ancak aileler alsa da çocukların ve yeni doğan bebeklerin pek çoğunun hala vatandaşlık alamadığı ve başvurduktan sonra sonuçlanma sürecinin de çok uzun sürdüğünden şikayetçi oldukları ifade edilmiştir. Çocukların vatandaşlık başvurularının bu kadar uzun sürede sonuçlanmaması ilerde sosyal hizmetlerden yararlanmada, kreşe veya anaokuluna kayıt yaptırmak istediklerinde birtakım

sorunların baş göstereceğinin habercisidir (Şanlı, 2019). Bu sürecin seyahat özgürlüğünden faydalanamamaları, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşamaları, ailelerin çocukların aşılarını yaptıramamaları ve devletten yenidoğan bebek desteği alamamaları gibi olumsuz durumları beraberinde getirdiği görülmektedir. Böylece insani olarak hakları olan pek çok hizmetten faydalanamamaktadırlar. Ulusal ve uluslararası hukuki belgeler ışığında bakılırsa çocukların daha korumacı ve güvenli bir ortamda büyüme hakları vardır. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 7. Maddesi ve devamında ; “Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.” “Taraflar Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler” diyerek taraflar devletlerin sorumluluklarından bahsetmektedir. Yine aynı sözleşmenin 24. Maddesine göre “Taraflar Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraflar Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler” denilmektedir. 28.maddede de taraflar devletlerin, çocuğun eğitim hakkını kabul ettiğini ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmektedirler.

“Çocuğun Yüksek Yararı” ilkesi tüm çocuklarla ilgili atılacak her adımda çocuğun yararını gözetecek temel bir ilkedir. Bu kavram Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin (ÇHS) 3. Maddesinde geçen ve Sözleşmenin asli yaklaşımını ve temel değerini belirleyen kavramdır. “Kamusal ya da özel yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar ya da yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun yüksek yararı temel düşüncedir.” (ÇHS madde 3, paragraf 1). Türk hukukunda 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunun 4. Maddesinde çocukların haklarının korunmasına yönelik temel ilkelere yer verilmiştir. Ancak Suriyeli sığınmacı çocukların yaşadıkları göz önünde bulundurulduğunda, çocukların yüksek yararlarına uygun bir hayat sürmedikleri ve bu durumun onların geleceği üzerinde olumsuz etkilerinin olacağı görülmektedir.

2.4.4. Sağlık sorunları

Salgın hastalıklar özellikle barınma merkezleri dışında yaşayan çocuklar için de önemli bir risk alanı oluşturmaktadır. Bunların sebebi sağlıklı koşullarda yaşamaları, yetersiz beslenme, özellikle bebeklerin doğumdan itibaren düzenli doktor kontrolünün olmaması ve bu nedenle bağışıklığı güçlendirici ve koruyucu aşılamaların yapılmıyor oluşu salgın hastalıkların baş göstermesine sebep olmuştur. Bu da, halk arasında dolanan “hastalıkları Suriyeliler getirdi” ifadesinin doğruluğunu zayıflatmakta ve Suriyeli çocukların Türkiye’ye giriş yaparken aşılanmadıkları için bu hastalıklara yakalandıklarını göstermektedir (TTB, 2014).

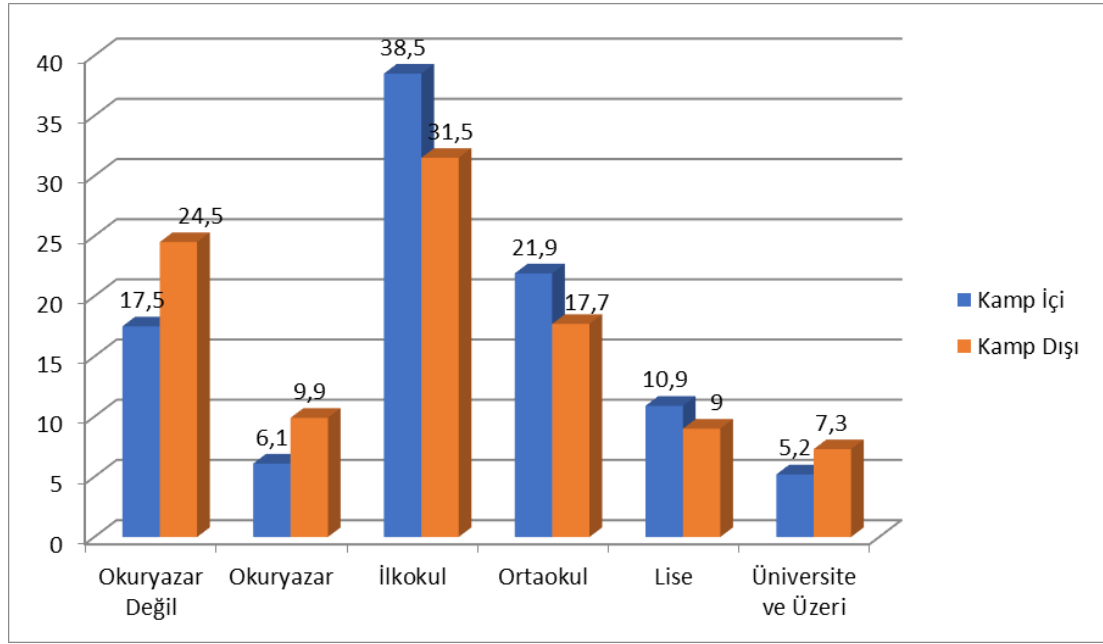
Suriyeli sığınmacı çocukların sağlıklarının fiziksel olarak etkilenmesinin yanında yaşadıkları psikolojik travmalar da gelecekleri üzerinde çok fazla etkili olacaktır. Savaş, başka bir ülkeye göç ve göç ettikleri ülkede yaşadıkları zor hayat koşulları, çocukluk döneminin en verimli olarak geçirilmesi gereken döneminde karşı karşıya oldukları gerçeklerdir. Tüm bunların çocukluklarından kalan bir travma olarak gelecekteki psikolojilerini etkileyecek izler bırakacakları gerçeği unutulmamalıdır. Mülteci ve sığınmacı çocuklar üzerinde yapılan pek çok araştırmaya göre yaşadıkları ülkeden ayrılmak zorunda kaldıklarından dolayı, göç ettikleri ülkede yabancılaşma, sevdiklerinin savaş ortamında kaybına tanıklık etmeleri ve yeni, bilmedikleri bir ülkede hissettikleri yalnızlık, tek başına ayakta kalmaya çalışmak ve yaşadıkları yoksulluk gibi etkenler onları daha da stres altına sokmakta, ruh sağlıklarını olumsuz etkilemekte ve yaşadıkları topluma uyum sağlamış sağlıklı bireyler olmalarına engel olmaktadır. Suriyeli çocuklar üzerinde yapılan bir saha araştırmasında yöneltilen sorulara verilen cevaplara bakıldığında %48,2’sinin yaşadığı olayla ilgili düşündüğü, %46,8’inin yaşadığı olayla ilgili konuşmaktan kaçındığı, %44,3’ünün olayla ilgili anımsatıcılardan kaçındığı, %44,3’ünün olayla ilgili güçlü duygular hissettiği, %43,9’unun yaşadıkları olayları belleğinden atmaya çalıştığı belirtilmektedir. Alınan cevaplar, yaşadıkları göç travmasının psikolojilerini ne kadar olumsuz etkilediğini göstermektedir (Özer, Şirin, 2013).

2.5. Suriyeli Kadınların Sorunları

Suriyeli sığınmacıların %46,1'ini kadınların oluşturması, kadınların göç sürecinden en çok etkilenen gruplar arasında olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan Suriyeli sığınmacı kadınların sorunlarını ele almak, hem yaşadıkları toplumla olan ilişkilerini iyileştirmek açısından hem de sığınmacıların uyumu açısından önemlidir. Suriyeli mültecilerin her ne kadar hepsi için olsa da Suriyeli kadınları ele aldığımız bu bölümde özellikle onların topluma dahil olması için aile, akrabalık, etnik ve dini aidiyetlere dayalı kurulan bağlar gibi toplumsal ağlar, üzerinde durulması gereken konulardır (Akyiğit, 2016). Ayrıca, kadının rolü aile içerisinde oldukça önemli olduğundan, savaş nedeniyle yurtlarından olan sığınmacılarda da kadının hem çocuklarına hem eşine hem de diğer aile bireylerine karşı sorumluluk yüklenmesi söz konusu olduğundan, Suriyeli kadın sığınmacıların sorunları ve ihtiyaçlarına ne derece cevap verildiği ve sunulan hizmetlerin yeterliliği üzerine odaklanılması kadını güçlendirmek ve aileye destek olmak açısından oldukça önemlidir. Kadınlar cinsiyet farklılığı yüzünden erkeklere nazaran daha ciddi problemlerle karşılaşmakta; cinsel taciz, tecavüz ve şiddete de maruz kalabilmektedirler (Tuzcu ve Ilgaz, 2015). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından da dezavantajlı durumda olan Suriyeli sığınmacı kadınlar sığındıkları ülkede sosyal, fiziksel ve ruhsal olarak yaşadıkları sorunlarla beraber cinsiyet ayrımına yönelik travmalar da yaşadıklarından, yaşam koşullarının iyileştirilmesi hassasiyet gerektiren bir konudur.

Türkiye'ye geldikleri ilk zamanlarda sığınmacılar için kurulan kamplarda kalan Suriyeli sığınmacıların sayısı oldukça fazlaydı. Kamp içerisinde kendilerine sunulan imkanlardan faydalanan sığınmacılar olduğu gibi, kamp dışında yaşayanlar da vardı. AFAD'ın Suriyeli kadınlarla yaptıkları görüşmeler sonucu düzenlediği raporda, kamplarda yaşayan kadınların kamp dışında yaşayanlara göre daha iyi durumda olduğu görülse de, kamp içinde yaşanan sorunlar olduğundan da bahsedilmektedir. Bu çalışmada da, gerek kamp içinde yaşayanlar gerekse kamp dışında yaşayan kadınların sorunları ayrı ayrı ele alınarak, bunların giderilmesine bir yol haritası belirlenmesine yönelik olarak uygulanacak politikaların hayata geçirilmesine katkı sağlamak amaçlanmaktadır (Akyiğit, 2016).

Ülkelerindeki savaşın fiziksel ve psikolojik şiddetinden kaçmak isteyen Suriyeli sığınmacı kadınlar göç ettikleri Türkiye’de de temel ihtiyaçların karşılanması, maddi sıkıntılarla baş etmeye çalışma ve insani koşullardan uzak mekanlarda zorlu barınma gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Göç süreci ile ortaya çıkan maddi imkansızlıklar sığınmacıların hayat standardını oldukça düşürmüştür. Bunların yaşanmasında sığınmacıların toplu mekanlarda yaşıyor olması, gelirlerinin giderlerinden az olması, devletten sosyal yardım alma oranlarının düşük olması gibi faktörlerin etkisi vardır (Gümüş ve Ark, 2017).

Şekil 8. Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Eğitim Durumu Dağılımı

Kaynak: AFAD,2014, file:///C:/Users/handan/AppData/Local/Temp/turkiye_deki-suriyeli-kadınlar_-2014_2_-1.pdf,erişim tarihi:31.03.2021

Tablo 8: Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Eğitim Durumu Dağılımı

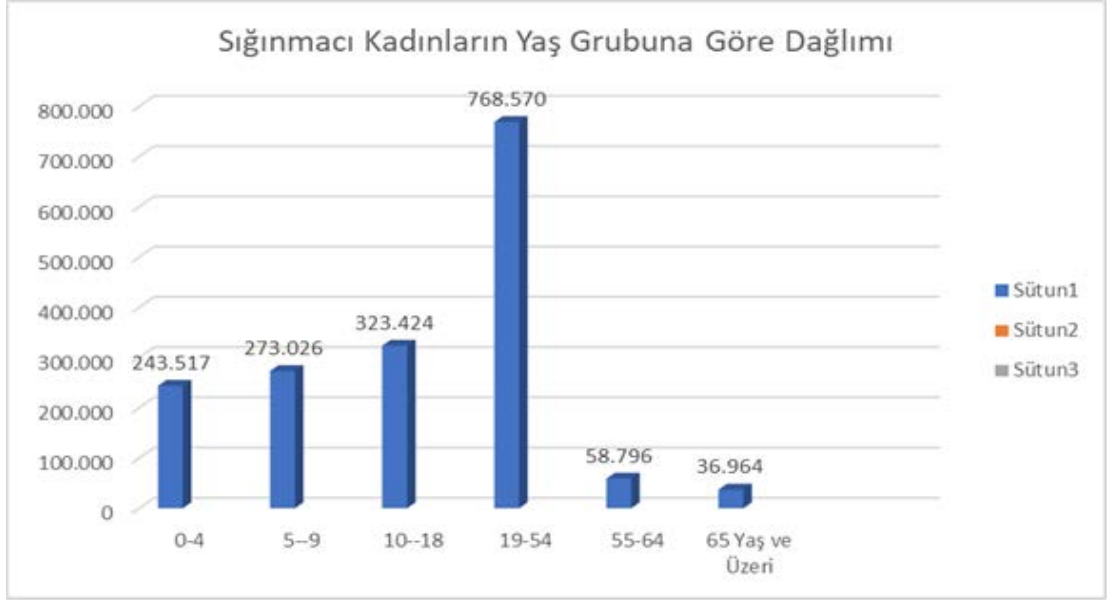
	Kamp İçi		Kamp Dışı		Genel	
	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)	Sayı	Yüzde (%)
Eğitim Durumu						
Okuryazar Değil	554	17,5	720	24,5	1.274	20,9
Okuryazar	193	6,1	291	9,9	484	7,9
İlkokul	1.217	38,5	925	31,5	2.142	35,1

Ortaokul	692	21,9	518	17,7	1.210	19,8
Lise	344	10,9	265	9	609	10
Üniversite ve Üzeri	165	5,2	214	7,3	379	6,2
Toplam	3.165	100	2.933	100	6.098	100

Kaynak: AFAD,2014, file:///C:/Users/handan/AppData/Local/Temp/turkiye_deki-suriyeli-kadınlar_-2014_2_-1.pdf, erişim tarihi:31.03.2021

AFAD tarafından oluşturulan bu tabloya baktığımızda, Suriyeli kadınların ya hiç eğitim görmemiş ya da eğitim seviyesi çok düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Okuryazar olmayanların oranı %21 seviyesindedir. Bu da her 100 Suriyeli kadından 21'inin okuma yazma bilmediği anlamına gelmektedir. Okuryazar olmayan, okuryazar olan ve ilkokul seviyesinde eğitim görmüş kadınlar bir arada değerlendirildiğinde %64'lük gibi çok yüksek bir oranla karşılaşılmaktadır. Kamp içi ve kamp dışı ayrı olarak değerlendirildiğinde ise bu oran kamp içi kadınlarda %62 kamp dışı kadınlarda ise %64 olarak karşımıza çıkmaktadır (AFAD, 2014). Suriyeli kadınların eğitim seviyesinin bu kadar düşük olması onları daha savunmasız, başkalarına bağımlı ve istismara açık hale getirmektedir. Bu nedenle kadınların karşılaştığı sorunları ele alarak çözüm odaklı çalışmalar yürütülerek, toplumda kendilerine güvenen, güçlü bireyler olmalarını sağlamak için önemli adımlar atılmalıdır.

Kamplarda yaşayan kadınlar ile kamp dışında yaşayan kadınların yaş dağılımları büyük oranda benzerlik göstermektedir. En yoğun olan yaş grubu 19-54 yaş grubudur. Kamplarda yaşayanların yüzde 42'si ve kamp dışında yaşayanların yüzde 44'ü bu yaş grubuna dâhildir. Bu yaş grubuna genellikle "asal" yaş grubu adı verilmektedir. Bu grup çalışma çağı nüfusu olarak da tanımlanmaktadır. Türkiye'de bulunan Suriyeli kadınların yarıya yakının, çalışma çağında ve iş gücüne katkı yapabilecek durumda olduğu dikkat çekicidir (AFAD, 2014).

Şekil 9. Sığınmacı Kadınların Yaş Grubuna Göre Dağılımı

Kaynak: GİGM, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (07.07.2021 tarihi itibarıyla), erişim tarihi: 31.03.2021

Kamp içinde bulunan kadınların yaklaşık yüzde 4'ü 1 yaş ve altı bebeklerden oluşmaktadır. 2-6 yaş aralığındaki çocuklar yüzde 16, 7-12 yaş aralığındaki çocuklar yüzde 17 ve 13-18 yaş aralığındaki ergenler ise yüzde 16'lık bölümü oluşturmaktadır. 0-18 yaş grubu birlikte değerlendirildiğinde, kamp içindeki kadınların yüzde 53'ünün 18 yaş ve altı kişilerden oluştuğu görülmektedir. Çalışma çağı olarak nitelenen 19-54 yaş grubunun oranı yüzde 42, 55-64 orta yaş grubu yüzde 3 ve 65 yaş ve üzerindeki kişiler ise yüzde 2'lik kesimi oluşturmaktadır (AFAD, 2014). Çalışma çağındaki nüfusun yüksek oranda olması iş yaşamlarını idame ettirebilmek için iş sahasına katılabilecek potansiyel iş gücünü göstermektedir.

2.5.1. Sağlık sorunları

Ülkemize gelen Suriyeli sığınmacı kadınların bir kısmı kurulan kamplara yerleşirken bir kısmı da kamp dışında yaşamlarını sürdürmeyi tercih etmiştir. Kamp dışında yaşayan kadınlarla ilgili kayıtlı verilere ulaşmak daha zor olsa da kamplarda yaşayanlarla ilgili verilere bu alanda düzenlenen çalışmalar sayesinde ulaşılmaktadır. Sığınmacı kadınların yaşadıkları sağlık sorunları devamında başka sorunlara da yol

açtığından önem arz eden bir konudur. Sığınmacı kadınlar gerek fiziksel gerekse ruhsal açıdan sağlıklarını tehdit edecek durumlarla karşı karşıyadır.

2013 yılında yayımlanan “Geçici Koruma Altında Verilen Sağlık Hizmetleri Genelgesi” ile sığınmacılar kayıt olup resmi kimlik kartlarını almaları halinde sağlık hizmetlerine erişim hakkı kazanmaktadır. Ancak bununla sorunlar tamamen bitmemiştir; sığınmacılar sağlık hizmetlerine erişim konusunda hala sorunlar yaşamaktadır. Sağlık hizmetlerine erişim için gerekli olan kimlik kartlarının olmaması ya da kayıt yaptırdıkları şehirle yaşadıkları şehirlerin farklı olması, dil engeli yüzünden sağlık personeliyle iletişim kuramamaları ya da kuramayacaklarını düşünmeleri, sağlık personelinin nadiren de olsa ayrımcı tutum ve tavır görmeleri, sağlık hizmetleri ve bu hizmetlere nasıl erişilebileceği konusunda bilgi eksikliği olması, sığınmacıların sağlık hizmetlerinden faydalanamaması ile ilgili başlıca problemlerdir (SGDD, 2018).

Yerinden edildiği ülkeden giderken alt üst olmuş düzeninin yarattığı kaygı ve stres kadınların ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bunun yanı sıra, göç esnasında aç, susuz kalmaları, uygunsuz yerlerde konaklamaları, göç esnasında ve göç ettikten sonra karşılaştığı fiziksel ve cinsel şiddet de sağlıklarını olumsuz yönde etkilemiştir. Ülkemize geldikten sonra insani haklardan faydalanmaları ve kayıt süreci uzun bir süre aldığından, yaşadıkları sağlık problemlerinin giderilememesi de sağlıklarında ciddi hasarlara yol açmıştır. Göç edilen ülkenin sağlık hizmetleri hakkında yeterli bilgilendirmeye sahip olmayan Suriyeli sığınmacıların maddi yoksunluklar, geldiği ülkenin dilinin bilmediğinden sağlık personeli ile iletişimde yaşadığı güçlükler de sağlık sorunlarının bir başka boyutunu oluşturmaktadır. (Önal ve Keklik, 2016) Sığınmacı kadınlar maruz kaldıkları rutin baskılar ve tecrit edilmiş bir yaşam sürmeleri nedeniyle ruh ve sinir hastalıklarına yakalanma riskini daha fazla taşımaktadırlar. Özellikle kişilik gelişiminin henüz tamamlanmadığı ergenlik dönemini geçiren genç kadınlar, bu dönemi yabancı bir ortamda taciz ve istismar riski altında, yoksulluk ve yoksunluklar içinde geçirmek durumunda kalmaktadırlar. Mağduriyet nedeniyle yapılan kısa süreli evliliklerin ve fuhuşun yaygınlaşmış olması nedeniyle, cinsel yollarla bulaşan hastalıkların artması riski de bir diğer önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır (MAZLUMDER, 2014).

Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları sağlık sorunlar üreme sağlığını da olumsuz etkilemektedir. Yapılan bir araştırmaya göre kadınlarda doğurganlığın yüksek olduğu, jinekolojik sorunlar yaşadıkları, aile planlama hizmeti almada ve kullanmada, kadın ve üreme sağlığını koruyan davranışlar açısından yetersizlikler olduğu bulgusuna varılmıştır (Gümüş ve ark, 2017). Hamile sığınmacılar, hamilelik süreçlerini doktor gözetiminde geçirmemekte, hastane ortamından uzak, sağlıklı ortamlarda doktorsuz ya da herhangi bir sağlık personeli olmadan doğum gerçekleştirmektedirler (Genç ve Öztürk, 2016). Hamilelik dönemini bakımsız geçirmiş, uygun olmayan, sağlıklı ortamlarda doğum yapılması hem anne hem de bebeğin sağlığı açısından risk teşkil etmektedir. Türkiye’de yeni doğan bebek sayısı Sağlık Bakanlığı’nın resmi verilerine göre Ocak 2020 itibari ile 535 bine ulaşmıştır. Türkiye’de 2011-2015 arasında 116 bin, 2016’da 82.850, 2017’de 111.325, 2018’de 113 bin, 2019’da ise 107 bin Suriyeli bebek doğmuştur. Aralık 2019 itibari ile Türkiye’de 0-4 yaş arası Suriyeli çocukların sayısının 591 bin, 5-9 yaş arası çocukların sayısının 494 bin olduğu dikkate alınırsa, Türkiye’de doğan Suriyeli bebek sayısının 550 bini aştığı hesaplanmaktadır (Erdoğan, 2019). Kayıtlı Suriyeli yeni doğan bebek sayısının 2016 yılından itibaren hızlı bir şekilde arttığına bakılırsa hamilelik sürecini bahsedilen koşullarda, sağlıklı olarak geçiren kadınların fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca bunun dışında kayıtlı olmayan yeni doğan bebeklerin sayısını net olarak tahmin edilemediğinin de göz önüne alınması, sayıların fazlalığını görmek açısından önemlidir. Sağlıksız beslenerek, hijyen koşullarından yoksun ortamlarda gerçekleşen doğumlar sonrasında annede ciddi sağlık problemleri oluşması, komplikasyonlar gelişmesi ve annenin veya bebeğin hayatını kaybetmesi ihtimal dahilindeki sonuçlardır. Bu nedenle anne ve bebek sağlığı konusu ivedilikle önlem alınmasını gerektiren sorunlar arasında bulunmaktadır.

2.5.2. Erken yaşta yapılan ve çok eşli evlilikler

Suriye’deki savaşta eşini kaybederek ya da eşini savaşta bırakarak ülkemize sığınan Suriyeli kadınların yalnız ve savunmasız olmaları nedeniyle karşılaştıkları bir sorun da evliliğe zorlanmaları ya da küçük yaşta evlendirilmek zorunda bırakılmalarıdır. Çok eşlilik ve erken yaşta evlilik Suriye’de geçmişten beri gelen kültürel bir norm olmasına karşın, savaştan sonra yaşanan göçle birlikte farklı bir boyut kazanarak bir istismar alanına dönüşmüştür (Mazlumder, 2014). Pek çok

çalışmada yerel toplumla yapılan görüşmelerde, Suriyeli kadınlarla evlenmek isteyen erkeklerle sığınmacı kadınlar arasında bu işi ticarete dökmüş, bir rant kapısına çeviren kişiler olduğundan bahsedilmiştir (Mazlumder, 2014). Yerel halktan kadınlara sorulduğunda, Suriyeli kadınları istemedikleri, onların evlerine dönmesini istedikleri, Türk erkeklerle kolaylıkla evlenebildiklerini düşündüklerinden kendi evlilikleri için kaygı duymakta ve huzursuzluk yaşamakta oldukları görülmektedir (Erdoğan, 2014). Burada dikkat çeken önemli bir detay da, yerli halkta nefret duygusu uyandıran ve Türk erkeklerle yapılan evliliklerden sadece Suriyeli kadınların sorumlu tutulması, erkeklerin sığınmacıların güçsüz durumda olmasından faydalanıp bunu meşru hale getirmesi gibi bir algı ortaya çıkmaktadır (Evin,2014).

Kamplarda yaşayan kötü muamele gören, taciz, fuhuş ve şiddetle karşı karşıya kalan kadınlar evliliği bir kurtuluş yolu olarak görmektedirler. Kamp dışında yaşayan kadınlar da kötü hayat koşullarından, toplumsal baskıdan kurtulmak için evliliği bir kaçış yolu olarak düşünmekte, bu nedenle gelen teklifleri kabul etmek zorunda kalmaktadırlar.

Suriyeli kız çocuklarının yaşları büyüdükçe okula gitme oranının azaldığı ortaya çıkmıştır. 12 ile 14 yaş arasındaki kız çocuklarının %60'ı okula gitmekteyken 15 ile 17 yaş arası kız çocukları için bu rakam yalnızca %23'tür. Eğitimi yarıda bırakmanın esas sebepleri erken yaşta evlilik, aile baskısı, çalışma, ev işleri ve bakım sorumluluklarıdır (Women. U.N, 2018).

Suriyeli sığınmacı kadınlar ve kızlardan oluşan grupla yapılan görüşmelerde, gelir seviyelerinin yetersiz olduğunu ve temel ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle sığınmacıların muhtaçlığının farkında olan ev sahipleri, durumu fırsat bilerek yüksek kiralar talep ettiğinden, neredeyse gelirlerinin tamamını barınmaya harcamak zorunda kalan sığınmacılar diğer ihtiyaçlarını karşılayamaz durumdadırlar. Katılımcıların %52'sinin aylık geliri 1.000 TL'nin altında, %30'unun 1.000 TL ile 1.600 TL arasında ve %18'inin 1.601 TL üzerindedir. Bu sonuçlar katılımcıların yoksulluk sınırının altında yaşamakta olduğunu göstermektedir (Women. U.N, 2018).

2.5.3. Toplumsal dışlanma ve uyum sorunları

2.5.3.1. Barınma sorunları

AFAD, Suriyeli sığınmacıların barınma ihtiyaçlarını karşılamak için 2011 yılında ülkemize yapılan toplu göç nedeniyle 10 şehirde 26 geçici barınma merkezi kurmuştur (Göç İdaresi, 2021). Bu merkezler 250 bin civarında sığınmacıyı barındırmakta, geri kalan sığınmacılar da barınma ihtiyaçlarını kendileri karşılamaktadır. Günümüzde ise sadece 5 ilde 7 barınma merkezi mevcut olup, bu merkezler 58000 civarında kişiye ev sahipliği yapmaktadır. 3,5 milyonu aşkın kişi ülkenin farklı bölgelerinde hayatlarını devam ettirmektedirler. Sivil toplum kuruluşları ve başka yerel kuruluşların yaptığı çalışmalarda görülen, ekonomik durumu iyi olan, azınlık denecek kadar az sığınmacılar dışında, barınma merkezi dışında yaşayanların sosyo-ekonomik durumları oldukça kötü olduğundan, düşük gelir seviyeli ailelerin yer aldığı mahallelerde birkaç aile bir arada olacak şekilde yaşamaktadırlar (Mazlumder, 2014).

Suriyeli sığınmacı kadınlar açısından bakıldığında pek iç açıcı bir tablo ile karşılaşmamaktadır. AFAD'ın 2014 yılındaki raporuna göre barınma merkezlerinde yaşayan kadınlar dışarıda yaşayanlara göre eğitim, barınma, sağlık, beslenme gibi temel ihtiyaçların giderilmesi konusunda daha şanslı durumdadırlar. Barınma merkezleri dışında yaşayanlar ise temel ihtiyaçlarını gidermek için uygun olmayan ortamlarda kalmaktadırlar. Rutubetli, terk edilmiş mutfak, banyosu olmayan harabe binalarda, birkaç aile bir arada yaşadıklarından ısınma, beslenme, temizlik gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta sorun yaşamaktadırlar.

2.5.3.2. Cinsel taciz, şiddet, insan ticareti sorunları

Savaş durumlarında kadınlar en savunmasız ve güçsüz aktörlerdir. Suriye iç savaşından ülkemize gelen göçmenlerin de nerdeyse yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Suriyeli mülteciler içinde de psiko-sosyal travmatik göç sürecinden en çok etkilenen de kadınlar ve çocuklardır. Kadınlar hem kadın hem de göçmen olma rolüne sahip olduklarından üzerlerinde oldukça fazla yük bulunmaktadır. Bir de eşlerini kaybetmiş kadınlar tüm sorumluluğu üstlenmekte ve dışarıdan gelebilecek müdahalelere de açık hale gelmektedirler. Suriyeli sığınmacılar göç sürecinde ve sonrasında bu savunmasızlığın fırsat bilinmesiyle cinsel istismara ve şiddete maruz

kalmışlardır. Suriye’deki çatışma ortamı başladığından buyana yaklaşık 6.000 kadının tecavüze uğradığı tahmin edilmektedir (aktaran, Kılıç, 2015).

Yerel halk arasında, yoksulluğa düşmekten kaynaklı bir biçimde Suriyeli genç kadınların fuhuş yaptıklarına dair bir algı söz konusudur. Erdoğan’ın araştırması çerçevesinde elde edilen veriler ve ilgili kurumlarla yapılan görüşmelerde, iddiaların çok büyük ölçüde “dedikodu” şeklinde olduğu ve kulaktan kulağa abartılarak yayıldığı sonucuna varılmıştır. Bu çalışma çerçevesinde İstanbul’da kendileri ile görüşülen iki “seks işçisi” (hayat kadını) bu işi daha önce Suriye’de yaptıklarını, savaş çıkınca Türkiye’ye gelip devam ettiklerini, Türkiye’ye geldikten sonra “fuhuş piyasasına” girene hiç rastlamadıklarını ifade etmişlerdir. Yine bir kamp yetkilisi, kampta bu konuda bir kadın hakkında yapılan şikâyetin incelendiğini ve kadının daha önce Suriye’de hayat kadını olarak çalışan ve kampta da buna devam eden birisi olduğunu, buna göre de gerekli önlemleri aldıklarını ifade etmiştir (Erdoğan, 2014).

Bir diğer yaygın sorun oluşturan durum da erken yaşta yapılan evliliklerdir. Bu evliliklerin çoğunlukla da 2., 3., hatta 4. dereceden “kumalık” şeklinde gerçekleştiğine dair iddialar söz konusudur (Erdoğan, 2014). Suriye’de erken yaşta evlilikler normal görüldüğünden bu durum ülkemizde de yadırganmamaktadır. Kendilerini ve ailelerini kurtarmak için bir çıkış yolu olarak görülen evlilik, pek çok ailede masrafları azaltmak için de tercih edilen bir yoldur. Ancak henüz çocuk denebilecek yaş aralığından olan Suriyelilerin erken yaşta ya da evli bir adamla imam nikahıyla evlenmesi aileleri tarafından da uygun görüldüğünden sorunun denetlenmesini zorlaştırmaktadır.

2.5.4. Suriyeli kadınlara yönelik düzenlemeler

Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women – CEDAW), kadınların Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi olarak kabul edilmektedir. 1981 yılında 20 ülkenin onayı ile yürürlüğe giren bu sözleşme Türkiye tarafından 1985 yılında imzalanmış ve takip eden yıl da yürürlüğe girmiştir. Sözleşme kadınlarla erkeklerin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel tüm alanlarda ayrıma tabi tutulmadan tüm haklardan eşit şekilde yararlanmasını hedeflemekte ve

hayatın her alanında kadına karşı yapılan cinsiyet ayrımına karşı çıkan, kadınların her alana eşit koşullarda katılımını sağlayan politikaları desteklemektedir (<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/KadinlaraKarsiArimciliginOnlenmesiSozlesmesi.pdf>, 1985).

Resmi nikâhı olmayan Suriyeli gelinlerin hukuki statülerinin korunamaması, evlendirme konusunun maddi çıkar sağlama aracına dönüşmesi, Suriyeli kadınlar tarafından evliliğin kurtuluş olarak görülmesi, bu evliliklerden doğan çocukların nüfusa kayıt ettirilememesi neticesinde ortaya çıkan vatansız çocuklar, kayıp nesil oluşma riski, kadın ve çocuk istismarı, Suriyeli aileler tarafından çocuklarının eğitim yerine çalışmalarının tercih edilmesi ve çocuk işçiliği özellikle Suriyeli kadınlar ve çocuklara ilişkin tehdit oluşturmaktadır (Tunç, 2015:50).

BÖLÜM III

3. SURIYELİLERE YÖNELİK POLİTİKALAR

3.1. Eğitim Alanındaki Düzenlemeler

Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların sayısının giderek artması ve özellikle eğitim çağındaki nüfusun fazlalığı, eğitim alanında kalıcı, üretken ve çözüm odaklı düzenlemelere ihtiyaç duyulmasını gerektirmiştir. Zorunlu eğitim çağındaki 1.243.621 Suriyeli çocuk, eğitim sistemine dahil olmalarını gerektirecek kadar önemli bir sayıdır. Suriyeli çocukların eğitim almasıyla kayıp nesil olmalarının önüne geçilecektir ve bu süreçte siyasi otoritelere olduğu kadar ülkemizdeki tüm insanlara büyük sorumluluk düşmektedir.

Mültecilerin hukuki durumunun belirsizliği de birtakım haklardan faydalanmalarını geciktirmiştir. Mültecilerin ve sığınmacıların hukuki statüsünün dayandırıldığı 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne Türkiye de coğrafi sınırlama koyarak taraf olmuştur. Bu da Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü verilmesi anlamına gelmektedir. Bu sözleşmeye göre, mülteciler en temel haklardan olan eğitim hakkına da sahiptir. Hatta 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 22. maddesinde yer alan ibareye göre: “Taraf Devletler, mültecilere, temel eğitim konusunda, vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklardır” (https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM___/d00/c002/km__00002024ss0053.pdf,1961). Ancak Türkiye, Suriyelileri Avrupa dışından geldikleri için mülteci kapsamına almamaktadır (Bundan başlangıçta yazacağın hukuki statüleri ile ilgili bölümde de bahset). Yine de bu durum Suriyelilerin eğitim haklarından mahrum kalacağı anlamına gelmemektedir. Türkiye Çocuk hakları Sözleşmesi’ne taraf olmasıyla da Suriyelilerin eğitimi ile ilgili sorumluluk yüklenmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi 2. ve 28. Maddeleri şöyle der:

“Taraf Devletler, bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.”

“Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- ☐ İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- ☐ Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- ☐ Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- ☐ Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- ☐ Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar” (UNİCEF, 2004).

Bu maddelerden de anlaşılacağı üzere Suriyeli sığınmacı çocukların eğitim hakkının yerine getirilmesinde Türkiye de sorumluluk sahibidir ve eğitime erişimde yerine getirmesi gerekenler bulunmaktadır.

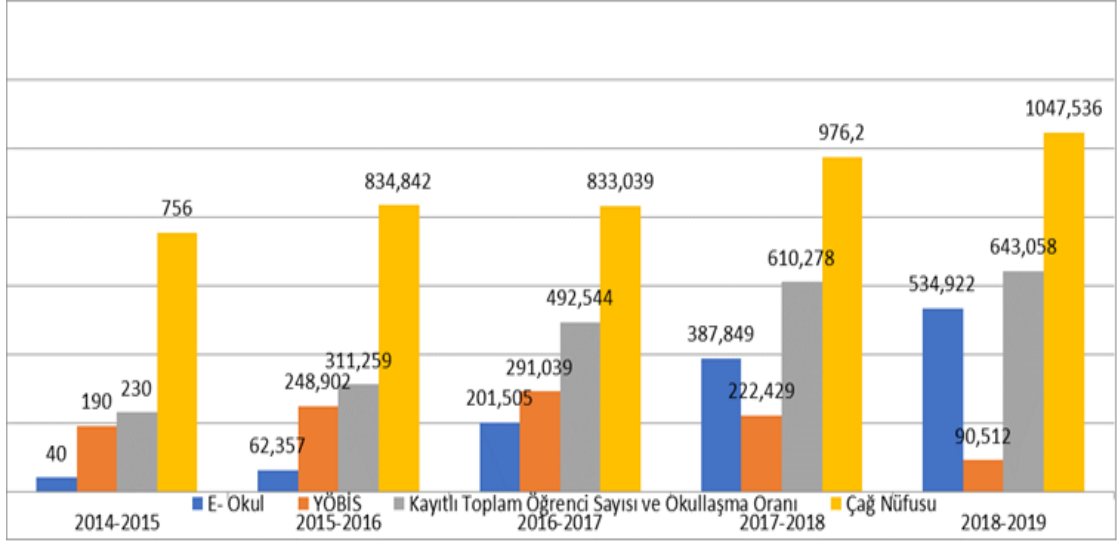
Ayrıca İnsan Hakları İzleme Örgütü de, uluslararası hukuk bakımından Türkiye hükümetinin Türkiye'deki tüm çocuklara zorunlu ve ücretsiz ilköğretim vermesi ve ortaöğretime erişim olanağı sağlaması gerektiğini ifade etmektedir (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2015:2). Türkiye’nin hukuki olarak Suriyeli sığınmacıların eğitiminden sorumlu olduğu görülmektedir. Tüm bu sorumlulukların dışında, ülkemizde sayıca çok fazla olan sığınmacıların toplumla bir arada yaşamayı sağlayabilmesi, uyum gösterebilmesi açısından da Suriyeli sığınmacılara eğitim hizmetleri sağlanması gerekmektedir. Türkiye de zaten bunun bilincinde olarak, zor

şartlar altındaki bu insanlara gerekli insani desteği sağlamayı kendisine borç edinen bir ülke gibi davranmaya çalışmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı ilk zamanlarda, geri dönecekleri düşüncesiyle hareket ederek Suriyeli çocukların eğitimine kısa vadeli çözümler bulmuştur. Ancak sayıları giderek artan ve ülkelerinde savaş ortamı bitmeyen Suriyelilerin kalıcı olduklarına dair inanç yaygınlaştıkça uzun vadeli çözümler üretmeye yönelik adımlar atmıştır. 26 Nisan 2013 ve 26 Eylül 2013 tarihlerinde yayımladığı genelgeler ile Suriyeli sığınmacılara yönelik yasal düzeyde düzenlemeler yapmıştır. Suriyelilere yönelik eğitim hizmetleri ile ilgili ilk genelge 26 Nisan 2013 tarihli “Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” başlıklı genelge, kamp dışındaki şehirlerde yaşayan Suriyelilerin arasında bulunan çocuklara yönelik faaliyet gösteren mekânların durumlarının tespit edilmesine yöneliktir (Güngör, 2017). 26 Eylül 2013 tarihli “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” başlıklı genelge ise daha kapsamlı olarak eğitim hizmetlerine yönelik düzenlemeler getirmiştir. Bu genelge kapsamında kamp dışında kalan Suriyelilerin okullaştırılması, oturma izni şartına bağlanmıştır. Yine MEB 7 Eylül 2013’de çıkardığı “MEB Orta Öğretim Kurumları Yönetmeliği” ile de yasal düzenlemelerinde sığınmacı çocuklara yer vermiştir. Anılan yönetmeliğin 29. Maddesi ile “Yabancı Uyruklu Öğrenciler” başlığı altında sığınmacı çocuklara da en az altı ay süreli ikamet izni şartına bağlı olarak okula gitme imkânı sunulmuştur. MEB, Suriyeli çocukların eğitim ihtiyacına yönelik birtakım önemli düzenlemeler yapmışsa da, her iki yasal düzenlemede de eğitimin ikamet şartına bağlı olması, sığınmacıların büyük çoğunluğunun kamp dışında yaşadığı ve geçici ikamet iznine sahip olmadığı düşünülürse, sığınmacı çocukların aslında eğitimden imkanlar dahilinde bile faydalanamadıkları görülmektedir. Eylül 2013 tarihli MEB genelgesinde ele alınan bir başka husus olan eğitimin içeriğinin, MEB’in kontrolünde, Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanması, ayrıca Türk asıllı Suriyelilerin talep etmeleri halinde Türkiye müfredatında da eğitim görebilmesi, Suriyeli çocukların GEM’lerde eğitim görebileceği, bunun dışında devlet okullarına kayıt olma hakkına yer verilmediği görülmektedir.

Suriyelilerin sayısının giderek artmasıyla, yapılan uygulamaların çözüm üretmede yetersiz kalmasıyla MEB yayınladığı 23 Eylül 2014 tarihli “Yabancılar Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” başlıklı genelgede sığınmacılara GEM’ler dışında devlet okullarına da kayıt olma imkanı vermiştir. 2013 Nisan ayında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile yabancılar yönelik kapsamlı bir yasal düzenleme oluşturulmuştur. Bu kanun kapsamında Suriyelilerin yasal ve hukuki statüsü Ekim 2014’te yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında belirlenmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliği ile yasal olarak eğitim hizmetlerine erişim hakkı elde etmişlerdir. Eğitim bir hak olarak verilmiş ve yönetmeliğe göre denetim ve sorumluluğu da MEB’e bırakılmıştır. Yönetmeliğin 35. Maddesi ile diğer haklardan faydalanmada kısıtlamaya gidilebileceği belirtilse de, eğitim ve acil sağlık hizmetleri bu kapsam dışında tutulmuştur. Bu durum da, Suriyelilere yönelik eğitim ve acil sağlık hizmetlerinin resmi makamlarca da gerekli hassasiyet gösterilen bir konu olduğunu göstermektedir.

MEB’in ilk önemli adımı, AB Delegasyonu ile 3 Mart 2016 tarihinde Türkiye’deki Sığınmacılar (Suriyeliler) için Mali İmkân (FRIT) Kapsamında eğitim giderleri için 300 Milyon € anlaşma imzalamak olmuştur (Erdoğan, Çorabatır, 2019). Ayrıca MEB, 2016 yılının Ağustos ayında Suriyeli sığınmacı çocukların eğitiminin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için yeni bir yol haritası belirlemiştir. Bu doğrultuda kurumsal yapılanmaya giderek Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne "Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı" oluşturulmuştur. Ülkelerindeki savaş ortamı ve ekonomik zorluklar nedeniyle psikolojik travma yaşamış çocukların eğitimlerine devam edebilmeleri için okullara kayıtlarının yapılması sağlanacak ve okula uyumlarını zorlaştıran dışlama, suçlama gibi davranışlara maruz kalmamaları için öğretmenlerden okul yöneticilerine kadar eğitim hayatının içerisinde olan aktörlerin farkındalığının arttırılması hedefine yönelik uygulamalar hayata geçirilecektir (MEB, 2016; ayrıca bakınız: <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr>).

Şekil 10. Yıllara Göre Ülkemizde Eğitime Erişimi Sağlanan Suriyeli Öğrenci Sayısı (2014-2019)

Kaynak: MEB, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2019, https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_11/06141131_11Ekim2019internetBulteni.pdf, erişim tarihi:25.12.2020

Grafikteki verilere dayanarak yıllara göre okullaşma oranlarının artma gösterdiği görülmektedir. MEB'in hedefleri doğrultusunda yapılan düzenlemelerin, resmi olarak devlet okullarına kayıtlı Suriyeli çocukların %50' den daha fazla bir orana sahip olmasına yol açtığı gözlemlenmektedir.

Suriyeli sığınmacıların eğitimine yönelik atılan bir diğer önemli adım da Türkiye'nin 2003 yılından beri uyguladığı Şartlı Eğitim Yardımı Programı'nın (ŞEY), 2017 yılından itibaren Suriyeli sığınmacı çocukları da içerecek şekilde genişletilmesi olmuştur. Bu program, Avrupa Komisyonu İnsani Yardım ve Sivil Koruma Genel Müdürlüğü tarafından finanse edilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, MEB, Türk Kızılayı ve UNICEF arasındaki protokolle uygulanmaktadır. Programın amacı, 2003 yılından beri Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları için uygulanan Şartlı Eğitim Yardımı Programı'nı Suriyelilere ve tüm mülteci çocuklara uygulayarak, mülteciler arasında okullaşma oranını artırmak ve eğitim giderlerinin karşılanmasına yardım etmektir. Bu kapsamda 31 Mayıs 2017 tarihi itibarıyla

Türkiye genelinde 33 bin kart aracılığıyla 56 bin çocuğa 3 milyon 800 bin Türk Lirası nakit transferi yapılmıştır (UNICEF, 2017).

Sığınmacı çocukların okula kaydolmasını ve devamlılıklarını teşvik etmeyi amaçlayan bu program, özellikle erken yaşta evlendirilmek zorunda kalan kız çocuklarının ve maddi imkansızlıklar nedeniyle okulu bırakıp çalışmak zorunda kalan erkek çocuklarının okula devamında oldukça etkili olmuştur. Bu program kapsamında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı'nın açıklamasına göre Ocak 2020'de 327741 lise öğrencisinin Şartlı Eğitim Yardımı'ndan faydalanması sağlanmıştır. 2020 güncel verilerine göre Türkiye'deki 1 milyonu aşkın sayıdaki Suriyeli okul çağındaki çocuğun %63,29'unu eğitim hayatına devam edebilmesinin sağlanması ülkemiz açısından önemli bir başarıdır (MEB, 2020). Ülkelerindeki olumsuz koşullardan kaçıp, dillerini bile bilmedikleri bir ülkeye gelen Suriyeli sığınmacıların geldikleri ülkeye uyum sağlamaları kolay olmamıştır. İlk başlarda Suriye'de kriz bitince dönecekleri gözüyle bakılan Suriyeli çocuklara geçici olarak oluşturulan GEM'lerde Arapça müfredat ile eğitim verilmiş böylelikle ülkelerine geri döndüklerinde eğitimden uzak kalmamaları düşünülmüştür. Ancak Suriyelilerin kalıcı olduğunun kabul edilmesiyle eğitime yönelik yasal düzenlemeler artmış, sığınmacılara Türkiye'deki okullarda eğitim alma imkânı sunulmuştur. MEB 2015 yılından itibaren Suriyeli çocukların kademeli olarak devlet okullarına geçişini destekleyen politikaları uygulamaktadır. Başlarda pilot uygulama kapsamında okul öncesi eğitimi alacaklar ile birinci sınıfa gidecek öğrencilerin devlet okullarına kaydedilmesini uygulamıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılından itibaren ortaöğretime kadar tüm sınıfların devlet okullarına kaydedilmesini sağlamıştır. Bu aşamalı geçiş esnasında Suriyelilerin Türkçe öğrenmesini hızlandırmak amacıyla GEM'lerde ve HEM'lerde (Halk Eğitim Merkezi) dil kursları düzenlemiştir. HEM'lerde sadece dil kursları değil mesleki ve teknik eğitim kursları ile genel kursların da açılmasıyla Suriyelilerin topluma uyumuna çalışılmıştır. Okula gidemeyen sığınmacı çocukların da eğitime kazandırılması amaçlanmış olup bu HEP (Hızlandırılmış Eğitim Programı) kapsamında faaliyetler yürütülmüştür. Okula gidemeyen Suriyeliler, seviyesine uygun eğitim programını tamamladıktan sonra yaşına uygun örgün eğitim kurumlarına yönlendirilmektedir.

Suriyeli çocukların eğitimi adına yapılan en önemli çalışmalardan biri olan “Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES)” 2016 yılından bu yana devam etmektedir. PIKTES, geçici koruma altındaki çocukların, Türkiye’deki eğitime erişimlerine katkıda bulunmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen bir eğitim projesidir. PIKTES bütçesinin tamamı, Avrupa Birliği tarafından, “Türkiye’deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT)” anlaşması çerçevesinde doğrudan hibe yöntemiyle karşılanmaktadır. 03.10.2016 tarihinde başlatılan Proje, halen ülkemizin 26 ilinde sürdürülmektedir. 2018 yılı Aralık ayında 2. fazına başlayan PIKTES Projesi 2021 yılı Aralık ayına kadar devam edecektir. (PIKTES, 2020). Proje kapsamında Türkçe ve Arapça dil öğretim programları, Suriyelilere yönelik telafi, destekleme eğitimleri, erken çocukluk eğitimi, öğretmen desteği, ekipman desteği, öğretmen ve yönetici eğitimleri, sosyal uyum faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Yıllara göre okula kayıt oranlarının artmasından, iyileştirmeye yönelik yapılan düzenlemelerin sonuç verdiği ortaya çıkmaktadır.

Suriyelilerin eğitimine yönelik getirilen pek çok düzenlemede okullaşma oranının her geçen gün artırılması hedeflenmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalarla pek çok sığınmacıya ulaşılmış ve Suriyeli çocukların yarısından daha fazla sayıda çocuğun eğitim hizmetlerine erişim sağlanmıştır. Bugün gelinen noktada ülkemizde eğitim alan sığınmacı sayısı giderek artsa da halen %37 civarında eğitim çağındaki çocuğun eğitim imkanlarından yararlanamadığı tahmin edilmektedir. Bu da hem toplum açısından hem de sığınmacıların geleceği açısından oldukça önemli bir kitleyi oluşturmaktadır. Eğitim açısından yapılan düzenlemelerin yeterince geniş bir kesime ulaşamadığını göstermektedir. Ancak bu durum başarıya ulaşamadığı anlamına gelmemekte, aksine hedefe ulaşmak için gayretle çabalanması gerektiğini anlatmaktadır.

Suriyeliler için geliştirilecek eğitim modelinin çoğulculuğu, çeşitliliği, şeffaflığı, bilimselliği, barış içinde bir arada yaşama kültürünü ama aynı zamanda farklılıklara saygı göstermeyi dikkate alan kapsayıcı bir model olması gerekmektedir (Erdoğan ve Çorabatır, 2019).

Suriye'deki çatışmaların ve neticesinde meydana gelen göçün en fazla etkilediği konuların başında çocuk ve gençlerin eğitim süreci gelmektedir. Çatışmaların sürmesi ve Türkiye'de zorunlu ikamet süresinin uzaması eğitim ihtiyacının önemini de arttırmıştır (Seydi, 2014). Eğitim konusu, her iki toplumun da beklentileri ile uyumlu ve toplumsal anlamda kaygıya sebep olmayacak bir konu olarak değerlendirilmelidir (Tunç, 2015). Çünkü eğitilmiş birey ülkenin geleceğini şekillendirecek, gelecek nesillere ekonomik, sosyal, toplumsal vb. her alanda gelişmeyi ilke edinen bir toplumda yaşamayı miras bırakacaktır.

3.2. Suriyelilere Yönelik Sağlık Politikaları

Ülkelerinde meydana gelen savaş, çatışma ortamı nedeniyle pek çok komşu ülkeye sığınan Suriyeli sığınmacılardan büyük kısmı Türkiye'nin misafirperver tutumu sebebiyle daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek için yaşadıkları toprakları terk ederek ülkemize gelmiştir. Yıllar itibariyle kalabalıklaşan sığınmacıları temel ihtiyaçları ve özellikle de sağlık hizmetleri yönünden idare etmek oldukça zorlaşmıştır. Zorlu göç esnasında sağlıksız şartlarda yolculuk yapmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacıların, özellikle de çocukların hastalıklara yakalanma riski de artmıştır. Bu durumun ülkemiz açısından sorun teşkil etmemesi için uygulanacak sağlık politikaları oldukça önemlidir. Başlarda geçici oldukları düşünülen Suriyelilere verilen sağlık hizmetlerin artık daha bütüncül ve ülke vatandaşymış gibi kapsamlı düzenlemelerle verilmesi gerekmektedir. Daha önce ayrı bir bölümde ele alınan Suriyelilerin hukuki statüsü Türkiye'nin de kabul etmiş olduğu Cenevre Sözleşmesi'ne göre sadece Avrupa'dan gelen sığınmacılara mülteci statüsü verildiğinden Suriyeli sığınmacılar mülteci konumunda değildirler. Ancak Suriyeliler Türkiye'de mültecilere sağlanan haklardan yararlanabilmiş ve onlara sunulan hizmetleri de kullanabilmişlerdir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden alınan verilere göre, 2013 yılı itibariyle 10 farklı ilde 21 adet geçici barınma merkezinde Suriyeliler ağırlanırken, zamanla barınma merkezlerinin pek çoğu kapanmış ve Temmuz 2021 itibariyle 5 ilde 7 barınma merkezinde yaşayan toplam Suriyelilerin yaklaşık %2'sine tekabül eden 55.074 Suriyeli olduğu bilinmektedir. Kamplarda yaşayanların sayısının oldukça az

olması sağlık hizmetlerine erişim konusunda detaylı düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir. Çünkü kamplarda yaşayanlara sağlık hizmeti sunulduğundan kamp dışında yaşayanlara göre en azından erişim sorunu yaşamamaktadırlar. Bu nedenle Suriyeli sığınmacılara yönelik sağlık politikalarını incelemek verilen hizmetlerin yeterli olup olmadığı konusunda bize yol gösterici olacaktır.

2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. Maddesinden dayanağını alan 22. 10. 2014 tarihli, 29153 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında 28. 04. 2011 tarihinden itibaren “geçici koruma” altına alınan Suriyelilere ilgili bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından “Geçici Korunanlara Sağlanacak Hizmetler” Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) koordinasyonunda yürütülür. İllerde hizmetlerin yürütülmesinden Valiler birincil derecede sorumludur (Bakanlar Kurulu, 2014). Geçici koruma statüsü ile eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerden faydalanabilmelerinin önü açılmıştır.

İlk olarak Hatay'ın Yayladağı ilçesinde başlayan destek faaliyetleri 2013/08 nolu Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge ile kapsamı genişletilerek Türkiye genelinde 11 ilden 81 ile çıkarılmıştır. Yine aynı genelgenin 1. Maddesine göre geçici koruma altına alınan Suriyeli misafirlerin tedavi giderlerinin koruyucu sağlık hizmetleri ve birinci basamak sağlık hizmetleri şeklinde ve Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) kapsamında ücretsiz olarak verilmesine karar verilmiştir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 27. Maddesinde, “Suriyeli sığınmacılara verilecek sağlık hizmetleri geçici barınma merkezleri içinde ve dışında Sağlık Bakanlığı kontrolünde yapılır veya yaptırılır” hükmü yer almaktadır. Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar değişiklik yapıldıktan sonraki halinde; madde 6 'da kapsam genişletilerek, “geçici korunanlar, geçici barınma merkezlerinden ya da geçici barınma merkezleri dışında oluşturulan göçmen sağlığı merkezlerinden faydalanabilirler” hükmü getirilmiştir. Yönetmeliğin uygulanması için Başbakanlık Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD) tarafından yayınlanan 2014/4 sayılı genelgeye göre kayıt işlemini tamamlamayanlar bulaşıcı ve salgın hastalıklardan korunma hizmetleri ve acil sağlık hizmetleri dışında sağlık hizmetlerinden yararlanamazlar. Hizmetlerin daha etkin ve verimli bir şekilde

yürütülmesi amacıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulan kayıt sisteminin MERNİS (Merkezi Nüfus İdare Sistemi) ve MEDULA (Reçete Onay Sistemi) gibi bilişim sistemlerinde de kullanılabilirliği sağlanır. Bu durum da, sığınmacıların sağlık hakkına erişimine bir kısıtlama getirmekte, zaten yaşadıkları olumsuz koşullardan dolayı kısıtlı imkanlara sahip olan Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden de imkanlar dahilinde yararlanmasının önünü kapamaktadır. Yine aynı genelgeye göre, geçici koruma altındaki yabancıların sağlık hizmetlerinden yararlanmaları için öncelikle birinci basamak sağlık hizmeti vermekte olan bir sağlık kuruluşuna başvurmaları esastır. Birinci basamak sağlık kuruluşunca gerekli görülmesi halinde geçici koruma altındaki yabancı sevk zincirine uygun olarak ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşuna yönlendirilir. Birinci basamak sağlık kuruluşuna başvurulmadan ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşlarına doğrudan başvurulamaz. Yine aynı genelgede belirtildiği üzere, geçici koruma altındaki yabancılara ikinci ve üçüncü basamakta sunulan sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere, sağlık hizmetlerinin bedelleri; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan güncel sağlık uygulama tebliğindeki bedelleri geçememektedir. Aşılar hariç olmak kaydıyla, Sosyal Güvenlik Kurumunca bedeli karşılanmayan sağlık hizmetleri kapsamında sağlık hizmeti verilememektedir. Bu tebliğ kapsamında olmayan sağlık hizmetlerinin ücretlerini karşılayacak maddi imkânı olmayan sığınmacılar da sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamamaktadırlar.(GİGM,2014,<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/mevzuat/Gecici-Koruma.pdf>)

Sağlık Bakanlığı Geçici Koruma Yönetmeliği'ne uygun olarak 25 Mart 2015 tarihli ve 2875 sayılı “Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar”a ilişkin yönergeyi hazırlamıştır. Yine Sağlık Bakanlığı tarafından 3 Eylül 2015 tarihli ve 906 sayılı “Göçmen Sağlığı Merkezleri (GSM)/ Birimleri (GSB)” konulu yönerge hazırlanmıştır. Suriyelilere koruyucu sağlık hizmetleriyle temel sağlık hizmetlerini daha etkin ve verimli bir şekilde sunabilmek, dil ve kültür bariyerinden kaynaklanan sorunları aşabilmek, sağlık hizmetlerine erişimi artırabilmek için bu kişilerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde, ilçenin toplum sağlığı merkezi bağlı birimi olarak göçmen sağlığı merkezleri (GSM) oluşturulmaktadır. GSM’ler, ortalama her 4.000 kişiye hizmet verecek bir hekim ile

bir yardımcı sağlık personelinden oluşan gmen sağlığı birimlerini (GSB) ihtiva etmektedir. GSM’lerde, Suriyeli sağlık personeline ilave olarak, iki dil bilen (Arapça-Türkçe) hasta yönlendirme elemanları ile destek hizmetleri personelinin de görev yapması öngörülmektedir.

Sığınmacıların Türkiye’ye gelmesinden sonra görülmeyen bazı hastalıklar, hatta aşıları kaldırılan hastalıklar bile görülür hale gelmiştir. Suriyeli sığınmacılar ülkemize gelmeye başladıktan sonra bu hastalıkların yaygınlaştığı görülmektedir. Özellikle bebeklik ve çocukluk dönemi aşıları aksamış olduğundan, ocuk sığınmacılarda suçiçeği, difteri, boğmaca, kabakulak, neonatal tetanoz gibi hastalıklar ve erişkinlerde cinsel yolla bulaşan hastalıklarda, Kırım-Kongo Kanamalı Ateş gibi yeni hastalıklar da yeniden görülmeye başlanmıştır (Dedeoğlu, 2016:13).

Ayrıca 1 Aralık 2016 itibari ile lkemizde Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve Sağlık Bakanlığı ile Avrupa Birliği’nin ortak yürüteceği ‘SIHHAT Projesi’ hayata geçmiştir. SIHHAT projesinin açılımı “Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi” dir. 36 aylık olan bu projenin 1 Aralık 2019 tarihinde tamamlanması planlanmıştır. Projenin genel hedefi, Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik Sağlık Bakanlığı tarafından sunulan 1. ve 2. basamak sağlık hizmetlerinin desteklenmesi ve geliştirilmesidir. Proje ile Suriyeli nüfusun yoğun olduğu 28 ilde sağlık hizmetlerinin kapsamının genişletilmesi ve 2019 yılı başından 30 Ocak 2021 sonuna kadar sağlık hizmetlerine erişimin arttırılması öngörülmüştür. (SIHHAT, 2020)

Suriyeli sığınmacılara sunulan sağlık hizmetlerinin ihtiyaçlara uygun olması için yapılan düzenlemeler hala geliştirilmeye çalışılmaktadır. Eylül 2020 itibariyle Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı 29 ilde 177 GSM bünyesinde 792 Göçmen Sağlığı Birimi (GSB) kurulmuştur. Kurulan GSM’lerden 48’i Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezleridir. Bu merkezlerde; dhiliye, kadın hastalıkları ve doğum, ocuk hastalıkları alanlarında uzman hekim kadroları, ağız ve diş sağlığı hizmetleri, psiko-sosyal destek hizmetleri, laboratuvar ve röntgen hizmetleri de sunulmaktadır. Proje kapsamında Aralık 2020 itibariyle toplam 3422 personel

istihdam edilmiştir. Bunların 125'i Uzman Hekim, 606'sı Pratisyen Hekim, 5'i Diş Hekimi, 995'i Ebe/Hemşire, 76'sı Röntgen ve Laboratuvar Teknisyeni, 41'i Psikolog, 37'si Sosyal Çalışmacı, 4'ü Tercüman, 1128'i Hasta Yönlendirme Personeli, 405'i Destek Personelidir. Hasta Yönlendirme Personelinin 719'u 65 ilde ikinci basamak sağlık tesislerinde görev yapmaktadır. Suriyelilere hizmet veren Türk sağlık personeline verilen eğitimlerle proje kapsamında görev yapan hasta yönlendirme personelinin; göç sağlığı, kültürlerarası iletişim, ulusal ve uluslararası göç mevzuatı gibi konularda kapasitesinin artırılması hedeflenmektedir. Kurulan GSM'lerde, 2017 ile 2020 yılları arasında Suriyeliler, yaklaşık 13,5 milyon birinci basamak sağlık hizmeti almıştır (<http://www.sihhatproject.org/faaliyetler.html>, 2020). Tüm bu faaliyetler sonucunda daha çok Suriyeli vatandaşa ulaşıldığı ve onların da sunulan hizmetlerden daha memnun olduğu görülmektedir. Özellikle devlet hastanelerine kıyasla GSM'lerin tercih edilmesi, gerek personelin kendilerine daha iyi hizmet sunmasından gerekse verilen hizmetlerden kaynaklı olduğundan, Suriyelilerin bu merkezlerde sağlık hizmetlerine erişimlerinin daha kolay olduğunu göstermektedir. (SIHHAT, 2020) SIHHAT Projesinin devamı olarak yürütülen SIHHAT 2 projesi ile GSM'lerin sayısının artırılarak hizmetlerin bu genişletilmiş çerçevede sunulması öngörülmektedir. GSM sayısının SIHHAT 2 kapsamında 190'a çıkarılması planlanmaktadır. GSM'lerin olduğu illerde sosyal yardım ve sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi yoluyla göçmenlerin sağlık okuryazarlığının artırılması hedeflenmektedir. Bu merkezlerde aşılama hizmetlerinin sağlanması, kanser tarama hizmetlerinin sunulması, göçmen kadınların doğum öncesi bakım ve aile planlaması hizmetleri, üreme sağlığı hizmetleri sunulması amaçlanmakta ve bunu sağlayacak ek personel istihdam edilmesi sağlanmaktadır.

BÖLÜM IV

4. SURIYELİ SIĞINMACILARIN ENTEGRASYONU

2011 yılının Nisan ayından itibaren giderek artan sayıda ülkemize yönelik Suriyeli göçü 10 yıl geçmesine rağmen Türkiye’de hassasiyetle üzerinde durulması ve çözüm üretilmesi gereken canlı konulardan biridir. Başlarda Suriye’deki savaş bitene kadar geçici olarak ülkemize sığınan Suriyelilerin savaşın giderek uzaması ve Suriye’de eski düzenin tekrar kurulamaması nedeniyle kalıcı olduklarının düşünülmesini gerektirmektedir. 10 yıllık uzun bir süreç ele alındığında, güncel verilerle 3,5 milyondan fazla Suriyeli sığınmacıyı barındıran Türkiye’de, Suriyelilerin kalıcı hale geldikleri düşüncesinin yaygınlık kazanmasıyla topluma entegrasyonlarının sağlanması kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacıların entegrasyonu ve buna yönelik atılan adımlar öncelikli politikalar arasında yerini almaktadır.

Göç eden topluluk ile göç alan toplumun karşılıklı etkileşimiyle meydana gelen entegrasyon, herkesi ve toplumdaki tüm kurumları ilgilendiren çok yönlü bir süreçtir. Bu süreci en doğru şekilde yönetebilmek için tüm çıkarımların yapılarak programlı olarak kamu, özel tüm kurum ve kuruluşların aktif bir şekilde birlikte hareket ettiği bütüncül bir anlayışa sahip olunması gerekmektedir. Ülkemizde misafir adı altında yerleşen Suriyeli sığınmacıların artık ciddi bir sayıya ulaşmış olmaları ve uzun yıllardır ülkelerine dönememeleri nedeniyle yerleşik olduklarını kabul ederek toplumla uyumlu bir şekilde yaşamalarını sağlamak için politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Suriyeli sığınmacıların eğitim, sağlık, dil ve bunun gibi yaşadıkları pek çok sorunun içerisinde topluma entegrasyonun en önemlisi ve diğer sorunların çözülmesinde de etkisi olan bir süreç olduğu bilinmektedir.

4.1. Entegrasyon Kavramı ve Türkiye’deki Durumu

Entegrasyon, göç sürecinin ardından ortaya çıkan bir durumdur ve kısa süreli göçlerin, şartların gerekli kılması halinde uzun süreli göçlere dönüştüğü durumlarda göçmenler ile göçmenleri misafir eden toplum arasında sosyal ve kültürel yönden bağ kurulması gerektiğinde bu kavram da öne çıkmaktadır. Her iki toplumun bir arada yaşayabilmesi için gereken entegrasyon sürecinde, ev sahibi toplumla göçmenler arasındaki ilişkiyi kurmaya yarayacak yapının kurumlar tarafından oluşturulmasıdır. Her iki toplumun bir arada yaşamasına destek olacak bu süreçte, herkesin üzerine düşen sorumluluklar olduğu da bir gerçektir. Entegrasyon sürecine yönelik çalışan yazarların bu konuda farkı görüşleri de mevcuttur.

Mülteci entegrasyonu üzerine çalışan Ager ve Strang (2008)’ın belirleyiciler (çalışma, barınma, eğitim, sağlık), sosyal ilişkiler (sosyal köprüler, sosyal bağlar, sosyal bağlantılar), kolaylaştırıcılar (dil ve kültür bilgisi; güvenlik ve istikrar) ve dayanaklar (haklar ve vatandaşlık) olarak dört ana başlık altında oluşturduğu entegrasyon şemasında belirttiği gibi, haklara erişim sağlanmadığı takdirde entegrasyondan söz edilemez (Ager ve Strang, 2008) Bazı araştırmacılar sosyal ağların ve ilişkilerin mültecilerin entegrasyonu üzerinde önemli etkisi olduğunu vurgulayarak, söz konusu ağların haklara erişimlerini kolaylaştırdığını belirtmektedir (aktaran Şimşek, 2018, Cheung ve Phillimore 2014; Bloch and McKay 2015). Bazı araştırmacılar da mülteci entegrasyonunun temel haklara erişim ve güvenceli yasal statü ile mümkün olduğunu savunuyorlar (McKeary and Newbold 2010; Valenta ve Bunar 2010; Vreecer 2010). Da Lomba (2010), mültecilerin kendilerini güvende hissetmeleri halinde topluma uyum sağlama konusunda daha ılımlı bir yaklaşım sergilediklerini belirtmektedir (Aktaran Şimşek, 2018).

Suriyelilerin topluma uyumu için entegrasyonun karşılıklı olarak gerçekleşmesi gerekir. Hem Suriyeli sığınmacılar hem de yerli halk uyum konusunda bilgilendirilmeli ve gerekli hazırlıklar yapılarak bireyler bu konuda bilinçlendirilmelidir. Topluma entegrasyon her iki kesimi de ilgilendirdiğinden, Suriyeli sığınmacıların uyumu ve yerli halkın da kabullenme süreci açısından sorunların göz önünde bulundurularak ılımlı bir yol izlenmesi gerekmektedir.

Suriyeli sığınmacıların toplumsal uyumunda önemli faktörlerden birisi de ekonomi koşullarının iyileşmesidir. Türkiye'deki çalışma koşullarının dikkate alınarak Suriyelilerin istihdamında yapısal reformların yapılarak çalışma koşullarının iyileştirilmesi önem arz etmektedir. Pek çok çalışmadan, Suriyelilerin kötü koşullardan, emeklerinin karşılığını alamamaktan yakındığı bilinmektedir. Onlara sunulan iş imkanlarında daha insani koşullarda çalışmalarının sağlanması topluma uyumları açısından önem arz etmektedir. Suriyelilerin yerli halk tarafından işsizliğin sebebi olarak görülmeleri algısının, yerel halka yönelik bilinçlendirme yapılması halinde en aza indirilmesinin sağlanması gerekmektedir. Böylelikle çalışma hayatında insani haklarından faydalanma fırsatı sunulan Suriyeliler toplumda kendilerine birey olarak değer verildiğini hissederek toplumun bir parçası olduklarını düşüneceklerdir. Ancak bu uyum çalışmalarının yerli halkla koordineli olarak yürütülmesi, uyum sürecinin işlemesi açısından önem arz etmektedir. Tüm bunların hayata geçirilmesi için yönetimdeki siyasi aktörlere büyük rol düşmektedir. Merkezi planlamaların yapılarak hayata geçirilmesi ve bunun da tüm kuruluşların dahil edilerek yapılması gerekmektedir.

Topluma uyumun bir ayağını da, eğitim çağındaki bireylerin sorunlarına odaklanarak küçük yaşlardan itibaren bir arada yaşama bilincinin yerleştirilmesi oluşturmaktadır. Burada öğretmen ve öğrenci ilişkileri son derece önemli olmakla birlikte çocukların okulu sevmesinde, uyum sağlamasında gördükleri muamele, karşılına çıkan insanların davranışları da etkili olacaktır. Öğrencilerin bu uyumu sağlamasında dil bilmesi, iletişim kurabilmesi son derece önemlidir. Bunun için öğretmenlerin sabırlı yaklaşımları, öğrencilerin anlayabilmesi, içine kapanmaması için ellerinden geleni yapmaları bu süreçte hayati önem arz etmektedir. Çünkü sığınmacı çocukların okula uyum sağlayamaması hem umutsuzluğa kapılmalarına, hem içine kapanmalarına neden olabilecek kritik bir aşamadır. Eğitim hakkından mahrum kalmamaları ise geleceklerini inşa etmelerinde atmaları gereken önemli bir adımdır.

4.2. Türkiye’deki Suriyelilerin Toplum Üzerindeki Etkileri ve Toplumdaki Algı

Türkiye’nin karşı karşıya olduğu en büyük göç dalgalarından biri olan Suriyeli göçü Türkiye’de ekonomiden sosyal hayata, eğitimden sağlığa, çalışma hayatından güvenliğe kadar pek çok bakımdan toplumsal alanda kendini hissettiren bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’deki etkileri göz ardı edilemeyecek kadar geniş çaplı olduğundan bunlar üzerinde durmak ve olumlu ya da olumsuz açıdan etkilerini incelemek her iki toplum açısından gerekli olmaktadır.

Yerel halkta Suriyelilere yönelik olumsuz algının en önemli sebeplerinden birisinin, farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan sorunlar olduğu bilinmektedir (Oytun ve Gündoğar, 2015, s. 16). Tüm bu farklılıkların bir arada bulunması Suriyelilerin uyumunun gecikmesinde önemli bir engeldir. Bu farklılıkların kısa sürede giderilememesi zaman içerisinde uyumsuzluk ve çatışma boyutuna varabilmektedir. İletişim farklılıklarını yok saymadan gidermeye yönelik, uzun vadeli ve sorunların kalıcı olarak aşılmasını sağlayacak politikalar planlanması uyumu sürecine katkı sağlayacaktır. Suriyelilerin yerel toplum tarafından dışlanmamasının ve eğitim, iş yaşamı, sağlık ve refah devletinin imkânlarında eşit konuma getirilmesi uzun vadede ülkemizde yaşayan Suriyeliler için gereklidir. Tüm bunlar için, siyasi aktörlerin müdahalesi ve buna yönelik mevzuat düzenlemesi tek başına yeterli değildir. Önemli olan günlük hayatta uygulanabilirliktir ve bu da yerel yönetimlerin ve sivil aktörlerin de sürece dahil olmasıyla gerçekleşecektir.

Suriyelilerin yaklaşık %95’inin kentlerde yaşadığı göz önünde bulundurulursa, karşılaşılan sorunların en aza indirilmesinde yerel yönetimlerin sürece dahil edilmesi çözüm odaklı bir yaklaşımdır. Yerel yönetimlere yasal çerçevede herhangi bir yetki vermeyen mevzuatın eksikliği nedeniyle yerel aktörlerin kendi il sınırlarında faaliyet gösterebilmesi açısından mevzuatta birtakım değişikliklere gidilmesi faydalı olacaktır. Merkezi yönetim başrolde olsa da, vatandaşa en yakın yönetim birimi olan yerel yönetimlerin, bölgede yaşayan Suriyelilerin sorunlarına yönelik yakın tespitleri mümkün olduğundan çözüm odaklı politikaların hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin desteklenmesi gerekmektedir. Sivil toplum örgütleri ve göçmenlere destek veren derneklerle koordinasyon halinde olup belli gruplarla görüşmeler yapılarak ihtiyaçları ve sorunları belirlenmeli

belediyelerin her türlü desteği dahilinde çözüme yönelik faaliyetler yapılmalıdır. Ayrıca yerel halklı bilinçlendirme toplantıları yapılarak olumsuz algıya yol açan konularda doğru bilgilerin aktarılması sağlanmalıdır. Dil bariyerinin çözülmesine yönelik yerel düzeydeki faaliyetlerin artırılarak yerli halkla kaynaştırmayı amaç edinen toplu organizasyonlar yapılmalıdır

Suriyeli sığınmacılar ilk geldikleri dönemlerde misafirperverlikle ve yardımseverlikle karşılanmış olsa da, aradan geçen süre ve sığınmacı sayısının artışı, yerleşik halkın sağlık gibi bazı hizmetleri almasında aksamalara, iş kayıplarına, kira artışlarına, ticari kayıplara ve güvenlik kaygılarına yol açmış ve bu da gerilimlerin artmasına, sosyal dışlanma olgusunun belirginleşmesine sebebiyet vermiştir (Erdoğan, 2015: 22-23). Yapılan pek çok çalışmada ekonomi, istihdam, sağlık gibi pek çok sektörde Suriyelilere yapılan desteklerin halk arasında bir rahatsızlığa sebep olduğu ve Suriyelilere yönelik dışlanmaya sebep olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2017; Koyuncu, 2014; Deniz vd. 2016a). İnsani olarak yardımsever yaklaşan yerli halk artık Suriyelileri bir tehdit olarak görmekte, Suriyelilerin ülkelerine dönmelerini istemektedir (Erdoğan, 2017). Yapılan bir başka araştırmada da Suriyeliler hakkında tehdit algısı oluşan pek çok alandan söz edilmektedir. İşsizliğin artmasına yol açtıkları, Suriyeli nüfusunun artmasıyla yapılan harcamalar fazlalaştığından yerli vatandaşlara yönelik sosyal yardımlarda azalma olduğu, Suriyelilerin gelişi ile birlikte suç oranlarında bir artış olduğu, eğitim ve sağlık hizmetlerinde de kalite olarak bir düşüş olduğu yönünde yerli vatandaşlar arasında bir algı ortaya çıkmıştır (Taştan vd., 2018). Bu nedenle, toplumsal dışlanma ile karşı karşıya olan Suriyeli sığınmacıların her alanda yaşadıkları zorluklar daha da artmaktadır.

4.3. Ekonomik Tehdit Algısı

Türkiye'ye geldikleri ilk yıllarda Suriyeli sığınmacıların çoğunluğu geçici barınma merkezlerinde yaşamaktaydı. Zamanla kamp dışında yaşamayı tercih etmeleri ve pek çoğunun kamplarda kalmayı istememesi nedeniyle 2018 yılında geçici barınma merkezlerinin çoğu kapatılmış ve Suriyeliler ülkenin neredeyse tamamına yayılacak şekilde şehirlerde yaşamaya başlamışlardır. Hayatın her alanına dahil olan sığınmacıların maddi yoksunluk içinde olmaları nedeniyle devletin kamu

kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla yürüttüğü politikalarla maddi destek sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu durum halk arasında belli bir süre sonra rahatsızlığa neden olmuş ve Suriyeliler nedeniyle yerli halktan ihtiyacı olanlara yapılan yardımların da giderek azaldığı yönünde bir algı oluşmasına sebep olmuştur. Ancak araştırma sonucuna göre Türk vatandaşlarına yapılan yardımlarda herhangi bir azalma olmadığı, aksine bir artış eğilimi olduğu sonucuna varılmıştır (Taştan vd., 2018). Halkın olumsuz algılarının altında yatan ekonomik kaygının gerçeklikle örtüşmediği, Suriyelilerin istenmemesinden dolayı ortaya çıkan olumsuzlukları onlara yükleyerek olumsuz bir önyargı ile yaklaştıkları görülmektedir.

Ekonomide ortaya çıkan bir diğer sorunda Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanan kira fiyatlarının yükselmesi ve kiralık konut bulunmayışıdır. Suriyeliler özellikle sınır bölgelerine yakın illere yerleştiklerinden ve buradaki nüfusa oranla konut sayısı daha az olduğundan Suriyelilerin kiralamasından dolayı yerli halk kiralanan konut bulmakta sıkıntı çekmektedir. İlk yerleştiklerinde elinden gelen desteği gösteren yerli halk, Suriyelilerin kiralalarını düzenli ödememesinden, bir aile için uygun olan konutlarda birkaç aile bir arada yaşamalarından ve yaşadıkları konutu tahrip ederek kullanmalarından dolayı, konutlarını Suriyelilere kiralamaya sıcak bakmamaktadırlar. Suriyelilerle yapılan pek çok görüşmeye göre bu yaşam koşullarına kendi istekleriyle sahip olmadıkları, maddi imkansızlıklardan dolayı mağduriyet yaşadıkları belirtilmiştir. Yerel halkın şikâyetinin yanında, sığınmacıların içinde bulunduğu çaresizliği fırsatçılığa çevirenler olduğundan dolayı da konut fiyatları bu kadar yüksek seyretmektedir. Yani bu durumdan tamamıyla Suriyeli sığınmacıları sorumlu tutmak haksızlık olacaktır. Hatta yüksek kiralı evleri tutma imkanı olmayan Suriyelilerin düşük kira ödemek için genelde merkeze uzak mahalleleri tercih etmesi, çarpık yapılaşma ve gecekondulaşmada artışa neden olmakta, Suriyelilerin merkeze uzak mahallelerde bir arada yaşamlarını sürdürmeleri ise uyum sürecini zorlaştırmaktadır (Türüt, 2015:33).

4.4. Çalışma Hayatı Üzerindeki Tehdit Algısı

Çalışma hayatı, gerek Suriyelilerin toplumsal uyumu ve yaşamlarının devamlılığı açısından, gerekse yerli halkın istihdamına yönelik etkileri nedeniyle,

düzenleme yapılması gerekli en önemli alanlardan biridir. Suriyelilerin göç ettikten sonraki sürecin de giderek uzamasıyla, yanlarında getirdikleri birikimleri tükenmiştir ve hane halkının temel ihtiyaçlarının karşılanması için çalışmaya, para kazanmaya ihtiyaçları vardır. Suriyelilerin ucuz işgücü olduklarından dolayı tercih edilmesi yerli işgücünün iş kaybetme endişesi taşımasına neden olmaktadır. İşverenlerin kayıt dışı çalıştırdıkları Suriyeliler, maliyeti düşürdüğünden öncelikli işgücü arasında yer almaktadır. Bu durum da, yerli vasıfsız işgücünün iş alanını daraltmakta ve yerli halkta bir tedirginlik yaratmaktadır. Özellikle sınır illerinde daha fazla yaşayan Suriyelilerin vasıfsız işlerde kaçak olarak çalışmaları, işsizlik artışına sebebiyet verdikleri algısına yol açmıştır. Ancak yapılan bir araştırmada (Oytun ve Gündoğar, 2015), vasıfsız işlerdeki işgücüne duyulan ihtiyaç nedeniyle ve yerli işgücünün vasıfsız işlerde çalışmayı istememesi nedeniyle, öncelikli olarak Suriyeli sığınmacıların tercih edildiği belirtilmektedir. Yani Suriyelilerin doğrudan piyasada işsizlik artışına yol açtığını söylemek doğru değildir. Çalışma çağındaki Suriyeli nüfusunun fazlalığı, özellikle çalışma izinlerine yönelik düzenlemeler yapılmaya kadar yerli işgücü arasında huzursuzluk yaratmaya devam etmiştir. 2016 yılında yasal çalışma imkanı verilmesine rağmen kayıtlı çalışan Suriyeliler çalışma çağındaki nüfus içerisinde oldukça düşük bir paya sahiptir. (mülteciler.org, 2020)

4.5. Güvenlikle İlgili Tehdit Algısı

Suriyelilerin yerel halk arasında tedirginlik yarattığı bir başka konu da güvenliktir. Suriyelilerin gelişile suç oranlarının arttığı, tecavüz, hırsızlık gibi olaylara karıştıkları algısı giderek artmıştır. Yapılan pek çok araştırmaya ve bu konuda emniyet müdürlükleri tarafından yapılan açıklamalara göre, Suriyelilerin suça karışma oranlarının ortalamanın altında kalacak kadar düşük oranda olduğundan, halk arasında ortaya çıkan bu endişenin gerçeği yansıtmadığı anlaşılmaktadır (Taştan vd., 2018; Erdoğan, 2017). Yaşadıkları ortam ve çaresizlik, eğitim ve gelir seviyesinin düşüklüğü, suça karışma açısından müsait bir zemin yaratmış olsa da, yapılan çalışmalar Suriyelilerin gelişinin suç oranlarında herhangi bir artışa yol açmadığını ortaya koymaktadır. Halk arasında onlara karşı yaratılan bu

korkunun kulaktan dolma bilgilerle, medyanın gerçeği yansıtmayan şişirme haberlerle yaratılmış olabileceği muhtemeldir.

4.6. Eğitim ve Sağlık hizmetlerinde Tehdit Algısı

Suriyelilerin ülkeye gelmesinden sonra, temel ihtiyaçlar için gerekli eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanmaları, yerli halkın bu durumdan şikâyet etmesine sebep olmuştur. Kamplarda yaşayan Suriyelilerin sağlık hizmetlerinden yararlanmasında bir sorun yoktur. Ancak kamp dışında yaşayan hatta neredeyse tamamına yakınının kamp dışında yaşadığı düşünüldüğünde sağlık hizmetlerinde yararlananların sayısında bir artış yaşanmıştır. Kamp dışındaki Suriyeliler ise kayıt yaptırımları durumunda devlet hastanelerinden ücretsiz şekilde faydalanmaktadır. Sınır illerindeki devlet hastaneleri toplam hizmetin %30 ile %40'ı arasında bir oranda Suriyelilere hizmet vermektedir. Bu nedenle sınır illerindeki devlet hastanelerinde kapasite sorunu yaşanmaktadır. Buralarda sadece Türkiye'deki sığınmacılar değil, Suriye'de yaşayan ve çatışmalar nedeniyle yaralanan kişiler de tedavi edilmektedir. Bu nedenle hem fiziki şartlar hem de sağlık çalışanları açısından kapasite sorunu yaşanmaktadır (Oytun ve Gündoğar, 2015). Yerel halk, Suriyeliler nedeniyle sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanamadığını düşünmektedir. Sahada yaşanan diğer pek çok aksaklıkların sorumlusu olarak Suriyelileri gördükleri gibi, sağlık sektöründe yaşanan aksamaların sorumluluğu da Suriyelilere yüklenmektedir (Ekici, 2019) Türk Tabipler Birliği'nin raporunda, sağlık hizmetlerinden faydalananların sayısı arttığından, sağlık çalışanlarının, sağlık kurumlarının ve tıbbi malzemelerin yetersizliğinden bahsedilmiştir. Bu durum yerli halkın da hizmetlerden istenilen düzeyde faydalanamıyor olmasına ve bundan Suriyelileri sorumlu tutarak sağlık hizmetlerinin kötüleştiğinden yakınmasına sebep olmaktadır (TTB, 2014).

Ayrıca Türkiye'de görülmeyen çocuk felci, menenjit, şark çıbanı gibi bazı hastalıkların Suriyeli sığınmacılarda görülmeye başlanması, halk arasında salgın hastalıkların yayılmasına yönelik endişe yaratmakta ve Suriyelilere olan bakışı daha da olumsuzlaştırmaktadır.

Suriyelilerin kamplarda ve kamp dışında yaşayan nüfusuna bakıldığında, 0-18 yaş arasındaki eğitim çağı nüfusu, Suriyelilerin %50'den fazlasını oluşturmaktadır. Ancak bu nüfusa rağmen eğitim hizmeti alanların sayısı oldukça düşüktür. Yıllar itibariyle artış sağlanmış olsa da nüfus ile dengeli dağılımda yeterli seviyeye ulaşamadığı görülmektedir. Geçim sıkıntısından dolayı Suriyeli çocukların çalışmak zorunda kalması, eğitimlerini yarıda bırakmalarına sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra, eğitim alamamalarının birçok nedeni olmakla birlikte sığınmacıların eğitim alamaması Türkiye için uzun vadede ciddi risk teşkil etmektedir. Yerli halkın eğitim ile ilgili olarak rahatsızlık duyduğu bir konu da YÖK'ün 2012 tarihli genelgesine istinaden Suriyelilere özel öğrencilik statüsü verilmesine yönelik düzenlemesidir. Bu genelgede Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilere, Dışişleri ve MEB'in yazıları doğrultusunda, 2012-2013 yılına mahsus olmak üzere, yedi üniversitede, özel öğrenci olarak ders alabilme hakkı tanındığı ifade edilmiştir. (Çukurova, Gaziantep, Harran, Kilis 7 Aralık, Mustafa Kemal, Mersin, Osmaniye Korkut Ata üniversiteleri) Buna göre, öğrencilerin durumlarını belirten belgelerinin olması halinde bu belgelerin inceleneceği, belgelerinin olmaması halinde ise sadece açıklamalarının dikkate alınarak özel öğrenci statüsünde kayıtlarının yapılacağı belirtilmiştir. Yerli halk arasında haksızlık olarak değerlendirilen bu durum, halkın Suriyelilere olumsuz bakışını tetikleyen meseleler arasındadır (<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/suriyeli-multecilere-turkiyede-sinavsiz-universite-371816>, 2021) Suriyelilerin sadece beyana dayanarak üniversitelere yerleştirilmesi, yerel halk arasında Türkiye'de emek harcayan, maddi ve manevi olarak belli bir yükün altına girerek üniversitede okumak isteyen bir çok öğrenciye haksızlık olduğu düşüncesine yol açmaktadır. Ayrıca Suriyeliler dışındaki sığınmacılara uygulanmayan bu ayrıcalığın neden Suriyelilere uygulandığına dair tepkiler de gelmiştir. Ancak YÖK'ten yapılan açıklamaya göre “açıklamaların gerçeği yansıtmadığı, Suriyelilerin hiçbir sınava girmeden üniversiteye girmelerinin söz konusu olmadığı” belirtilmiştir (<https://www.haberturk.com/yok-ten-suriyelilerin-universiteye-sinavsiz-girmesine-iliskin-aciklama-2376682>, 2019). YÖK'ün temel şartlarının yanında üniversite senatonun verdiği kararlar esas olduğundan diğer yabancı öğrenciler gibi Suriyelilerin üniversiteye sinavsız girmesi mümkün olmamaktadır. Türk öğrencilerin üniversiteye girebilmesi için nasıl ki

Yükseköğretim Kurumları Sınavı'na (YKS) girmesi ve belli bir puanı alması gerekiyorsa yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'de devlet üniversitesine girebilmesi için Yabancı Öğrenci Sınavı'na (YÖS) girmesi gerekmektedir. Suriyeli öğrenciler için de farklı bir uygulama söz konusu olmayıp yabancı öğrencilerin üniversiteye girmesi için gerekli koşullar onlar için de geçerli olmaktadır.

Halk arasında yaygın inanın Suriyelilerin istedikleri üniversiteye sınavsız girebilmesi yönünde olduğundan nefret duygusunu tetiklediği, yerli gençlerin de Suriyelilere karşı olumsuz bakış açısıyla yaklaşımlarına, ülkeden gitmelerini istemeleri yönünde düşüncelerin uyanmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Ancak resmi olarak sürecin böyle olmadığı, bu yönde yapılan haberlerin gerçeği yansıtmadığı anlaşıldığından medyanın Suriyelilerle ilgili yaptığı haberlerin halk üzerindeki etkisinin dikkate değer olduğunu göstermektedir.

4.7. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Beklentileri ve Uyum Süreci

Suriyeli sığınmacılar, Türkiye'ye geldikten sonra yeni bir kültürle, yeni bir ortamla ve yepyeni bir hayatla karşı karşıya kalmışlardır. Yerli halkın başlarda üzülen ve yardımcı olmaya çalıştığı görülse de, süreç uzadıkça, yardımsever ve anlayışlı bakış açısı yerini Suriyeli sığınmacıların ülkeden gitmelerini isteyen, onları tehdit olarak algılayan, Suriyelilere yönelik nefret söylemlerinin arttığı ve Suriyelilerin yaşanan pek çok olumsuzluğun sebebi olarak görüldüğü bir bakış açısına bırakmıştır. Suriyeli sığınmacıların ülkenin dört bir yanına yerleşmeleriyle, hayatın pek çok alanında etkileri olduğu görülse de, sürece onların gözünden bakmaya çalışarak göç sürecinden, yeni hayatlarından beklentilerini anlamaya çalışmak, her iki toplumun karşılıklı uyum içinde yaşaması için gereklidir.

Ülkelerini terk ederek farklı bir ülkede yeni bir hayat kurmanın zorluğunu yaşayan Suriyeliler, içinde bulundukları durumdan endişe duymaktadırlar. İlk geldikleri zamanlarda ülkelere özlem duyduklarından kısa zamanda eski yaşamlarına kavuşmayı umuyorlardı. Ancak aradan geçen yıllar itibarıyla artık eski hayatlarına dönmek mümkün olmadığını kabullenmeye başlayan Suriyeliler, Türkiye'deki hayatlarına alışmaya çalışarak, Türk halkı ile birlikte uyum içinde yaşamayı istemektedirler (Erdoğan,2018). Pek çok çalışmada (Erdoğan, 2019, Ertan ve Ertan, 2017) Suriyelilerle yapılan görüşmelerde, bir kısmı Türk halkının

kendilerini dışlamasından üzüntü duyduğunu, bir kısmı da kendilerine karşı davranışlarından memnun olduğunu belirtmekteyse de, genel kanı kendilerini kabul ederek ülkeye sığınmalarına müsaade ettiklerinden dolayı Türkiye’ye müteşekkirdiklerini ifade etmektedirler.

Tablo 9: Suriye’ye Dönmek Konusunda Suriyelilerin Verdiği Cevaplar

	SB-2017		SB-2019	
	#	%	#	%
Suriye’ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum	148	16,7	735	51,8
Suriye’de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim	529	59,6	429	30,3
Suriye’de savaş biterse, bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşmasa da dönerim	114	12,9	78	5,5
Suriye’de güvenli bölge oluşursa dönerim	-	-	83	5,9
Suriye’de savaş devam etse bile dönerim	19	2,1	3	0,2
Fikrim yok/bilmiyorum	46	5,2	64	4,5
Cevap yok	31	3,5	26	1,8
Toplam	887	100,0	1418	100,0

Kaynak: Erdoğan, 2019, <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf>

Erdoğan’ın çalışmasında Suriyelilere Suriye’ye dönme konusunda yöneltilen sorulara verilen cevaplara bakıldığında “Suriye’ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum” diyenlerin oranındaki artış göze çarpmaktadır. 2017 yılına göre kalmayı düşünenlerin %100 den fazla olması kalıcılıkları göz önünde bulundurularak uyum içinde yaşamalarının sağlanmasının önemini tekrar göstermektedir. “Suriye’de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim” sorusuna verilen cevaplardan iki yıllık süre zarfında nerdeyse yarısının fikrinin değiştiği fark edilmektedir. Türkiye’de yaşamaktan memnun oldukları için ya da ülkelerine döndüklerinde eski yaşam ortamlarını bulamayacakları için kararlarının değişmesi

söz konusudur. Ancak Türkiye için önemli olan büyük çoğunluğunun yerli halkla iç içe yaşayacağı gerçeğidir. Bu nedenle topluma entegrasyon sürecine yönelik adımların ivedilikle ve özenle atılması son derece önemlidir.

Yukarıda belirtildiği gibi, Suriyeli sığınmacılar, Türkiye'nin Cenevre Anlaşması'na koyduğu çekince nedeniyle mülteci statüsüne sahip olamamaktadırlar. Türkiye'deki Suriyeliler 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında "geçici koruma" statüsüne sahip olmuşlarsa da, ilk geldikleri zamanlardan beri halk arasında yaygın olan yaklaşımla misafir olarak değerlendirilmişlerdir. Geleneksel Türk misafirperverliği kültürel yapımızda da sıklıkla rastladığımız bir kavramdır (Tolay, 2010). Türk toplumunda önemli bir değer olan misafirperverlik, Suriyeliler açısından ilk karşılama olarak olumlu yansımıştır. Ancak misafirlik geçici anlamında kullanıldığı için, yerli halkın Suriyelilerin uzun süre ülkemizde kalmasını istemediklerinden bu kavramı kullandıkları anlaşılmaktadır. Misafirlik artık Suriyeliler için kullanıldığından, bundan olumlu değil olumsuz bir anlam çıkarılmaktadır. Bu nedenle, ülkemizdeki varlıklarından rahatsızlık duyulduğu için bu kavramın kullanılmasından rahatsız olan Suriyeliler, kendilerini daha da dışlanmış hissettiklerinden kendilerine misafir denilmesini istememektedirler (Erdoğan, 2018). Ayrıca misafirlik kavramı geçici oldukları algısı yarattığından, toplumsal kabul ve uyum sürecini de zorlaştırmaktadır. 10 yıldır ülkemizde yaşayan Suriyelilerin artık geçici olarak nitelendirmesi uygun olmadığı gibi yerli halkın kalıcı olduklarını kabullenmesini de zorlaştırmaktadır.

Suriyelilerle yapılan görüşmelerin aktarıldığı çalışmalarda, Suriyelilerin kendilerine en çok sağlanmasını istedikleri haklardan birinin çalışma hakkı olduğu görülmektedir. Emek sömürüsüne maruz kalan Suriyeli sığınmacılar kendilerine yardım yapılmasını değil, çalışma hakkı verilmesini ve böylece kendi geçimlerini sağlayabileceklerini, Türkiye'de sektöre katkı sağlayacaklarını belirtmektedirler (Erdoğan, 2017; Şimşek, 2018; Şimşek, 2019). Suriyeliler, zorunlu göçlerinden sonra, Türkiye'de kayıt dışı olarak çalışmaya başlamışlar ve pek çoğu işverenlerin sömürüsüne maruz kalmış, emeğinin karşılığını ücret olarak alamamıştır. 2016 yılında çıkarılan yönetmelikle kayıtlı olan Suriyelilerin çalışma izni almalarına imkan sağlanmış olsa da, hala pek çoğu kaçak çalışmak durumunda kaldıklarından, bu nedenle de düşük ücretlerle çalıştırıldıklarından, işverenlerin bu durumu

kullanmalarından şikayet etmektedir. Kayıt dışı çalıştırılmaları işverenler için düşük maliyetli olduğu için Suriyeli çalıştırmak tercih edilmekte, bu durum da yerli halk arasında Suriyeliler yüzünden iş bulamadıkları algısını yaratmaktadır. Bu da yerli halkın, Suriyelilerin ülkede kalıcı olduklarını kabul etmelerini ve birlikte uyum içerisinde yaşamalarını zorlaştırmaktadır. Görüşülen Suriyeli mültecilerin haklara erişimleri ile ilgili deneyimlerinden de anlaşılacağı gibi, Türkiye’ye yatırım yapan, iş yeri açan ve finansal birikimi ile göç eden Suriyelilerin haklara erişimi -özellikle barınma ve iş piyasasına erişim- daha kolay iken, belirli bir finansal kaynağı bulunmayan Suriyeli mültecilerin haklara erişimlerinin daha zor olduğu görülmektedir. Bu durum da onların entegrasyon süreçlerinin yavaş ilerlemesine neden olmaktadır (Şimşek, 2018). Maddi imkanları iyi olan Suriyeliler de sınırlı sayıda olduğundan, genele bakıldığında Suriyelilerin haklara erişimleri kolay olmamakta, uyum süreci de buna paralel olarak uzamaktadır.

Suriyelilerin uyum konusunda önem arz eden ve endişe ettikleri bir konu da Suriyeli çocukların eğitimi ve dil eğitimidir. Dil eğitimi kendilerini içinde yaşadıkları topluma adapte edebilmeleri için olmazsa olmaz bir koşuldur. Çalışabilmeleri, eğitimlerini sürdürebilmeleri ve hayatın akışı içerisindeki temel ihtiyaçlarını giderebilmeleri için dil engeli öncelikli olarak halledilmesi gereken bir sorundur. Hayatın her alanına dahil olabilmeleri ve ülkede toplumla bir arada yaşayabilmeleri için dil sorununun çözülmesi her yaştan Suriyeli için olmazsa olmaz bir koşuldur.

4.8. Suriyeli Sığınmacılar ve Yerli Toplumun Entegrasyonu

Türkiye’nin tarihi boyunca karşı karşıya kaldığı en büyük göç dalgası olan Suriyeli sığınmacıların göçü tüm ülkeyi etkileyecek boyuttadır. Ülkemize gelen 3,5 milyonu aşkın Suriyelinin kalıcı olması ise üzerinde önemle durulması gereken, hassas bir şekilde idare edilmesi gereken bir süreçtir. Suriyeli sığınmacıların topluma adaptasyonunun sağlanması için atılacak en önemli adımlardan birisi göç yönetimidir. Göç yönetimi, hem devlet sınırları içerisindeki yabancıların girişi ve mevcudiyetini hem de mültecilere ve korunma ihtiyacı bulunan diğer kişilere sağlanan korumayı sağlamak üzere, sınır ötesi göçleri düzenli ve insani bir şekilde yönetmek için, ulusal sistem içindeki çeşitli devlet kurumlarından oluşan

mekanizmayı tanımlamaktadır (Aktel ve Kaygısız, 2018). Göç yönetimi devletlerin göç süreci üzerindeki kontrolü sağlamak için yürüttüğü politikalarından oluşmaktadır. Göçmenlerin ülkeye gelişinden itibaren hukuki süreçle başlayan göç yönetimi sadece mevzuat düzeyinde anlaşılmamalıdır. Ülkeye gelen göçmenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, buna yönelik düzenlemeler ve ev sahibi toplumla uyumunun sağlanması da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Göç yönetimi kapsamında kamuda veya özelde, merkezi ya da yerel alanda Suriyelilerle yerel toplumun uyumunu konusunda yapılan tüm uygulamalar daha kalıcı hale gelecektir ve her iki toplum açısından da süreç daha kabullenilir hale gelecektir. Yerli toplumun ve Suriyeli sığınmacıların yaşanan sosyal değişime uyum sağlaması kolaylaşacaktır.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye göç ettikten sonra yaşadıkları en önemli problemlerden birisi de bireysel haklarına erişim konusudur. İnsan olmanın verdiği temel haklara ilk geldikleri yıllarda erişim nerdeyse imkânsız gibiyken, kalıcı oldukları yönünden yapılan düzenlemeler neticesinde birtakım haklara erişim sağlasalar da kısıtlamalar tamamen ortadan kalkmamıştır. 2014 yılında çıkarılan geçici Koruma Yönetmeliği ile kayıt altına alınma imkânı tanınmıştır. Kamplarda kalan Suriyeliler zaten kayıt altında olduğundan aslında bu düzenleme kamp dışından yaşayanları daha çok ilgilendirmektedir. Ancak Suriyelilerin kayıt olmaktan kaçındığı, birtakım endişeler yaşadıkları görülmektedir. Avrupa'ya göç etmek için Türkiye'yi geçiş ülkesi olarak gören pek çok Suriyeli Türkiye'de kayıt yaptırmamak istememektedir. Avrupa'ya giderek daha iyi koşullarda yaşama hayalinde olan Suriyeliler Türkiye'nin onlara mülteci statüsü vermemesinden ve mültecilerin sahip oldukları haklara erişmek istediklerinden göç etmek istemektedirler. Bu nedenle geçici koruma statüsü almak istememektedirler. Geçici koruma statüsü nedeniyle kendilerini güvende hissetmeyen Suriyeliler Avrupa'da mülteci statüsü olarak temel haklara kolaylıkla erişebileceklerini düşündüklerinden ve böylece kendilerine bir gelecek planı yapabileceklerine inandıklarından gitmeyi istemektedirler. Özellikle Türkiye'de 2016'da çıkarılan yönetmelikle kayıtlı çalışma imkanı doğduğundan o zamanda kadar Avrupa'da daha iyi şartlarda çalışmak istemişlerdir. Çünkü Türkiye'de daha önce istihdam sorunları bölümünde de bahsedildiği gibi işverenlerin kötü muamelesine, zor koşullarda uzun saatler çalıştırılarak emeklerinin karşılığını alamadıklarından bu çalışma imkanlarından memnun olmamaktadırlar. Geçici

Koruma Yönetmeliği'nin 16. Maddesinde 'Geçici korumanın uygulandığı süre içinde bu yönetmelik kapsamındaki yabancıların bireysel uluslararası koruma başvuruları, geçici koruma tedbirlerinin etkin şekilde uygulanabilmesi amacıyla işleme konulmaz' hükmü doğrultusunda, özellikle başka ülkelere gitmek isteyen Suriyeliler, kayıt olmaktan kaçınmaktadır. İnsanlar dünyanın neresinde, hangi ten rengiyle hangi cinsiyet ya da cinsel yönelimle, hangi etnik kökene, dine, mezhebe ait olarak doğarlarsa doğsunlar, insan olmak bakımından eşittirler. Bu nedenle ayrımcılık ister bir hukuk sorunu ister adalet sorunu olarak tanımlansın, son çözümlemede insanlar arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan ve her birimizle ilgili zihinsel kaynakları ve nedenleri olan insani bir durumdur (Göregenli, 2012:18). Ancak yönetmelik geçici koruma statüsü vermekle uluslararası koruma statülerine başvurmayı bu kapsamda yer alan haklardan istifade etmenin önüne geçtiğinden, Suriyelilerin bazıları kayıt olmaktan kaçınmayı seçmektedirler. Zaten ülkemizin Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekince nedeniyle mülteci statüsünde olamayan ve geçici koruma altına alınana kadar misafir statüsünde değerlendirilen Suriyeli sığınmacılar için bu da haksız bir sınırlandırma olmaktadır. Şimşek'in (2019) bir grup Suriyeli sığınmacı ile yaptığı görüşmelere göre de, kendilerine verilen geçici statüden ve haklarından dolayı kendilerini güvende hissetmedikleri ortaya çıkmaktadır. Belirsizlik içinde ve her an geri gönderilme korkusu ile yaşadıklarından dolayı, yerleşik hayata geçemedikleri ve kendilerini içinde yaşadıkları topluma ait hissetmediklerini belirtmektedirler (Şimşek, 2019).

Türkiye, tarihi göçlerle dolu bir ülke olmasına rağmen, çok kısa sürede çok fazla sayıda gelen Suriyeli sığınmacı karşısında zor durumda kalmış ve ne yapacağını bilememiştir. Uzun vadede kalıcı olmadıkları düşünüldüğünden planlı bir yaklaşımda da sergilenememiştir. Ancak Suriyeli sığınmacı sayısının giderek artması, toplumsal yapının her alanında kendini hissettirmiştir. Sürece devletin uzun vadeli bakmayışı toplum üzerinde de etkili olmuş, ülkemize yerleşecekleri düşünülmendiğinden ilk zamanlarda toplumsal uyum adına herhangi bir girişim de olmamıştır. Ancak toplumsal yapıda azımsanmayacak değişikliğe yol açan bu süreç, beraberinde getirdiği sorunlarla en çok şehirlerde tezahür etmiştir. Ortaya çıkan sorunlarla baş etmede, Suriyelilerin yerli halk ile entegrasyonunun önemli bir katkısı olacaktır.

Suriyelilerin uyumu konusunda Erdoğan'ın 2019 tarihli çalışmasında Suriyelilerin kalıcı olduğu fikrinin kabul edilir hale gelmesiyle her iki toplumun bir arada yaşamasına imkan veren ortamı inşa edebilmek için, yerel topluma uyum konusunda yerel halka yöneltilen sorularda Suriyelilerle birlikte huzur içinde yaşayabileceklerine inanmadıkları, katılımcıların yarısından fazlasının olumsuz fikirlere sahip olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2019). Suriyeliler kendilerinin uyumlu olduklarını iddia etseler bu genellemenin hepsi için yapılması doğru olmayacaktır. Çünkü bu süreci iyi yönetebilmek her iki toplumun karşılıklı olarak birbirine uyum sağlaması gereklidir. Bu kapsamda devletin de üzerine düşen sorumluluklar bulunmaktadır. Hedef 10 yıldır ülkemizde olan Suriyelilerle bir arada yaşamayı kabullenmek ve uyum içinde aynı toplumda yaşayabilmeyi sağlamaktır. Ancak yerel toplumun bu konuda isteksiz olması, sadece bu sürece onların alışmasını sağlamak tek başına yeterli olmayacağından Suriyelilerin de uyumu için çaba harcanmalıdır. Her iki toplumun karşılıklı etkileşim halinde olması önemlidir.

Bu konuda ileri doğru bir adım atabilmek için en başta dil problemini çözmek gerekmektedir. İçinde bulundukları toplumun dilini bilmeyen Suriyelilerin onlarla iletişim kurması mümkün olmadığından dil sorunu uyumun önündeki en büyük engellerden biridir. Yaşadığı ülkenin dilini bilmeyen, derdinin anlatamayan ve içinde yaşadığı toplumun vatandaşıyla iletişim kuramayan bireyin yıllar geçse de topluma ayak uydurması beklenemeyeceğinden dil sorunu ivedilikle ele alınması gereken bir konudur. Dil bariyerinin ortadan kalkması Suriyelilerin toplumsal alanda yaşadığı diğer sorunların çözümünde de etkili olacak ve bu sayede Türkiye'de yaşamaları kolaylaşacağından uyum sürecine de pozitif yansımaları olacaktır.

Suriyelilerin entegrasyonuna genç nesilden başlanması da bu işin bir başka boyutudur. Gençlerin iletişiminin, yaşam enerjisinin daha fazla olduğu düşünüldüğünde gelecekleri için, kendi vatanları için iki ülke arasında köprü görevi görmekten kaçınmadan bir arada huzur içinde bir hayat için elinden geleni yapacaklarına dair inanç da bir başka çıkış yoludur. Bir grup Suriyeli üniversite öğrencisiyle yapılan görüşmelerde yaşadıkları sıkıntılar, Suriye'ye geri dönmeyi düşünüp düşünmedikleri gibi sorular sorulmuştur (Taşkın ve Özer, 2020). En çok sorun yaşadıkları konunun dil sorunu olduğu sonucuna varılmış olup Suriyeli öğrencilerin pek çok Suriyelilere göre daha iyi bir şekilde yaşadıkları, en azından

eğitim alma imkanına sahip oldukları görülmektedir. Ancak ne yerli toplum Suriyelilere uyum sağlamış ne de onlar topluma tam uyum sağlamıştır. Bu nedenle bu çalışmadaki Suriyeli öğrencilerin meslek hayatına atıldıktan sonra kendi toplumlarına ve yaşadıkları topluma faydalı olma isteği iki ülke arasındaki uluslararası ilişkilerde önemli rol oynayacağı gibi ülkelerine geri dönmemeleri halinde eğitim sayesinde farklı bir bakış açısı kazandıklarından toplumsal uyum sürecine katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Taşkın ve Özer,2020).

Suriyeliler ile yerel toplum arasındaki kültür ve yaşam tarzı farklılıklarının uyum sürecini zorlaştırmasına rağmen, Türkiye’de bazı sorunlarla birlikte toplumsal uyum sürecinin başladığı da ifade edilmektedir. Türkiye’de doğan Suriyeli bebek sayısındaki ve bazıları tarafından tepki görmesine rağmen yerli halk ile Suriyeliler arasında yapılan evliliklerdeki artışın da iki toplumun kaynaşması açısından fırsat olduğu gözlemlenmektedir (Arslan ve diğerleri, 2017:138; Orhan ve Şenyücel, 2015). (Ocak 2020 itibari yenidoğan Suriyeli bebek sayısı 535 bine ulaşmıştır. (Erdoğan, 2019) Suriyelilerle evlilik konusu bir taraftan tepkiye neden olurken diğer taraftan iki toplumun kaynaşmasına vesile olmaktadır (Oytun ve Gündoğar, 2015:7).

Suriyelilerin topluma uyumunun gecikmesinde geldikleri toplumda kırsal bölgelerde yaşarken yıllardır alıştıkları düzeni bırakıp bir anda şehir hayatına adapte olmak zorunda kalmaları da bir gerekçedir. Kırsal yaşam ile şehir yaşamının farklılıkları yaşayış biçimlerine yansıyan bir durumdur. Kalabalık şehir hayatına adapte olmanın zorluğunun yanında farklı bir kültür, yabancı insanlar ve yabancı bir ülkede yeni bir yaşam tarzına uyum sağlamak daha da güç olmaktadır. Bu nedenle Suriyelilerin bir anda şehirlere dağılarak derbeder hayatlar yaşaması yerli toplum açısından da kolay kabullenilir bir durum olmamaktadır. Şehirlerin nüfusuna yönelik dengeli dağılımın sağlanması hem şehre kapasitesinden fazla nüfusun yerleşmesinin önüne geçmiş olacak hem de nüfusa göre dengeli dağılım halinde Suriyelilerin yakın takibi yapılarak şehre uyum sağlamaları yönünde çalışılacaktır.

Suriyeli sığınmacıların topluma uyumunda birtakım faktörler etkili olmaktadır. Suriyelilerin kendi kültürlerini muhafaza ederek, Türk kültürünü deneyimleyerek, her iki kültürün kaynaştığı bir ortamda yaşamaları topluma uyumlarında etkili olacaktır. Suriyeli göçmenler açısından önemli olan, yaşadıkları

topluma ve kültüre kendi öz kültürlerinden kopmadan uyum sağlayabilmek iken, ev sahibi toplumun da entegrasyonun sağlanması açısından kabul edilebilir ve sürdürülebilir politikaların uygulanmasında yapıcı olmaları önemli ve gereklidir (Oytun ve Gündoğar, 2015). Bunun için Suriyelilerin yaşam biçimlerine, örf ve adetlerine, dini inanışlarına saygılı olunması yerli toplum tarafından dışlayıcı, küçümseyici şekilde davranılmasının önüne geçilmesi sağlanmalıdır. Aynı şekilde Türk toplumu ile Suriyeliler açısından da geçerli olur, Türklerin örf ve adetlerine, dini inançlarına saygı göstermeleri sağlanmalıdır. Bu açıdan eğitim müfredatından Suriye kaynaklı basımlardan Türkiye'yi kötüleyici ifadelerin, Türk kaynaklardan da Arapları, Suriye Hükümetini kötüleyici ifadelerin çıkarılması önemli bir adım olmuştur.

Suriyelilerin entegrasyon sürecine yönelik çalışmaların yanında öncelikle kendilerini güvence altında hissetmeleri, geri gönderilecekleri endişesinin ortadan kalkması temel haklara erişimlerinin sağlanması ve sahip oldukları imkanlardan haberdar edilmeleri önemlidir. Bunda sivil toplum kuruluşlarının, yerel yönetimlerin rolü sürecin şekillenmesinde etkili olmaktadır. Ev sahibi toplumla Suriyeli sığınmacılar arasında sosyal köprüler kurulmasını sağlayarak bir arada sağlıklı bir yaşam ortamının oluşmasına katkı sağlayacaklardır.

Suriyelilerin statüsüne yönelik geçicilik kaldırılarak yeni yasal düzenlemeler getirilmesi, düzenli bir ikamete sahip olmaları uzun vadeli çözüm üretmesi açısından kendilerini güvende hissetmelerini sağlayacaktır. Böylece sığınmacıların kendilerini güvende hissetmesi psikolojileri üzerinde olumlu etki yaratacak ve bu durum ev sahibi toplumla kurulacak bağların güçlenmesini sağlayacaktır.

Tüm politikaların yerine getirilmesinde öncelikle kayıt sistemi güncellenmeli ve her alandaki eksiklikleri ilgili tüm kurumlar (özel ve kamu) tarafından tespit edilerek tüm veriler yerli toplumun da erişebileceği şekilde şeffaf olmalıdır.

Ayrıca hukuki çerçeveden bakıldığında, Suriyelilerin yaşadıkları topluma siyasi katılım sağlayabilmeleri, o ülke vatandaşlarının sahip olduğu yasal haklara sahip olabilmeleri, yaşadıkları toplumu benimsemelerini kolaylaştıracağı gibi, kendilerini içinde bulunduğu topluma ait hissetmelerini de sağlayacaktır. Siyasi

katılım; bireylerin siyasi sistem karşısındaki tutum ve davranışlarını oluşturmaktadır. Siyasi katılımdan sadece oy kullanmak anlaşılmamalıdır. Siyasi katılım bireylerin, eylem, boykot, itiraz, dilekçe gibi araçlarla siyasi sürecin işleyişine etkide bulunması, kendi beyanını karar mercilerine ileterek sürece yön vermesidir. Siyasi katılım toplumdaki tüm bireylerin sistemin içine dahil olarak toplumda uzlaşma sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Böylece siyasi sistemin güçlenmesi sağlanmaktadır. Burada Suriyelilerin siyasi katılımından kastedilen oy kullanmaları değildir. İçinde yaşadıkları toplumun bir bireyi olarak sahip oldukları haklar, alabilecekleri hizmetler konusunda bilgi sahibi olmalarının ve bu konuda görüşlerini beyan etmelerinin sağlanmasıdır. Kendilerine sunulan imkanları bir dayatma ile olmasının önüne geçmek onların bir sığıntı değil bir birey olarak söz sahibi olmalarının sağlanması anlatılmaktadır. Ayrıca Suriyeli sığınmacıların entegrasyonu hakkında tüm sorunlar ve çözüm önerileri masaya yatırılarak buna uygun çözümlerin küresel ve yerel ölçeklerde uygulanabilirliği ve uygulanacak yöntemlerin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Stanley'e (1977 akt. Tunç,2015/33) göre, mültecilerin göç alan ülkeye yerleşebilmelerindeki ve uyumlarındaki başarı ya da başarısızlıkları, o ülkedeki hükümetlerin ve toplumların tutumlarına, göç politikalarına, göçmen–mültecilere yönelik yerleşme ve destek programlarına ve son olarak göçmen mültecilerin fizik ve ruh sağlıklarına yönelik kolaylaştırıcı politikalarına bağlıdır.

4.9. Covid-19 Sürecinde Suriyeliler

Covid-19 salgını tüm dünyada insanları etkilediği gibi Türkiye’de yaşayanları da toplumun her alanında etkilemiştir. Bu süreçten en çok etkilenenler arasında aktif çalışmak zorunda olanlar, hatta bunların içerisinde zaten zor koşullarda yaşamaya ve çalışmaya gayret eden mülteciler, düzensiz göçmenler yer almaktadır. Ancak çalışmak zorunda olanlar bu süreçten etkilenmeyerek sağlıklarının tehlikede olmasına rağmen çalışmaya devam etmişlerdir.

Türkiye’de ilk vakanın Mart 2020’de görülmesinden sonra vaka ve ölüm sayılarının giderek artmasıyla birlikte merkezi hükümet tarafından önlem alınmak zorunda kalınmıştır. Bu bağlamda sokağa çıkma kısıtlamaları ve kapanma süreci uygulanmaya başlamıştır. Bir de kapanma sürecinde iş yerlerinin kapanması, iflas

etmesi gibi durumlar söz konusu olduğundan insanlar işlerini kaybetmişlerdir. Bu çalışmanın ana öznesi olan Suriyeliler ele alındığından özellikle kayıt dışı çalıştıklarından dolayı işlerini kaybedenler de çoğalmıştır. Ekonomik olarak sıkıntı yaşayan Suriyeli sığınmacılar gelirlerini kaybedince daha zor koşullarla karşı karşıya kalmışlardır. Türklerin de pandemiden olumsuz etkilendikleri düşünüldüğünde Suriyelilerin hayatta kalma mücadelesi verdikleri ülkemizde sokağa çıkma kısıtlamalarıyla işsiz kalmaları içinden çıkılması zor bir süreci getirmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarının sahada yer alarak covid-19 sürecinde şehirlerdeki yoksullara yönelik yaptıkları çalışmalarda Türk toplumundaki en savunmasız ve kırılgan insanların mülteciler ve düzensiz göçmenler olduğu belirtilmektedir. Doğan ve Genç'in sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine yer verdikleri çalışmasında gerek sivil toplum kuruluşlarının gerekse incelemenin ana öznesi olan sığınmacı, mülteci ve düzensiz göçmenlerin yaşadıklarından bahsedilmektedir (Doğan ve Genç, 2020).

Sivil toplum kuruluşlarının salgın döneminde çalışmalarının kısıtlandığı, sahaya eskisi gibi inemedikleri bu nedenle çevrimiçi iletişim kanallarına güvenmek zorunda kaldıkları belirtilmiştir. Özellikle bu süreçte sosyal medya kanallarını yoğun olarak kullandıkları ve desteğe ihtiyacı olanlarla etkileşim kurduklarını ifade etmişlerdir. Bu süreçte hükümetin yeterli desteğinin olmayışı hatta bazı kuruluşların faaliyetlerini engelleyici yönde tutum sergilediklerinden bahsedilmiştir (Doğan ve Genç, 2020). Görüşme yapılanların kapanma sürecinde siyasi otoritelerden herhangi bir fon desteği almadıklarını da belirtmişlerdir. Maddi olarak desteğe ihtiyacı olan yoksul sığınmacı kesiminin bu süreçte çaresizliğine kayıtsız kalındığına şahit olunmuştur. Sivil toplum kuruluşlarının gereken desteği sağlamak için çabaları olsa da kurumsal desteğin olmaması ve bağışların kesilmesi desteğin sektöre uğramasına neden olmaktadır.

Covid-19 nedeniyle getirilen kısıtlamalardan eğitim sektörü de etkilenmiştir. Salgın sürecinde alınan önlemler kapsamında okulların kapalı olması nedeniyle 23 Mart 2020 tarihinden itibaren örgün eğitim, Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden uzaktan eğitim olarak sürdürülmüştür. Çocukların uzaktan eğitim kapsamında eğitime devam edebilmeleri için televizyon, tablet ya da telefon gibi teknik donanıma

sahip olmaları gerekmektedir. Farklı gruplar tarafından yapılan çalışmalarda Suriyeli öğrencilerin bir kısmının uzaktan eğitim hizmetine erişim sağladığı tespit edilirken büyük çoğunluğunun da uzaktan eğitim için gerekli olan televizyon, tablet, telefon, internet bağlantısı gibi teknik ekipmanlara sahip olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle uzaktan eğitim sürecinde Suriyeli çocukların büyük çoğunluğunun derslere devam edemedikleri anlaşılmıştır. Suriyelilerin eğitiminde okula uyumları ve dil probleminin aşılması açısından öğretmenlerin çabası çok önemli olduğundan uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin örgün eğitimdeki gibi ilgilenebilmesi mümkün olmadığından çocukların okuldan uzaklaşmasına ve ilgisizlik duymasına yol açmıştır (SGDD, 2020).

Pandemi sürecinde yaşananlara bakıldığında, yoksul kesimin, göçmenler, sığınmacılar gibi grupların derinden etkilendiği görülmektedir. Hayatını zorluklarla idame ettirmeye çalışan bu insanlar için geçim sıkıntısı en önemli sorunlar arasında yer aldığından pandemi süresince bununla mücadele etmeleri, çaresiz kalmaları devlet desteği almalarının kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Göçlerin tüm dünyayı etkilediğine tarih boyunca yaşanan olaylarla pek çok kez şahit olunmuştur. Bu nedenle göçe toplumsal bir sorun olarak bakıp uluslararası alanda verilen desteğin arttırılması göç eden toplumların daha iyi yaşam düzeylerine kavuşması açısından gerekli olup aynı zamanda göç alan toplumların üzerindeki insani yükün hafifletilmesini sağlayacaktır.

Suriye’de iç savaş sonrası yurtlarından ayrılmak zorunda kalan Suriyeliler nedeniyle tüm çevre ülkelerle birlikte Türkiye de ekonomik ve toplumsal olarak etkilenmiştir. Türkiye “açık kapı politikası” uygulayıp, çok sayıda Suriyeliyi ülkesine kabul ederek insani bir davranışta bulunmuştur. Ancak başlangıçta savaş ortamının son bulmasına kadar ülkemizde ağırlanması düşünülen Suriyelilerin ülkelerindeki karışıklığın öngörülemeyen bir şekilde devam etmesi nedeniyle tahmin edilenden farklı bir tablo ortaya çıkmıştır.

Türkiye’ye 2011 yılında gelmeye başladıklarından beri sayıları 3,6 milyonu aşan Suriyelilerin ülkelerine dönme ihtimalleri ortadan kalkmakta ve Türkiye’deki kalıcılıkları da güçlenmektedir. Her ne kadar ülkelerindeki savaş ortamı bittiğinde, barış ve huzur sağlandığında ülkelerine döneceklerini söyleseler de bunun pek de mümkün olmadığını Suriyeliler de kabul etmektedirler. Türk toplumu açısından da Suriyelilerin büyük çoğunluğunun artık Türkiye’de yaşayacağı gerçeği ile yüzleşilmesi gerekmektedir. Suriyeliler ile ilgili sorunların başında belki de atılması gereken en önemli adım bu gerçeği kabullenmek olacaktır. Ardından buna yönelik uyum politikalarının geliştirilerek huzur içinde hep birlikte yaşamaya alışmaları gerekmektedir.

Suriyelilerin Türkiye için fırsat mı tehdit mi oldukları yönünde kesin bir şey söylemek mümkün olmadığı gibi her iki bakış açısına sahip yazarlar olduğu bilinmektedir. Ancak asıl önemli olan ülkemizde bulunan 4 milyona yakın

Suriyelinin fırsat olarak değerlendirilmesi ve hem onlar için hem de ülke için katkı sağlayacak bir pozisyonda değerlendirilmeleridir. Bu nedenle bu çalışmada Suriyelilerin 10 yıldır ülkemizde yaşadığı gerçeğinden hareketle toplumda eğitim, sağlık, istihdam alanlarında karşılaştıkları sorunlar ile Suriyelilerin yarısından fazlasını oluşturan ve bu göçün en mağdur kesimi olan kadınlar ve çocukların yaşadıkları sorunlar ele alınarak bugüne kadar getirilen çözümler incelenmektedir. Ayrıca bu çözümlerin yeterli olup olmadığı ya da varsa sürecin iyileştirilmesine yönelik yeni çözüm önerileri sunulmaya çalışılmaktadır.

Eğitim, sağlık ve istihdam gibi hayatın devamı için gerekli temel ihtiyaçların giderilmesini sağlayan alanlarda bugüne kadar yapılan düzenlemelerin sonuç verdiği çalışmadaki verilerde de görülmektedir. Ancak bu kadar yıl geçmesine rağmen hala pek çok hizmete erişimde yeterli sayıya ulaşamadığı fark edilmektedir. Sağlıkla ilgili olarak özellikle Göçmen Sağlığı Birimleri kurulduktan sonra oradaki doktorlarla anlaşabilmeleri nedeniyle birinci sağlık hizmetleri konusunda ihtiyaca cevap veren bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır. Hala pek çok hastanede istenilmeyen bireyler olduklarına dair davranış biçimleri de ülkeye alışmalarında zorluk çıkarmaktadır. Ülkenin 81 ilinde yaşayan Suriyelilerin sadece bulundukları ilde değil her ilde bu hizmetlere erişimleri sağlanmalıdır.

Çalışma hayatında yaşanan sorunlar ele alındığında aktif iş gücü olanların %80'den fazlasının kayıt dışı olarak çalışması ne yazık ki bu konuda ümitlerimizi yıkamaktadır. Türkiye'nin kayıt dışı çalışma oranı yüksek bir ülke olması da bu duruma izin vermektedir. Gerek Suriyelilerin sömürülmesine, içinde bulundukları durumdan faydalanılmasına müsaade etmemek gerekse yerli halkın Suriyeliler yüzünden işsiz kaldıkları düşüncesini yıkmak için bu alanda Bakanlık nezdinde yapılacak sıkı denetlemelere ihtiyaç vardır. Böylece onların yerli halkla eşit koşullarda istihdamının sağlanmasıyla topluma kabul edildiği algısı yaratılarak uyum sürecine de katkı sağlanmış olacaktır.

Suriyelilerin yarısından fazlasını oluşturan kadınlar ve çocuklara yönelik politikalar üretilmesi hayati önemdedir. Suriyeli kadınların kötü koşullarda yaşadıkları, sağlıksız beslendikleri ve bu nedenle sağlıklarının da olumsuz etkilendiği bilinmektedir. En önemlisi eğitim seviyeleri düşük olduğundan ve belli bir meslekleri

olmadığından çalışmaları da güçleşmekte ve kendilerini muhtaç hissetmektedirler. Tüm bu olumsuz durumlar ne yazık ki kadınları sömürüye açık hale getirmektedir. Bu kadınların dil öğrenmelerini sağlayarak kendi hayatlarını devam ettirecek gücü kendilerinde bulmalarını sağlamak gerekmektedir.. Eğitim ile ilgili yapılacak her yeni düzenleme sadece çocukların hayata kazandırılması için değil tüm topluluk açısından verim alabileceğimiz, emin adımlarla ilerleyebileceğimiz bir yol olacaktır. Eğitim, toplumsal sorunların önlenmesinde oldukça etkili olabilecek, uzun vadeli ve kalıcı çözümler ortaya konmasına ön ayak olacak bir araçtır. Ayrıca eğitimsiz bir nesilde suça yönelme oranı da daha yüksek olacağından topluma sosyal maliyeti de artmış olacaktır. Böylece toplumda ciddi bir uyumsuzluk ve dışlanmışlık hissi ortaya çıkacaktır. Bu nedenle refahın olduğu huzurlu bir toplumda Suriyelilerle bir arada yaşamak istiyorsak eğitim bu konuda bize yol gösterici olacaktır.

Toplumsal kabulün önündeki engellerden biri olan Suriyelilerin pek çok problemin sorumlusu olduğuna dair algının aslında gerçeği yansıtmadığı çalışmada yapılan incelemede de görülmektedir. Bunda medyanın spekülasyon yaratıcı haberler yapmasının etkisi oldukça fazladır. Bunun önüne geçmek için siyasi aktörler tarafından gerekli tedbirler alınarak halkın yanlış bildikleri konusunda bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır. Suriyeliler hakkındaki olumsuz algının yıkılmasına yönelik faaliyetler uyum sürecinin hızlanmasına da katkı sağlayacaktır.

Suriyelilere yönelik çözüm önerileri sadece kamu politikaları ile sınırlı olmamakta ve sivil toplum kuruluşlarına ve medyaya da önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bunun bir sorun olarak görülmesinin önüne geçmek için tüm toplum, bireyler ve özel, kamu olmak üzere tüm kurumlarla birlikte harekete edilmesi sürecin kalıcılığı açısından gereklilik arz etmektedir.

Şu anki güncel süreçte yaşadığımız pandemi gerçeğinde Suriyelilerin içinde bulundukları çaresiz durum da çözüm üretilmesi gereken bir konudur. Bu kapsamda destek vermeye çalışan kurumlara engel olmak yerine merkezi ve yerel otoritelerin sivil kuruluşlarla birlikte hareket ederek insancıl yaşam koşullarının sağlanmasına katkı vermeleri gerekmektedir. Siyasi otoritelerin gücünü fayda sağlamak amaçlı kullanmaları içinde bulunduğumuz ve tüm hayatımızı derinden etkileyen salgın sürecindeki yükü biraz olsun hafifletmeye yardımcı olacaktır.

Suriyeliler konusunda gösterilen çabanın sadece kurumsal düzeyde kalmaması, sahaya yönelik çalışmalar yapılması her şehirde yaşayan Suriyeliler hakkında sorun ve ihtiyaç analizi yapılarak spesifik olarak tespitlerin yapılması gerekmektedir. Bu alanda yapılan pek çok çalışma olsa da çabaların tam olarak sonuç vermediği görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada da yerli ve Suriyeli olmak üzere tüm toplumu etkileyen temel konular üzerindeki sorunlar irdelenmeye çalışılmaktadır. Tüm sorunların aynada görünmesi sağlanarak bundan sonra yapılacak çalışmalarda da fayda sağlaması umut edilmektedir.

KAYNAKÇA

AFAD, Suriye’den Türkiye’ye Nüfus Hareketleri, Kardeş Topraklarındaki Misafirlik,2014,file:///C:/Users/handan/AppData/Local/Temp/webformatisuriyedenturkiyeyenufushareketleri_1_-1.pdf, erişim tarihi:31.03.2021

AFAD, Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar, 2014, https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/17934/xfiles/turkiye_deki-suriyeli-kadinlar_-2014_2_.pdf, erişim tarihi: 24.04.2021

Akgündüz, .Y. E., Berg, Marcel V.D., & Hassink, W. (2015). The Impact of Refugee Crises on Host Labor Markets: The Case of the Syrian Refugee Crisis in Turkey. Discussion Paper No: 8841. The Institute for the Study of Labor (IZA). Bonn. Germany.)

Aktaş, A. (2016). Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Kadın Mülteciler: Kilis Örneği, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Aktel, M., & Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye’de Göç Yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 579-604.

Akyiğit, H. (2016). Ethnic social networks and status transitions in the labor market: The case of Syrian refugees. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 8, 149-159.

Anadolu Ajansı. (05.12.2017). Başbakan yardımcısı Akdağ: Suriyeliler için harcanan toplam maliyet 84 milyar 880 milyon lira. Anadolu ajansı 14.03.2020 tarihinde aa.com.tr: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/basbakan-yardimcisi-akdag-suriyeliler-icin-harcanan-toplam-maliyet-84-milyar-880-milyon-lira/990509> adresinden erişildi.

Arslan, İbrahim, Yusuf Bozgeyikve Erdal Alancioğlu, (2017), “Göçün Ekonomik ve Toplumsal Yansımaları: Gaziantep’teki Suriyeli Göçmenler Örneği”,

İlahiyat Akademi Dergisi, 3(4): 129-148Aslangiri, F., Usanmaz, A. ve Sayın, Y. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.1- 13.

Batı ülkelerinden 2 saat az ders veriyoruz. (2012, 3 Ekim) <http://www.meb.gov.tr/haberler/2012/03102012.pdf>. Erişim Tarihi: 03.04.2019

“Avrupa Birliğinin Suriyeliler İçin Türkiye’ye Ödediği Para”, <https://multeciler.org.tr/avrupa-birliginin-suriyeliler-icin-turkiyeye-odedigi-para/>, erişim tarihi:13.07.2021

Aybay, R, Yabancılar Hukuku, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

Aydın, D., Şahin, N., & AkAy, B. (2017). Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 7(1), 8-14.

Bakanlar Kurulu. (2014, 10 22). Geçici Koruma Yönetmeliği. Ankara: 29153 sayılı Resmi Gazete.

Bayrakçı, E., Göksoy, B., Ve Kahraman, S.,(2018), “Marjinal İşlerde Çalışan Suriyeli Çocukların Toplumsal Kabul Algısı: Van Örneği”, Ed. Ertan Özensel, Gökhan Bozbaş, Fatih Kaleci, Mehmet Nuri Salur, Orta Doğu’da Göç Hareketleri ve Değişen Dinamikler içinde (ss. 120-141), Konya:Aybil Yayınları.

Bircan, T., ve Sunata, U. (2015). Educational assessment of Syrian refugees in Turkey. *Migration Letters*, 12(3), 226-237.

Bolat ,G.(2013). Kavram tartışmaları etrafında 21 Mayıs 1864 Çerkez sürgünü, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 121-142.

Boyu, T. M. E. B. H., Göç, Ö. G. M., & Başkanlığı, A. D. E. D. (2019). Ekim 2019 Bülten.

Büyükikiz, K. K. ve Çangal, Ö. (2016), “Suriyeli Misafir Öğrencilere Türkçe Öğretimi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 3, 1414-1430.

Carpio, X. ve Wagner, M. (2015). “The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market Policy” (Policy Research Working Paper 7402), World Bank Social Protection and Labor Global Practice Group.)

Ceritoğlu, E. Yunculer, H.B.G., Torun, H., Tumen, S. (2015). The Impacts of Syrian Refugees on Natives’ Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-experimental Design. Central Bank Report. Ankara

Cloeters, G., & Osseiran, S. (2019). İstanbul'da Suriyeli Mültecilerin Sağlık Hizmetlerine Erişimi: Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bir Bakış Açısı. *İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi*, <https://ipc.sabanciuniv.edu/wpcontent/uploads/2019/04/SouadOsseiranGabrieleCloetersTR.pdf>, Erişim Tarihi, 1, 2019.

Coşkun, I. ve Emin, M. (2016). Suriyelerin Eğitiminde Yol Haritası: Fırsatlar ve Zorluklar. SETA Rapor: Ankara.

Çakırer Özservet, Y., & Sirkeci, İ. (2016). Editörden: Çocuklar ve göç. *Göç Dergisi*, 3(1), 1–4. <https://doi.org/10.33182/gd.v3i1.552>

Çetin, İ. (2016). “Suriyeli Mültecilerin İşgücüne Katılımları ve Entegrasyonu: Adana-Mersin Örneği”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(4), 1001-1016

Çiçekli, B, Yabancılar ve Mülteci Hukuku, 6.Bası,Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

ÇSGB, 2019 <https://www.csgeb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/>, erişim tarihi:13.07.2021

Dedeoğlu, Necati. Savaş, Göç VE Sağlık, (Türki Tabipler Birliği Yayınları,2016) , s. 14

Deniz, Ç. Hülür, B. Ekinci, Y. 2016a. Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları. SBARD. Yıl: 14, Sayı: 27, 17-40<http://sbard.org/pdf/sbard/027/027%20sbard.17-40.pdf>, Son Erş. Tar: 20.04.2021

Derneği, H. Y. (2010). Askiya Alınmış Çocukluk: Türkiye’de Sığınma Arayan Ailesinden Ayrı Düşmüş Mülteci Çocukların Durumu. Erişim Adresi: https://www.hyd.org.tr/attachments/article/62/askiya_alinmis_cocukluk_rapor.pdf. Erişim tarihi, 20, 2018.

Derneği, G. A. (2020), Göçmenlerin İstanbul’daki Sağlık Hizmetlerine Erişimlerinin Önündeki Engeller ve Kolaylaştırıcılar Saha Raporu, https://gocarastirmalaridernegi.org/attachments/article/182/GAR_MSF_saglik.pdf, erişim tarihi, 15.06.2021

Derneği, H. D. (2016). Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorunu. Suriye’den Gelen Mülteciler Sonrası Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri” Konferans Raporu

Dinçer: Oyunun kuralı değişmemeli, 31 Temmuz 2012 tarihli haber, <http://www.dunyabulteni.net/servisler/haberYazdir/221066/haber>, Erişim Tarihi: 03.04.2019

Duman, N. (2014). Okul sosyal hizmetinin tanımı, kapsamı ve çocuk koruma sistemi içindeki yeri. *Sağlık ve Toplum*, 25(3), 1-7.

Duman, T. Toplumsal Uyum İçin Eğitimin Önemi: Türkiye’deki Suriyeliler Örneği. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (41), 343-368.

Düzel, B., & Alış, S. (2018). Düzensiz Göçle Gelen Suriyeli Çocuklar Bağlamında Türkiye’de Refakatsiz Göçmen Çocukların Durumu Ve Başlıca Risklerin Değerlendirilmesi. *Asia Minor Studies*, 6.

Ekici, H. (2019). Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler Ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 695-730.

Erdoğan, M.M. (2017). Suriyeliler Barometresi (SB-2017): Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi. Yönetici Özeti (Taslak). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

EKŞİ, N., Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Korumanın Şartları, Geçici Koruma Usulü, Sağlanan Haklar ve Geçici Korumanın Sona Ermesi, *İstanbul Barosu Dergisi*, 88(6), 65-89

Elik, S. (2016) Arap Baharı Sonrası Ortadoğu'dan Türkiye'yeGöç: Türkiye'deki Suriyeliler.ÇEVİKER, Abdülatif ve BAL, Faruk (Ed.). Türk-İslam Dünyasında Göç ve Göç Yönetimi. 1. Baskı. İstanbul: Akade-mik Kitaplar Yayınevi.

Eren, Z. (2019). Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Göre Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-234

Erdem, Canan (2017). Türkiye'ye Göç Eden Suriyeli Gençlerin Gelecek Beklentileri: “Malatya Örneği”. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Erdoğan, M. Murat, Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2017

Erdoğan, M.M,Çorabatır, M (2019); Suriyeli Mülteci Nüfusunun Demografik Gelişimi, Türkiye'deki Eğitim, İstihdam Ve Belediye Hizmetlerine Yakın Gelecekte Olası Etkileri

Erdoğan, M.Murat (2014). Türkiye'deki Suri-yeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum. Yönetici Özeti & Rapor. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO)., <http://www.hugo.hacettepe.edu.tr/HUGO-RAPORTurkiyedekiSuri-yeliler.pdf>, Erişim Tarihi: 22.03.2021

Ertan, K. A., & Ertan, B. (2017). Türkiye'nin Göç Politikası. *Contemporary Research in Economics and Social Sciences*, 1(2), 7-39.

Evin,Mehveş, Milliyet, “Suriyelilerle evlilik ticarete dönüştü” <http://www.milliyet.com.tr/suriyelilerle-evlilik-ticarete/gundem/detay/1827612/default.htm>

Gencer, T. E. (2017). Göç ve eğitim üzerine bir değerlendirme. Suriyeli çocukların eğitim gereksinimi ve okullaşma süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10(5), 838-851.

Gencer, T. E. ve Özkan, Y. (2017). “Göç Eden Çocukların Kayıp Nesil Olmalarını Engellemek: Suriyeli Çocukların Eğitim Sistemi Üzerinden Entegrasyonu ve Okul Sosyal Hizmeti Uygulamaları”, Sosyal Sorunlar ve Sosyal Hizmetin

Geleceği, Uluslararası Sosyal Hizmet Kongresi (USHK17), 29-31 Mayıs 2017, Ankara, Türkiye.

Genç, H. D., & Öztürk, D. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar: Mevcut durumları, sorunlar ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, (84), 67-91.

GİGM(a), (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü), (Düzensiz Göç Hakkında), (Erişim), <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-hakkinda>, 12.01.2021

Göregenli, M. (2012). Temel kavramlar: önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık. Ayrımcılık çok boyutlu yaklaşımlar, 175-187.

Guarcello L, Lyon S, Rosati FC. Child labour and Education For All: an issue paper. Understanding Children's Work (UCW) Project. Internet erişimi: http://www.ucw.project.org/attachment/standard_EFACL_revised%5B1%5D20110420_115151.p

Güngör, C. (2017). Geçici koruma statüsündeki bireylere yönelik: rehberlik hizmetleri kılavuz kitabı. Ankara: Tanıtıcı Dizi Yayınları

Hayata Destek İnsani Yardım Derneği. "Bu İş Çocuk Oyuncağı Değil-2017", 2017 <https://www.hayatadestek.org/wp-content/uploads/2019/06/e-bulten-2016-4.pdf>

Human Rights Watch. "Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştıgımda Hiçbir Şey Göremiyorum" Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller-Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek. (Human Rights Watch. ABD: 2015, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf

IOM (Uluslararası Göç Örgütü) (2009) Göç Terimleri Sözlüğü, Cenevre:IOM,Yayın No: 18

İnsan Hakları İzleme Örgütü (2015). "Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştıgımda Hiçbir Şey Göremiyorum" Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller -Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek.İnsan Hakları İzleme Örgütü.

İstanbul Bilgi Üniversitesi. (2015). Suriyeli mülteci çocukların Türkiye devlet okullarındaki durumu politika ve uygulama önerileri. <http://www.cocukcalismalari.org/wp-content/uploads/2015/09/Suriyeli-CocuklarEgitim-Sistemi-Politika-Notu.pdf>Kaya İ.,Yılmaz Eren E, Türkiye’deki Suriyelilerin Hukukî Durumu, Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri, İstanbul 2015.,

Kaya, M. (2017). Türkiye’deki Suriyeliler: iç içe geçişler ve karşılaşmalar. Hiperlink eğit. ilet. yay. san. tic. ve ltd. sti..

Kaya, M. (2015), Komşuda Misafirlik: Suriyeli Sığınmacılarca Kurulmuş Mülteci Derneklerinin Perspektifinden Türkiye’de Yaşamak, The Journal of Academic Social Science Studies, Number: 39, 263-279Kaygısız, İ. (2017). “Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri”, Friedrich Ebert Stiftung, <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/> (Erişim Tarihi: 12 Eylül 2017).

Kılıç Taner,“Türkiye’de Mültecilerin Hukuki Durumu, Uyum Meselesi”, Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi, (Ed.) Karaca, Servet, Doğan Uğur, “Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştay Sonuç Raporu”, 2014, s.8

Kılıç, M., Arslanyılmaz, M., & Özvarış Bahar, Ş. (2015). Savaş ve çatışma ortamında kadın sağlığı. STED, 24(6), 237-244. Editorial. Violence against women in Syria. The Lancet. 2013; 382:1858.

Kızıl, Ö. ve Dönmez, C. (2017). Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılara Sağlanan Eğitim Hizmetleri ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bağlamında Bazı Sorunların Değerlendirilmesi, International Journal Of Education Technology and Scientific Researches, Issue: 4, pp. (207-239).

Koç, M., Görücü, İ., & Akbıyık, N. (2015). Suriyeli sığınmacılar ve istihdam problemleri. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 63-93.

Kolukırk, S. (2014), —Uluslararası Göç ve Türkiye: Yerel Uygulamalar ve Görünümler||, Cilt: 6, Sayı: 2, ss: 37-53

Koyuncu, A.2014. Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler. (1. Basım). Konya: Çizgi Kitabevi.

Kula, C: “Uluslararası Belgelerle İltica Hukuku ve Ülkemizdeki Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, Hukuk Gündemi, 2015/2, ss.42-54, s.49.

Lordoğlu, K., & Aslan, M. (2015). ARAŞTIRMA-SAHA NOTLARI: Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarında Değişim: 2011-2014 [Labour markets in the five border provinces]. Göç Dergisi, 2(2), 249-267.

Lordoğlu, K., & Aslan, M. (2015). Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarında Değişim: 2011-2014. Göç Dergisi, 2(2), 249-267. <http://tplondon.com/dergi/index.php/gd/article/view/51> adresinden erişildi

MAZLUMDER (2014). Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu. [https://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%C5%9EINDA%20YA%C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%C4%9EINMACILAR%20RAPORU\(9\).pdf](https://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%C5%9EINDA%20YA%C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%C4%9EINMACILAR%20RAPORU(9).pdf), erişim tarihi: 20.04.2021

Mavi Kalem. (2017). Yerelden Genele Suriyeli Kız Çocuklarının Okullulaşmasını Desteklemek Toplantı Raporu. Aralık 4, 2017 tarihinde <http://www.mavikalem.org/wp-content/uploads/2017/10/Yerelden-Genele-Suriyeli-K%C4%B1z-%C3%87ocuklar%C4%B1n%C4%B1n-Okulla%C5%9Fmas%C4%B1-Raporu.pdf>

MEB. (2014). Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/yabyonegiogr_1/yabyonegiogr_1.html

McBrien, Lynn, J., (2005), “Educational Needs and Barriers for Refugee Students in the United States: A Review of the Literature”, Review of Educational Reserach, Volume 75 (3), s. 329-364.

Mutlu, Y., Kırımsoy, E., & Antakyalıoğlu, Ş. (2016). Bulanık mekanlarda gölgede kalanlar Suriyeli mülteci çocuklar ve vatansızlık riski araştırma raporu. Ankara: Gündem Çocuk Derneği

Muzaffer, K. O. Ç., Görücü, İ., & AKBIYIK, N. (2015). Suriyeli sığınmacılar ve istihdam problemleri. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 63-94.

Müdürlüğü, G. İ. G. (2013). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK). TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, (3), 41-42.

Orhan, O. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri. (ORSAM Rapor No: 195), Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) - TESEV, Ankara.

Orhan, O. ve S. Şenyücel (2015), Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, İstanbul: ORSAM & TESEV Raporu, No 195. Orhan, O. ve S. Şenyücel (2015), Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, İstanbul: ORSAM & TESEV Raporu, No 195.

Ahmet, Ö. & Keklik, B. (2016). Mülteci Ve Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişimde Yaşadığı Sorunlar: Isparta İlinde Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(15), 132-148.

Örgütü, İ. H. İ. (2015). Geleceğimi hayal etmeye çalıştığımda hiçbir şey göremiyorum. Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların eğitime erişiminin önündeki engeller-kayıp nesil olmalarını önlemek, 20.

Özer, Y. Y., Komşuoğlu, A., & Ateşok, Z. Ö. Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri Öz.

Özer, S., Şirin, S. R., & Ekibi, B. P. A. (2013). Suriyeli Mülteci Çocuklar Saha Araştırması Sonuç Raporu.

Özkarlı, F. (2015). "Mardin'de Enformel İstihdamda Çalışan Suriyeli Göçmenler", *Birey ve Toplum*, 9 (5), 175-191.

PIKTES. (b.t.y.). Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi. <https://piktes.gov.tr>, Erişim tarihi: 21.10.2020

Sağlık Bakanlığı. (2015, 11 04). Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar Yönergesi. Ankara: 2875 sayılı Makam Onayı

Sayın, Y., Usanmaz, A., & Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği

SGB, M. (2015). Millî Eğitim Bakanlığı 2015-2019 stratejik planı.

SGDD Göç Akademisi, 'COVID-19'un Mülteciler Üzerindeki Etkisine İlişkin Raporlara Dayalı Sistematiik Bir Derleme', 2020

Seta ve Theirworld. (2017). Breaking the barriers: Getting Syrian children into school in Turkey. Ankara: Siyaset, Toplum ve Ekonomi Araştırmaları Vakfı ve TheirWorld.

Seta ve Theirworld (2017). Engelleri Aşmak: Türkiye'de Suriyeli Çocukları Okullandırmak (<https://setav.org/assets/uploads/2017/11/Engelleri-A%C5%9Fmak-T%C3%BCrkiye%E2%80%99de-Suriyeli-%C3%87ocuklar%C4%B1-Okulla%C5%9Ft%C4%B1rmak.pdf>)

Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31, 267-305.

SIHHAT Projesi, Erişim Adresi: http://www.sihhatproject.org/proje-faaliyetleri_0-657,

Şanlı M. F, 2020 . Suriyelilerin Türk Vatandaşlığı Alırken Temel Haklara Erişimde Karşılaştığı Sorunları İzleme Raporu” , Orun Matbaası, Ankara

Şanlıöz, S. A. (2016). Dış Göç Olgusunun Düzensiz Göç Gerçeği: Karşılaşılan Et-kilere Ekonomik ve Sosyolojik Çözüm Önerileri, Sosyoekonomi, 24(30), 139-146.

Şeker, B. D., & Aslan, Z. (2015). Eğitim sürecinde mülteci çocuklar: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 8(1), 86-105.

Şenol, D., & Dinç, A. (2016). Türkiye'nin Suriyeli çocuk gelinleri: Sosyolojik bir değerlendirme (Syrian Child Brides of Turkey: A SociologicalReview).Suriyeli Çocuklarla El Ele" Uluslararası Göç ve Çocuk Sempozyumu. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi

Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları Ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 367-392.

Şimşek, D. (2019). Türkiye’de Suriyeli Mülteci Entegrasyonu: Zorlukları ve Olanakları. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 172-187

Şirin, S. R. ve Lauren Rogers-Şirin. (2015) The Educational and mental health needs of Syrian refugee children. Washington, DC: Migration Policy Institute

Tarlan, K.V. (2016). Suriyeli Mülteciler: Büyüyen Sorunlar, Daralan Zaman. <http://www.birikimdergisi.com/guncelyazilar/7771/suriyeli-multeciler-buyuyen-sorunlar-daralanzaman#.V2lc9aK0eHR> (24.08.2019)

TAŞKIN, B., & Utku, Ö. Z. E. R. Ulusaşırı Aktörler Olarak Türkiye’deki Suriyeli Öğrenciler. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 225-249.

Taştan, C. ve Çelik, Z. (2017). Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Taştan, C., İrdem, İ., & Özkaya, Ö. (2018). Politika ve uygulama boyutlarıyla göç ve uyum. Polis Akademisi.

Tekeli,İ.(2011).Göç ve Ötesi.İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.48

Terzioğlu, A. (2015). ‘Hep Bu Suriyelilerin Yüzünden!’: İstanbul’daki Sağlık Çalışanlarının Gözünden Suriyeli Çocukların Sağlığı. *Toplum ve Bilim*, 134, 102-18.

Tok,N.&Korkut,R.(2012). Küreselleşme ve yerinden olma sorununun çevresel güvensizliklere bağlı değişen tabiatı bağlamında iklim mültecileri.Akademik Bakış Dergisi, 32(1), 1-16

Tolay, J. (2012). Türkiye’de mültecilere yönelik söylemler ve söylemlerin politikalara etkisi. İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yayınları, 201-213.

Toros, A. (2008), Sorunlu Bölgelerde Göç, Global Strateji Enstitüsü, Ankara.

Tunç A. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. Tesam Akademi, 2(2), 29-63.

Tuzcu, A., & Ilgaz, A. (2015). Göçün kadın ruh sağlığı üzerine etkileri. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 7(1), 56-67.

Türk Tabipler Birliği. Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu. Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları, 2014.

Türüt, F. (2015), “Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Yapı Üzerindeki Etkileri”, Yüksek Lisans Bitirme Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi

UNICEF. (2004). Çocuk haklarına dair sözleşme. Unicef, Türkiye.[Çevrimiçi: http://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf], Erişim tarihi, 9, 2018.

UNICEF. (2019). UNICEF Türkiye Durum Raporları 2019-TÜRKİYE–UNICEF ÜLKE İŞBİRLİĞİ PROGRAMI

Uyan Semerci, P., Erdoğan, E. ve Durmuş, G., (2017), “Çalışan Çocuk: Bağcılar ve Küçükçekmece Pilot Araştırması”, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Uzun, Z. (2019). Türkiye’deki Suriyeli göçmelerin girişimcilik deneyimleri: Gaziantep örneği.

Üstün, N. (2016). Suriyelilerin Türk İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Sorunlar-Öneriler. Konya Ticaret Odası, Konya,

Women, U. N. (2018). Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli kadın ve kız çocukların ihtiyaç analizi.

Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/KadinlaraKarsiAyrımciliginOnlenmesiSozlesmesi.pdf> , erişim tarihi: 20.04.2021

Vatansever, Kevser , SAVAŞ, GÖÇ VE SAĞLIK., (Türki Tabipler Birliği Yayınları,2016) ,s.23 Bahadır Hande Ve diğerleri, SAVAŞ, GÖÇ VE SAĞLIK, (Türk Tabipler Birliği,2016)

Yabancı Uyraklu Öğrenciler (2017,19 Temmuz). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü. Erişim adresi: http://reyhanli.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/28132658_19072017-10969431_5ve9siniff_kayit.pdf

Yalçın, C. (2004), Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, Ankara.

Yavuz, Ö. (2015). Türkiye'deki Suriyeli Mültecilere Yapılan Sağlık Yardımlarının Yasal ve Etik Temelleri. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 265-280

Yıldız, Ö. “Türkiye Kamplarında Suriyeli Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler, Türkiye ve Gelecek Algısı”,*Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 16,Sayı 1,Bahar 2013, s.140-169.p

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160209_suriyeli_cocuk_isci

<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>